

***”Kuin valmisteltaisiin järkiavioliittoa – rahasta ei
rakkaudesta”***

Tanskan EY-jäsenyyden vaikutukset pohjoismaiseen yhteistyöhön ja maiden kahdenvälisiin suhteisiin Suomen Tanskan suurlähetystön silmin

Poliittisen historian
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Luukas Salonen

Ohjaaja:
Yliopistonlehtori Mika Suonpää

11.9.2024
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Poliittinen historia

Tekijä(t): Luukas Salonen

Otsikko: ”Kuin valmisteltaisiin järkiavioliitto – rahasta ei rakkaudesta”

Tanskan EY-jäsenyyden vaikutukset pohjoismaiseen yhteistyöhön ja maiden kahdenvälisiin suhteisiin Suomen Tanskan suurlähetystön silmin

Ohjaaja(t): Yliopistonlehtori Mika Suonpää

Sivumäärä: 74 sivua

Päivämäärä: 2.8.2024

1970-luvun alussa Nordek eli yhteis pohjoismainen talousalue kaatui, kun Suomi vetäytyi hankkeesta Tanskan ja Norjan pyrkiessä linkittämään hankkeen osaksi integroitumista Euroopan yhteisöihin. Neuvottelut jäsenyydestä Euroopan yhteisöihin alkoivat ja kansanäänestyksen pohjalta Tanska hyväksyi jäsenyyden. Tanskan integraatiopolitiikka vaikutti suoraan sen ulko- ja ulkomaankauppapolitiikkaan, josta Suomessa ja muissa Pohjoismaissa oltiin huolestuneita. Suomen ulkopoliittikan rajat tulisivat lähemmäksi tätä myös Pohjolassa.

Tässä tutkielmassa tarkastelen, kuinka Suomen Tanskan suurlähetystössä koettiin Tanskan EY-jäsenyyden vaikuttaneen pohjoismaiseen yhteistyöhön sekä maiden kahdenvälisiin suhteisiin. Tutkielmassa tarkastellaan myös miten Tanskan ja Suomen näkemykset erosivat suhteiden tilan syistä. Tutkielman aineistona Suomen Tanskan suurlähetystön raportit, joita tarkastelen laadullisen sisällönanalyysin avulla.

Tutkielman tarkastelujakso määrittyi vuosien 1972-1982 välille, jolloin jäsenyyden vaikutuksista pohjoismaiseen yhteistyöhön raportoitiin ahkerasti. Rajaus sulkee ulkopuolelleen Nordekin eri käänteet raporteista, joka osoittautui myöhempien vuosien perusteella aiheeksi, jonka vaikutukset olivat edelleen nähtävissä maiden suhteissa. Näkemykset Nordekin kaatumisen syistä erosivat Suomen ja Tanskan välillä.

Tanskan näkemyksissä Pohjoismaiden talousmarkkinat olivat riittämättömät ja ainoa oikea ratkaisu oli suunnata katseet kohti Eurooppaa. Sisäpoliittiseen keskusteluun luotua käsitystä Tanskan toimimisesta siltana Euroopan suuntaan pyrittiin suunnata myös Pohjoismaiden suuntaan. Silta-argumenttiin suhtauduttiin varauksella Pohjoismaissa, eritoten Suomessa.

Suomessa koettiin, että Tanska keskittyi liiaksi Eurooppaan kääntäen selkensä Pohjoismaille. Tanskalaiset pyrkivät vakuuttamaan muut Pohjoismaat siitä, kuinka pohjoismainen yhteistyö oli heille edelleen tärkeää, eikä EY-jäsenyys muuttanut mitään.

Suomen ja Tanskan kahdenväliset suhteet eivät olleet huonot, mutteivat erityisen hyvätkään suurimman osaa tarkastelujakson ajasta. Suomi keräsi osakseen lähinnä negatiivista julkisuutta tanskalaislehdissä ja kulttuuridiplomatia oli pitkään ainoita toimivia Suomi-kuvaa edistäviä asioita. Lähestyttäessä 1980-lukua Suomi alkoi vastaanottaa Tanskalta EY-aineistoa ja Suomessakin taivutettiin näkemään, että suhteet olivat erinomaiset. Raportointi kehittyi kattamaan EY:tä ja Tanskaa EY:n jäsenenä, sen sijaan että tätä peilattiin jatkuvasti pohjoismaiseen yhteistyöhön.

Avainsanat: Suomi, Tanska, EY, Pohjoismaat, ulkopoliittikka, integraatiopolitiikka, diplomatia

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkielman aihe ja edeltävä tutkimus	4
1.2	Tutkimuskysymykset	6
1.3	Tutkimusmenetelmät	7
1.4	Tutkimuksen lähdeaineisto ja tutkielman jaottelu	10
2	Suomi ja Tanska Pohjolassa	Error! Bookmark not defined.
2.1	Suomen ja Tanskan ulko- ja integraatiopolitiikan lähtökohdat	14
2.2	Skandinavismin ihanteet ja Nordek	19
2.3	Pohjolan markkinoiden riittämättömyys Tanskalle	23
2.4	Tanskan historian kirja kääntyy – EY-jäsenyydelle kansan tuki	28
3	EY-jäsenyyden vaikutukset suhteisiin	35
3.1	EY kiilana pohjoismaisen yhteistyön välissä	35
3.2	Suomen ja Tanskan kahdenvälisen suhteiden tila	47
4	Pohjolan silta Eurooppaan	57
4.1	Silta-argumentti Eurooppa-myönteisyyden oikeuttajana	57
4.2	Sillan kritiikki	61
5	Johtopäätökset	67
	Lähteet	72

1 Johdanto

1.1 Tutkielman aihe ja edeltävä tutkimus

Suomen ulkopoliitikkaa, suhteita muihin valtioihin sekä suomalaisdiplomaattien raportointia eri maiden kriiseistä on tutkittu runsaasti niin poliittisen historian kuin muidenkin tieteenalojen parissa. Aihepiirien käsittelyyn on vaikuttanut ulkoasiainhallinnon aineiston salausaika, joka on TL IV luokitellulla aineistolla on 25 vuotta. Sitä mukaa kun salaukset ovat päättyneet, on myös tutkimuskenttä pystynyt käsittelemään suurtapahtumien aikaisia suhteita ja ulkopoliittisia käänteitä. Ulkoasiainhallinnon edustustojen raportit ovat poliittisen historian tutkimuksissa suosittuja lähteitä, tarjoten oivan ikkunan tarkastella miten suomalaisdiplomaatit ovat tulkinneet esimerkiksi jonkin maan demokratiankehitystä tai kriisin käsittelyä. Vaikka kriisien historiallinen käsittely tuntuu herättävän ihmisissä erityisen suurta mielenkiintoa, päädyin tavanomaisempaan suhteiden käsittelyyn ja tarkastelemaan pro gradu -tutkielmassani suurlähetystöjen raporttien pohjalta Tanskan jäsenyyttä Euroopan yhteisöissä ja sen vaikutuksia pohjoismaiseen yhteistyöhön sekä kahdenvälisiin suhteisiin. Vaikka Pohjoismainen yhteistyö on ollut varsin tasaista pitkän aikaa, eikä ole pitänyt sisällään erityisen suuria kriisejä. Tanska ehti olla ainoa pohjoismaa Euroopan yhteisöissä, Suomi ja Ruotsi liittyivät yhteisöön vasta nimen vaihtuessa Euroopan unioniksi. Kyseisen asetelman vuoksi on mielenkiintoista tarkastella, miten Suomi suhtautui Tanskan EY-jäsenyyteen aikana, jolloin sen oma jäsenyys ei ollut vielä ulkopoliittisista syistä mahdollista.

Pro gradu -tutkielmani tarkastelee Suomen Kööpenhaminan suurlähetystön havaintoja Tanskan EY-jäsenyyden vaikutuksista pohjoismaiseen yhteistyöhön ja maiden kahden välisiin suhteisiin vuosien 1972–1982 välillä. Olen rajannut tutkielman kattamaan kyseiset vuodet muutamasta eri syystä. Tanskan tuleva EY-jäsenyys alkoi näyttäytyä realistiselta jo vuonna 1969, kun Haagissa järjestetyssä EY:n huippukokouksessa kävi ilmi EY-maiden aiempaa myönteisempi suhtautuminen Iso-Britannian jäsenyyteen. Iso-Britannian jäsenyys oli kynnyskysymys muille EFTA-maille, jotka olivat solidaarisuudesta jättäneet hakemuksensa pöydälle hautumaan, niin kauan kuin Iso-Britanniaa ei jäseneksi hyväksytä.¹ En kuitenkaan näe järkeväksi ulottaa tarkastelujaksoa raporttien osalta vuotta 1972 aikaisempaan, sillä

---

¹ Laursen & Olesen 2000, 63.

vuosien 1970 ja 1971 raporttien määrä oli niin vähäistä, ettei aineisto pystyisi vastaamaan tutkielmalle asetettuihin kysymyksiin.

1970-luvun loppupuolella Suomen raportoinnissa tapahtui selkeä muutos, kun suurlähetystön raportoinnissa alettiin keskittyä Tanskan EY-kantoihin sellaisenaan. Taustalla toimi tanskalaisten päätös jakaa EY-aineistoa, myös Suomelle. Pohjoismaiseen yhteistyöhön keskittyvä raportointi alkoi keskittymään suurissa määrin Pohjoismaiden neuvostoon ja Pohjoismaiden ministerineuvostoon pyörien pitkälti Tanskan Pohjolan ydinaseetonta vyöhykettä (PYV) käsitelleen keskustelun ympärillä. PYV-keskustelu pyöri paikoillaan usean vuoden ajan ja raportointi tämän tiimoilta ei tarjonnut enää tutkielmani aiheen kannalta lisäarvoa. Tämän vuoksi päädyin rajaamaan aineiston käsittelyn loppumaan vuoteen 1982.

Käytän tutkielmassani lyhennettä EY kuvaamaan Euroopan yhteisöjä, vaikka aineistossa käytetään englanninkielisiä lyhenteitä EC ja ajoittain virheellisesti EEC, viittaamatta kuitenkaan talousyhteisöön. EY eli Euroopan yhteisöt pitivät sisällään Euroopan hiili- ja teräsyhteisön (ECSC), Euroopan talousyhteisön (EEC) ja Euroopan atomienergiayhteisön (EAEC tai Euratom). Suomenkielistä lyhennettä EY ei aineistosta nouse esille, mutta Kielitoimiston suosituksesta käytän kyseistä lyhennettä. Aineistoa tulkitessa voi päätellä, että suurlähettiläillä on ajoittain ollut vaikeuksia määrittää mitä lyhennettä tulisi käyttää, kun he tarkoittavat nimenomaan Euroopan yhteisöjä. Lyhenteet EC ja EEC olivat erityisesti ulkoministeriössä käytössä suomenkielisen lyhenteen sijaan, jonka vuoksi kyseiset lyhenteet korostuvat lainauksissani.² Ajoittain aineistossa nousee esille myös tanskankielinen Euroopan yhteisöjen lyhenne EF, joka muodostuu sanoista *Det Europæiske Fællesskab*.

Alkuperäislähteistä esille nostamistani suorista sitaateista en kuitenkaan muuta lyhennettä, mutta sitaattia ympäröivässä kappaleessa käytän edelleen lyhennettä EY. Sitaattien kirjoitusasuun ja oikeinkirjoitukseen en myöskään lähde puuttumaan, vaikka ajoittain sille olisi selkeästi tarvetta lukijaa helpottaakseen.

Tarkasteleman ajankaksen aikana Suomen Kööpenhaminan suurlähetystössä toimi kolme eri suurlähettilästä: vuosina 1970–1974 Jaakko Hallama, vuosina 1974–1977 Veli Helenius ja vuosina 1977–1985 Yrjö Väänänen. Nimistä erityisesti ensimmäinen herättää mielenkiintoa johtuen hänen erityisestä suhteestaan Kekkonen kanssa, sillä hänen vaimollaan Anita

---

² Koivusalo & Punttila 1988, <https://www.kielikello.fi/-/ey-vai-ec->

Hallamalla oli avioliiton ulkopuolinen suhde Kekkoseen, jota pidettiin yleisesti ottaen julkisena salaisuutena.³

Tutkielman tarkoituksena on tuoda esille suurlähetystön näkemyksiä suhteiden tilan etenemisestä. Aineisto mahdollistaa samalla tarkastella niin pohjoismaista yhteistyötä kuin kahdenvälisiä suhteita. Suomen ulko- ja integraatiopoliittinen liikkumavara oli toisen maailmansodan jälkeen hyvin rajallista, jonka vuoksi pohjoismainen yhteistyö, Neuvostoliiton niin salliessa, oli elintärkeä ja yksi ainoista mahdollisista väylistä läntiseen yhteistyöhön.

Aihetta ei ole aikaisemmin Suomessa tutkittu, jäsenyyden vaikutukset pohjoismaiseen yhteistyöhön näyttävät jääneen myös tanskalaisessa tutkimuskentässä vähemmälle tarkastelulle. Tanskan EY-jäsenyyttä on Tanskassa kyllä tutkittu, mutta pohjoismainen yhteistyö on näissä näyttäytynyt lähinnä sivutuotteena, eikä vaikutuksia pohjoismaiseen yhteistyöhön löytynyt omien hakukanavien ja -sanojen avulla. Suomalaisessa tutkimuksessa Tanska on muutoinkin jäänyt verrattain vähäiselle huomiolle. Pohjoismaista Ruotsi näyttää olleen se yleisin vertailukohde Suomelle tutkimuskentässä. Tanska tarjoaa kuitenkin oivan vertailukohteen Suomelle, väkiluvultaan miltei samankokoinen Pohjoismaa, joka maantieteellisesti ja kulttuurisesti on kuitenkin lähempänä Eurooppaa.

1.2 Tutkimuskysymykset

Tutkielmani tavoitteena on vastata kysymykseen, vaikuttiko Tanskan täysimääräinen jäsenyys EY:ssä pohjoismaiseen yhteistyöhön sekä Suomen ja Tanskan kahdenvälisiin suhteisiin Suomen suurlähetystön mukaan. Tarkastelen tutkielmassa myös miten Tanskan ja Suomen näkemykset suhteiden tilasta erosivat. Suurlähetystöstä raportoitiin paljon eri tanskalaispoliitikkojen lausunnoista ja artikkeleista. Tanskalaispoliitikot toivat keskusteluun mukaan paljon sellaisia käsitteitä ja väitteitä, joita raportoijan tai suomalaispoliitikkojen toimesta käsiteltiin. Täten näen tarpeelliseksi tuoda näitä kommentteja myös tutkielmassa esiin.

Pohjoismainen yhteistyö pyörii usealla eri tasolla, aina kansalaisjärjestöistä politiikan ylimpiin tasoihin asti. Koska aineistoni koostuu Suomen suurlähetystön raporteista, keskittyy tutkielmani pääsääntöisesti virallisen tason yhteistyöhön. Maakuvatyötä ja kulttuuriyhteistyötä pohjoismaiden kesken edistettiin ajoittain suurlähetystöstä irrallaan

---

³ Suomi 1998, 282, 380.

olevien järjestöjen tai säätiöiden avulla, kuten Suomen Tanskan kulttuuri-instituutti. Tämä ei kuitenkaan aina tarkoita, etteikö suurlähetystö olisi ollut jollain tavalla osallisena esimerkiksi tapahtumien järjestämisessä tai markkinoinnissa. Tämän vuoksi aineistosta, ja täten tutkielmastani, voi ajoittain nousta esille muitakin yhteistyön muotoja kuin virallisen tason yhteistyö. Soikkanen toteaa, kuinka 1970-luvulla ulkoministeriöllä oli vaikeuksia hallita kaikkia Suomen kansainvälisten suhteiden verkkoja, sillä se oli sirpaloitunut kun useat virastot, keskus- ja kansalaisjärjestöt sekä yksityiset toimijat aloittaneet kansainvälisen toiminnan.⁴ Täten kaikki kansainvälisten suhteiden ja ulkopoliitiikan alle lukeutuva ei kuitenkaan nouse aineistostani mahdollisesti esille.

1.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkielmassani tarkastelen Suomen Tanskan suurlähetystön raportteja laadullisen analyysin avulla käyttäen hyväkseni Pertti Alasuutarin vuoden 2011 teosta *Laadullinen tutkimus 2.0*.⁵ Teoreettisesti tarkastelunäkökulmani tulee keskittymään suurlähetystön raporttien sisältöön ja kerrontatyylisiin sekä siihen millaisen suhteen ne muodostavat Suomen ja Tanskan välille. Raportit itsessään pitävät jo sisällään laadullisen analyysin elementtejä, joka tulee aineistoa käsiteltäessä huomioida. Raportteja analysoidessa on tärkeää pohtia, miksi jostain aiheesta päädyttiin raportoimaan. Osa raporteista ei pidä itsessään sisällä suoria tulkintoja kulloinkin esillä olevasta aiheesta vaan päätyy kuvaamaan aihetta sivustakatsojan roolista, tuoden esille valikoidusti esimerkiksi Tanskan pääministerin tai ulkoministerin lausuntoja.

Pertti Alasuutari määrittelee laadullisen analyysin koostuvan kahdesta vaiheesta, havaintojen pelkistämisestä sekä arvoituksen ratkaisemisesta. Alasuutari huomauttaa, kuinka vaiheiden erottelu on itsessään varsin riittämätöntä, sillä ne nivoutuvat alati toisiinsa. Havaintojen pelkistäminen jakautuu vielä kahteen alakategoriaan eli aineiston tarkasteluun tietystä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta sekä havaintojen yhdistämisestä. Jatkamalla Alasuutarin huomioiden pohjalla voidaan väittää, että myös raportoinneissa yhdistyy niin teoreettisen viitekehyksen ja kulloisenkin kysymyksenasettelun kannalta olennaisten asioiden huomioiminen ja tiivistäminen hallittavammaksi määräksi havaintoja aiheesta. Nämä

---

⁴ Soikkanen 2008, 44.

⁵ Alasuutari 2011. Käytössäni on vain Alasuutarin teoksen sähköinen painos, jossa teosta ei ole sivunumeroitu. Tämän vuoksi en pysty oikeaoppisesti viittaamaan kyseisen teoksen tarkkoihin sivunumeroihin.

havainnot taas yhdistetään ja pyritään löytämään yhteinen piirre tai nimittäjä havaintojen välillä.⁶

Raportti toimii tiedon välittäjänä raportoijan ja raportin vastaanottajan välillä. Raportoinnin voi jakaa osiin: tiedon käsittäminen, sen muotoileminen, tiedon siirtäminen ja tiedon vastaanottaminen. Tämän määritelmän mukaan raportoinnin suhteessa raportoija siis oivaltaa kyseisen tiedon olevan sellaista, josta tulee raportoida eteenpäin ja muotoilee tämän raportiksi, välittäen tämän raportoivalle, joka huolehtii tiedon vastaanottamisesta.

Raportoitava tieto pohjautuu lähteisiin. Lähteen tulee olla luotettava, jotta raporttia voi pitää luotettavana. Ideaalitulanteessa raportoija toimittaa riittävästi tietoa, jotta raportin vastaanottaja voi luottaa lähteen paikkansapitävyyteen. Ei-luotettavasta lähteestä koostettu raportti on raportin vastaanottajalle täysin turha, pahimmillaan jopa haitallinen.⁷ Aineistosta nouseekin esille ajoittain, kuinka tiettyihin tietoihin tulisi suhtautua varauksella, esimerkiksi kun kyseessä on erityisen paljon poliittisesti motivoitunut sanomalehtikirjoitus.

Alasuutari kuvaa kuinka historioitsijan pääasiallinen metodi on lähdekritiikki. Kuten raportoinnissa myös historiankirjoituksessa toimija etsii eri lähteistä saapuville kertomuksille yhteisiä piirteitä, joiden pohjalta hän muodostaa tarinan siitä, mitä voi olettaa tapahtuneen. Jos useat lähteet antavat toisistaan riippumatta saman tiedon, voi päätelmää pitää yleisesti ottaen totuudenmukaisena.⁸ Lähdekritiikin kannalta on tärkeää suhtautua varauksella aineiston sisältöön, esimerkiksi poliitikkojen pitämien lehdistötilaisuuksien lausuntoihin valtiovierailun yhteydessä. Diplomaattisiin käytäntöihin kuuluu jossain määrin kehua suhteiden tasoa ulospäin. Ainakaan vierasta ei julkisesti kritisoida.

Valtiollisella tasolla raportoinnin kanavat ovat pääsääntöisesti selkeitä ja vakiintuneita. Ulkomaanedustuksen käsikirjan mukaisesti diplomaatit raportoivat Suomen ulkopoliitiikan kannalta merkityksellisiä asioita ja kohdemaan sisäpolitiikan eri käännteitä, joilla voi olla laajempaa vaikutusta maan kehityksen kannalta.⁹ Diplomaatit joutuvat silti tekemään raportoinnissaan valintoja, sillä heidän tulee esimerkiksi päättää, milloin raportointi tulee välittää päätöksentekijöiden eteen. Suomen ulkoasiainhallinnossa raportointi pyritään

---

⁶ Alasuutari 2011.

⁷ Rescher 2018, 7.

⁸ Alasuutari 2011.

⁹ Ulkomaanedustuksen käsikirja. Ulkomaanedustuksen käsikirja on 1970-luvulla muutettu rengaskansioksi, jota on päivitetty aina kun uutta materiaalia on ilmestynyt. Tarkkaa vuotta 1970-luvun ulkomaanedustuksen käsikirjalle ei arkistosta kyetty tarjoamaan. Käsikirjassa viitataan ulkoasiainhallinnosta 30.12.1977 annettuun lakiin, josta voi päätellä, että osa ohjeistuksesta on peräisin vasta vuodelta 1978. Arvioimalla paperin ikää ja kuntoa, voi kuitenkin arvioida, että osa materiaalista on vanhempaa eli 1970-luvun alkupuolelta.

pitämään mahdollisimman yksinkertaistettuna sekä lyhyenä, jotta raportin vastaanottaja ei joudu etsimään vastauksia kysymyksiinsä raportista pitkään. Tämän vuoksi Suomen ulkomaanedustustoista saatavat raportit saattavat olla tiiviitä, eivätkä taustoita tilanteita laajemmin, jolloin yhden yksittäisen aiheen laajempi tarkastelu akateemisessa tutkimuksessa voi olla paikoitellen rajallista raporttien pohjalta. Diplomaattisessa raportoinnissa usein myös oletetaan, että raportin lukijalla on jo virankin puolesta jonkin asteinen käsitys tapauksen taustoista, tai esimerkiksi aiempien raporttien pohjalta, jonka vuoksi taustoitukseen ei tarvitse liiaksi panostaa jokaisessa raportissa.¹⁰

Tutkimuskysymysten asettelun kannalta on tärkeää ymmärtää, että kaikki raportoidut asiat eivät välttämättä vastaa täysin sitä, mitä todellisuudessa tapahtui vaan miten Suomessa ja Suomen suurlähetystössä asia tulkittiin. Suurlähetystöjen lähteet 1970-luvulla ovat olleet jokseenkin rajalliset ja monissa tilanteissa suurlähettiläät ovat joutuneet luottamaan puhtaasti omaan analyysiin sekä toisen käden tietoon. Vaikka jälkikäteen onkin helppo osoittaa tiettyjen käsitysten olevan puutteellisia, ei ole syytä epäillä, että Suomen suurlähetystössä olisi tarkoituksellisesti vääristelty asioita tai annettu vajavaista tietoa. Suomen suurlähetystöstä on raportoitu todennäköisesti parhaan mahdollista olevan tiedon pohjalta ja pyritty selittämään ilmiöitä oman ammattitaidon pohjalta. Tutkielmani kannalta ei ole siis keskeistä selvittää, mitä todellisuudessa tapahtui, vaan sitä, mitä Suomessa aiheesta tiedettiin, mitä aiheita Suomeen raportoitiin ja miten suurlähetystössä aihetta tulkittiin.

Tarkastelujaksoni aikana Suomen suurlähetystössä toimi kolme eri suurlähettilästä. Vaikkei tutkielmani kannalta ole tähteellistä arvioida, kuka suoriutui raportoinnista parhaiten, on kuitenkin esille nostettava tapaus Jaakko Hallama. Hallama sairasti Parkinsonin tautia, jonka vuoksi hänet oli siirretty pois ulkoministeriöstä valtiosihteerin virasta Moskovan suurlähetystöön vuonna 1967. Hänen vaimollaan Anita Hallamalla oli suhde presidentti Kekkonen kanssa, joka piti hänet merkittävässä positioissa vielä heikentyneen kunnon jälkeen. Parkinsonin vuoksi Hallama oli jo Moskovassa vaikeuksissa, ja Kööpenhaminassa tilanne vain paheni, sillä hänen puheensa oli sairauden vuoksi heikentynyt, ja täten asioiden hoitaminen muiden Pohjoismaiden edustajien kanssa oli erityisen haastavaa. Hallama ei saanut mairittelevia arvosteluja ulkoministeriöstä, esimerkiksi hallinnollisen osaston päällikkö

---

¹⁰ Näkemys perustuu kokemuksiini korkeakouluharjoittelusta Suomen Tanskan suurlähetystössä sekä käymiini keskusteluihin eri suomalaisdiplomaattien kanssa. Vaikka keskusteluissa on viitattu nykypäivään ja tiedonsaantimahdollisuudet ovatkin olleet 1970-luvulla täysin eri luokkaa. Ei ole syytä liiaksi epäillä, etteikö tämä olisi pätenyt myös aiemmin.

Joel Toivola kommentoi Hallamaa: ”*Hallaman raportit ovat säännöllisesti neljä kuukautta myöhässä ajastaan ja lisäksi arviot menevät pieleen*”. Kekkonen aikana oli tavallista, että raportointia tapahtui myös kahdenkeskisen viestinnän välityksellä, minkä esimerkiksi Hallama koki paikkaavan raportoinnin puutteita.¹¹

Hallama nautti Kekkonen suosioista muuten riitaisassa ulkoasianhallinnossa. Samaan aikaan kun Suomen ulkomaanedustustoissa kuvattiin 1970-luvun alussa olleen ”kapinahenkeä”, kun esimerkiksi Bonnissa ja Pariisissa UHVY:n alainen henkilökunta valitti esimiehestään, ei Hallaman erityisaseman vuoksi hänestä päädytty valittamaan Ulkoministeriöön. Valituksella ei arvioitu olevaan mitään saavutettavissa. Hänen vaimonsa Anita Hallama oli puuttui jatkuvasti suurlähetystön toimintaan Moskovan suurlähettiläsaikoinaan ja voidaan päätellä, että toiminta on ollut jo pitkän ajan jatkumoa.¹² Hallaman terveydentila näkyi myös selkeästi raportoinnissa, tai enimmäkseen sen puutteessa. Analyyseissa itsessään ei ollut vikaa, mutta niitä oli vähänlaisesti. Esimerkiksi vuodet 1970 ja 1971 jäivät raporttien osalta todella vähäisiksi. Hallaman jälkimmäisestä suurlähettiläspestistä Soikkanen toteaa: ”...*ulkoministeriön arkistoon piirtynyt jälki jäi suppeaksi*”¹³, jonka voi päätellä päteeneen myös hänen Kööpenhaminan vuosiaan. Tämä vaikeutti alkuperäistä suunnitelmaani 1970-luvun ensimmäisten vuosien analysoinnissa, joka pelkällä primääriaineistollani ei olisi ollut täysin mahdollista. Tämän vuoksi Tanskan EY-jäsenyyteen johtaneiden taustojen kerronta tutkielmassani koostuu pitkälti lähdekirjallisuudesta. Hallaman raportointia paikkasi varsin merkittävästi esimerkiksi lähetystöneuvos Aimonen, toimien samalla lailla kuin I lähetystösihteeri Mansala Moskovassa, Hallaman toimiessa siellä suurlähettiläänä.¹⁴

1.4 Tutkimuksen lähdeaineisto ja tutkielman jaottelu

Tutkielmani primääriaineistona toimii ulkoasianministeriön arkistot koskien Tanskaa. Tanskaan keskittyvät asiakirjat, poliittiset raportit ja sähköiset ovat pääsääntöisesti suurlähettilään lähettämiä Kööpenhaminasta. Suurlähettiläiden lisäksi raportointia on harjoittanut kuitenkin myös muut suurlähetystön työntekijät, kuten lähetystöneuvos Aimonen. Aineisto pitää sisällään vuodesta 1978 eteenpäin myös erilaisia EY-dokumentteja, joita Suomi

¹¹ Soikkanen 2008, 392. Myös esimerkiksi Suomi 1996, 127.

¹² Ulkoasianhallinnon virkailijajyhdistys (UHVY) perustettiin 12.3.1970, keräten vuoteen 1975 mennessä jo lähes 85 prosenttia ulkoasianhallinnon henkilöstöstä jäseniksi. Molemmissa tapauksissa suurlähettiläät siirrettiin muihin edustustoihin ilman rangaistusta. Hallamaa vastaan aineistoa oli kerätty, mutta hänen tiedettiin ”leijuvan korkeimman suojeluksen” alla. Soikkanen 2008, 107, 111, 114, 115, 119.

¹³ Soikkanen 2008, 393.

¹⁴ Soikkanen 2008, 392.

on vastaanottanut Tanskalta. Aineiston liitteinä löytyi myös merkittävä määrä lehtileikkeitä. Ulkoasiainministeriön arkistossa olevaa materiaalia ei oltu jaoteltu tarkemmin, vaan Tanskan sisäpolitiikkaan, ulkopolitiikkaan sekä Suomen ja Tanskan suhteisiin liittyvät raportoinnit löytyivät samoista kansioista. Kansiot oli jaettu vuosikalenterin mukaisesti.

Oletusarvona aineistoa läpikäydessä on, että suurlähettiläs on kirjoittanut raportin tai vähintään hyväksynyt sen. Suurlähettiläs onkin aineistossani useimmissa tapauksissa allekirjoittanut raportit. 1970-luvulla ulkoasiainhallinnossa oli tapana, että muut suurlähetystön työntekijät laativat raportit, jotka suurlähettiläs allekirjoitti ennen raportin lähettämistä Helsinkiin¹⁵. Raporttien jakelulistat ovat aineistossa pitkiä ja vaikka ne on ensisijaisesti osoitettu joko suoraan ulkoasiainministerille tai ulkoasianministeriön poliittiselle osastolle, on niiden jakelulistat usein pitkiä. Osassa raporteista on vaikeuksia sanoa, myös kuka ne on kirjoittanut. Tällaisissa tapauksissa olen kirjannut alaviitteeseen Kööpenhaminasta Helsinkiin. Moni raporteista on kuitenkin allekirjoitettu lähettäjän toimesta ja osoitettu suoraan ulkoministerille tiedoksi. Tällaisten raporttien osalta olen päätenyt kirjaamaan alaviitteeseen lähettäjän nimen ja vastaanottajan nimen, esimerkiksi Väänänen Väyrykselle.

Suomalaisten edustustojen raportoinnin ohjeistus oli pitkään hyvin heikkoa. Ohjeistusta tarkennettiin vuosikymmenien saatossa, mutta ohjeistus pysyi silti pitkään suuntaa antavina ja se jätti paljon edustojen oman harkinnan varaan. 1960-luvun alussa Ulkoministeriön poliittisella osastolla todettiin, että kaivataan enemmän omakohtaisia vaikutelmia ja arviointeja, sillä monet raporteista päättyivät lukemattomina arkistoon, koska ne eivät tarjonneet mitään uutta tiedotusvälineiden julkaisemien tietojen rinnalle. Vuonna 1952 laaditut täydennykset raportoinnin ohjeistukseen jätettiin usein huomioimatta raportoinnissa. Edustustopäälliköitä oli neuvottu välttämään menemästä liiallisiin yksityiskohtiin, mikäli ne eivät tuoneet oleellista lisää raportoinnissa. Myös lehtikirjoitusten referointia kehoitettiin välttämään, ellei niihin pystytty tarjoamaan rinnalle tarkennuksia tai analyysia.¹⁶

Myöhemmissä ulkomaanedustuksen käsikirjassa ohjeistus raportointiin oli myös vähäistä. Ohjeistus toteaa, kuinka ulkoasiainministeriön tietoon tulee saattaa poliittisia katsauksia:

”... (ulkopoliittisista) kannanotoista ja ulkopoliittiseen toimintaan vaikuttavista keskeisistä sisä- ja yhteiskuntapoliittisista tapahtumista ja kehitysilmiöistä. Asiatietojen toimittamiseen

---

¹⁵ Soikkanen 2008, 392.

¹⁶ Suomi 2007, 209-210.

liittyy olennaisesti velvollisuus pyrkiä esittämään ministeriölle raportojen oma arviointi kulloinkin kysymyksessä olevan ulkopoliittisen tapahtuman merkityksestä – asian laadusta riippuen – Suomen ulkopoliittisten tavoitteiden sekä Suomen ja asemaan suhteiden kannalta sekä asemamaan omien ulkopoliittisten tavoitteiden toteutumisen kannalta.”¹⁷

Tutkielman taustottavassa kirjallisuudessa hyödynnän erityisesti Timo Soikkasen ulkoasianministeriön historiaa käsittelevää teosta *Presidentin ministeriö*¹⁸, jonka toinen osa sijoittuu 1970-1981, kattaen tarkastelujaksoni. Suomen integraatiopolitiikan kannalta keskeiseen asemaan nousee Juhana Aunesluoman *Vapaakaupan tiellä – Suomen kauppaja integraatiopolitiikka maailmansodista EU-aikaan*¹⁹. Suomen integraatiopolitiikkaa on käsitelty kattavasti myös teoksessa *Johdatus Suomen ulkopoliittikkaan – Kylmästä sodasta uuteen maailmanjärjestykseen osalta* julkaistuun Kari Möttölen toimesta²⁰. Pohjoismaisen yhteistyön historiaa käsitteessä keskeiseen asemaan nousi Erkki Kivimäen ulkoasiainministeriölle laatima julkaisu *Pohjoismainen yhteistyö – uuteen vaiheeseen*²¹.

Tanskan ulko-, turvallisuus- ja integraatiopolitiikan selittämiseksi olen hyödyntänyt erityisesti Niels Amstrupin teosta *Dansk udenrigspolitik*²² sekä Amstrupin ja Carsten Lehmann Sørensenin artikkelia *Denmark – Bridge between the Nordic Countries and the European Communities*²³. Lisäksi olen hyödyntänyt muun muassa Laursenin ja Olesenin artikkelia *A Nordic Alternative to Europe? The Interdependence of Denmark's Nordic and European policies, 1945-1998*²⁴ sekä Arne Olav Brundtlandin artikkelia *The Nordic Balance: Past and Present*²⁵. Lehmann Sørensenin *Danmark og EF i 1970erne* avaa tutkielmaan tarkemmin Tanskan EY-politiikkaa.²⁶

Tutkielma rakentuu siten, että pääluvussa kaksi käsittelee Suomen ja Tanskan ulko- ja integraatiopolitiittisia lähtökohtia sekä pohjoismaisen yhteistyön historiaa. Aiheen kannalta tulee olennaiseksi Tanskan EY-jäsenyys, jonka taustoja avaavaksi Tanskan EY-kansanäänestykseen asti. Pääluvussa kolme siirryn käsittelemään EY-jäsenyyden vaikutuksia

---

¹⁷ Ulkomaanedustuksen käsikirja. UMA.

¹⁸ Soikkanen 2008.

¹⁹ Aunesluoma 2011.

²⁰ Möttölä 1993.

²¹ Kivimäki 1992.

²² Amstrup 1977.

²³ Amstrup & Lehmann Sørensen 1975.

²⁴ Laursen & Olesen 2000.

²⁵ Brundtlandt 1966.

²⁶ Lehmann Sørensen 1978.

pohjoismaiseen yhteistyöhön sekä Suomen ja Tanskan kahdenvälisiin suhteisiin. Luvussa neljä avaan tarkemmin silta-argumenttia, jota Tanska pyrki hyödyntämään ulkopoliittisesti varsin heikoin tuloksin. Samassa luvussa ilmenee myös suomalaisten kritiikkiä ”siltaa” kohtaan.

2 Suomi ja Tanska

2.1 Suomen ja Tanskan ulko- ja integraatiopolitiikan lähtökohdat

Suomen ja Tanska ulko- ja integraatiopolitiikka toisen maailmansodan jälkeen erosi varsin merkittävästi toisistaan. Välirohansopimuksen jälkeen Suomessa rakennettiin uutta ulkopoliittista suuntausta, jossa suhteet Neuvostoliittoon nousivat tärkeimmäksi kysymykseksi. Paasikiven linjan mukaisesti tunnustettiin Suomen ajautuminen Neuvostoliiton strategiseen ja poliittiseen etupiiriin sekä pyrittiin tekemään tämän pohjalta tarpeelliset johtopäätökset. Vuoden 1944 itsenäisyyspäivän puheessaan pääministeri Paasikivi korosti, kuinka ”Suomen ulkopoliitikassa on kaikkea hallitsevana maamme suhde suureen itäiseen naapuriimme.” Suomessa ruvettiin arvioimaan ulkosuhteita suhteessa idänsuhteisiin toivoen, että se riittäisi Neuvostoliitolle, säilyttäen kuitenkin samalla maan sisäisen poliittisen ja yhteiskunnallisen kehityksen suomalaisten omissa käsissä.²⁷ Suomen integraatiopolitiikka noudatti Harto Hakovirran mukaan 1940-luvulta 1980-luvun loppuun asti *Odota ja katso -politiikkaa*, joka nojasi neljään pääkohtaan:

1. Suomi odotti pitkään läntisen integraatiojärjestelmän muutosvaiheiden päättymistä ennen ratkaisuaan suuntaan tai toiseen.
2. Suomi siirsi tiettyjä läntisiä integraatioyhteisöjä koskevia ratkaisujaan tuonnempaan, odottaen josko kyseisen organisaation luonne muuttuisi maamme jäsenyydelle suotuisammaksi.
3. Suomi odotti kansainvälisen toimintaympäristön muuttumista suotuisammaksi mahdollistaen Suomen osallistumisen integraatioyhteisöön. Suurvaltakonfliktin muutosten vaikutuksia verrattiin integraatioyhteisöjen asemaan ja merkityksiin.
4. Suomi odotti, että Neuvostoliiton kanta ja asenteet Suomen vaihtoehtoja kohtaan olivat käyneet ilmi tai selkiintyneet ennen integraatoratkaisujaan.²⁸

Paasikiven puheessa määrittelemän linjan mukaisesti jatkettiin pitkään, joka näkyi niin Suomen ulko-, turvallisuus-, kauppa kuin integraatiopolitiikassa. Mahdollisuudet länsi-

---

²⁷ Aunesluoma 2011, 80-81.

²⁸ Möttölä 1993, 75-76.

integraatioon olivat rajalliset ja niille asettui tiettyjä ehtoja. Toisen maailmansodan jälkeen kansainvälinen kauppapolitiikka pyöri pitkälti kahdenvälisten sopimusten välillä, eikä varsinaisia laajempia kauppaliittoja ollut vielä muodostettu. Ensimmäinen yritys vapaakauppaa ja tullien alentamista tapahtui vuonna 1948, jolloin Kansainvälinen kauppajärjestö (ITO) perustettiin. Neuvottelut käytiin vuosina 1947–1948 Kuuban Havannassa. Järjestön toimintaa vaikeutti kansainvälisesti vallinneet protektionistiset äänenpainot, jonka vuoksi monet maat suhtautuivat epäillen kauppajärjestöön. Kauppapoliittisen päätäntävällän siirtäminen järjestölle ja tätä kautta valtiollisen suvereniteetin osittainen luovuttaminen tuntui monille täysin mahdottomalta ajatukselta. Havannassa määritetyn peruskirjan kauppapoliittisen osuuden pohjalta muodostui lopulta vuonna 1947 tullitariffeja ja kauppaa koskeva yleissopimus (GATT), joka jäi järjestön kariutumisen huolimatta voimaan.²⁹

Muista Pohjoismaista poiketen Suomi oli jättäytynyt Havannan kokouksesta pois, lähettämällä huomioitsijan rooliin Ulkomaankauppaliiton toimitusjohtajan Jaakko Kahman seuraamaan neuvotteluja. Kahma uskoi ITO:n sekä GATT:n tarjoavan Suomelle merkittäviä taloudelliseen kehitykseen tähtääviä mahdollisuuksia. Karl-August Fagerholmin vähemmistöhallitus aloitti neuvottelut Suomen GATT-jäsenyydestä vuonna 1948. Neuvostoliitto ei lopulta puuttunut Suomen GATT-jäsenyyteen tai sen käsittelyyn ja eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen ja sopimus astui Suomen osalta voimaan 25.5.1950. Neuvostoliiton puuttumattomuus neuvotteluihin tai jäsenyyteen näyttäytyy poikkeukselliselta, ottaen huomioon, että neuvostojohto suhtautui kriittisesti Fagerholmin hallitukseen sekä oli yleisellä tasolla kommentoinut aktiivisesti länsivaltojen toimia.³⁰ Myöhemmissä integraatioyrityksissä Neuvostoliitto toi paljon selkeämmin esiin kriittisen suhtautumisensa Suomen länsi-integraatiopyrkimyksiin.

Toisen maailmansodan jälkeen Suomi oli tilanteessa, jossa Neuvostoliitto suhtautui virallisen tason yhteistyöhön Pohjoismaiden välillä kriittisesti. Tanskan, Norjan ja Islannin Nato-jäsenyydet sekä Ruotsin suuntautuminen, virallisesta puolueettomuudesta huolimatta, kohti länttä vaikeuttivat Suomen lähtökohtia Pohjoismaiselle yhteistyölle. Tilanne muuttui vasta 1950-luvun puolivälissä lievemmäksi Hruštšovin valta-aseman vakiintuessa Neuvostoliitossa. Asenteiden lieventyessä Suomi liittyi osaksi Pohjoismaiden neuvostoa vuonna 1955.

---

²⁹ Aunesluoma 2011, 128-129.

³⁰ Aunesluoma 2011, 133-135.

Neuvostoliitossa ei koettu pohjoismaisen yhteistyön olevan heidän etujensa vastaista. Tämä mahdollisti osittaista liikkumavaraa Suomen kannalta länteen.³¹ Virallisen tason pohjoismaisen yhteistyön avautuessa mahdolliseksi Suomi pyrki panostamaan esimerkiksi Pohjoismaiden turvallisuuspoliittiseen yhteistyöhön Kekkonen aloitteesta vuonna 1963 aloitettuun Pohjolan ydinaseettoman vyöhykkeen (PYV) -hankkeeseen. Taustalla oli pyrkimys irrottautua kaksinapaisesta järjestelmästä ja osoittaa puolueettomuus suurvaltojen välisten konfliktien piirissä. Hanke kaatui lopulta siihen, etteivät muut Pohjoismaat nähneet PYV:lle tarvetta, johtuen jo vallitsevasta status quosta, eli siitä, että Pohjoismaat olivat jo ydinaseettomia, eikä ydinaseiden hankintaa nähty tarpeellisena. Hanke oli myös maiden mukaan turha, niin kauan kun hanke keskittyisi vain Pohjolaan. Ydinaseiden riisuntaan tarvittiin laajempi alueellinen sekä kansainvälinen tuki. PYV nostettiin uudelleen pöydälle vuonna 1978, sen kaatuessa pitkälti samoihin seikkoihin. Suomi pyrki aloitteellaan estämään sotilaallisen jännitteen lisääntymistä Pohjolan ja Itämeren alueilla, joka oli nähtävissä myös myöhemmin esimerkiksi vuonna 1983 Mauno Koiviston tarjoamassa vakuudessa Suomen kattavasta ydinaseettomuudesta sekä vuoden 1986 kannanotossa merellisen asevalvonnan puolesta, jotka jatkoivat Kekkonen reitittämää tietä. Suomi vastusti myös Naton uusien keskimatkan ohjusten sijoittamisesta Eurooppaan ja risteilyohjusten tuloa pohjoisille merialueille 1970–1980-luvuilla. Suomi oli aktiivisesti mukana koko 1970- ja 1980- luvut edistämässä aseidenriisuntaa. Suomen intresseissä oli toimia suurvaltojen välissä rauhanvälittäjän roolissa.³²

Tasapainottelu suurvallan naapurissa asetti rajat Suomen läntiselle integraatiopolitiikalle, sulkemalla pois täysimääräisen jäsenyyden sellaisista poliittisista ja sotilaallisista järjestöistä, jotka kytkeytyivät idän ja lännen väliseen vastakkainasetteluun, kuten Nato, EY ja Euroopan neuvosto. Euroopan neuvoston toimintaan sekä muuhun yhteiskunta- ja talousjärjestelmän edellyttävään käytännön yhteistyöhön länsimaiden kanssa kuitenkin osallistuttiin mahdollisuuksien mukaan, kunhan se ei johtanut ylikansalliseen päätöksentekoon sitoutumiseen tai poliittiseen liittoutumiseen. Tämä mahdollisti esimerkiksi Suomen, aluksi osittaisen ja myöhemmin täysimääräisen, liittymisen Eftaan sekä vapaakauppasopimuksen solmimisen EY:n kanssa. Idän suhteen solmittiin näiden myötä korvaavia

---

³¹ Aunesluoma 2011, 176-177.

³² Möttölä 1993, 72-73.

vapaakauppajärjestelyjä Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maiden kanssa sekä laadittiin monenkeskinen yhteistyösopimus Keskinäisen taloudellisen avun neuvoston SEVin kanssa.³³

Suomen ulkopoliittikka pyrki 1970-luvulla pääsemään osaksi suuria politiikan näyttämöitä. Mittavia hankkeita oli käynnissä merkittävä määrä saman aikaisesti, muun muassa Etyk, EY-neuvottelut, YK:n pääsihteerikilpa sekä suhdejärjestelyt Saksojen kanssa. Puolueettomuuspolitiikka ja suomettuminen asettivat rajoituksia, jotka ilmenivät erityisesti NORDEK-hankkeen ja EY-neuvotteluiden aikana ilmenneissä Neuvostoliiton vastustuksissa. Rajallisella kentällä Suomen valtionjohto kuin myös ulkoministeriö oli vaikeassa asemassa. Ulkoasianhallinnossa oli kokonaisuudessaan riitaisa 1970-luku johtuen sisäpoliittisista ristiriidoista sekä virkamiesten järjestäytymisen seurauksena ilmenneistä vaatimuksista. Kapinahenki virkamiesten parissa hankaloitti erityisesti tiettyjen suurlähetystöjen toimintaa. Ulkoasianhallinnon sisällä vaikeuksia lisäsi erityisesti heikot henkilövalinnat, johtamiskulttuuri ja raportoinnin heikko ohjeistus.³⁴

Euroopassa Suomen toiminta turvallisuuden vahvistamiseksi näkyi parhaiten Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssissa. Ensimmäinen ulkoministerien kokous järjestettiin Helsingissä vuonna 1973, ja varsinainen huippukokous vuonna 1975. Etyk toimi otollisena neuvottelufoorumina Suomelle puolueettomuuspolitiikan vahvistamiseksi, johtuen sen yleiseurooppalaisesta sekä molemmat suurvallat kattavana alustana. Suomi kiinnitti huomiota puolueettomuuspolitiikkansa voimatasapainoon ja tukeutui Euroopan turvallisuusjärjestelmän kaksinaisuusuteen, pyrkien hankkimaan tätä kautta rakenteellista turvallisuushyötyä. Etyk-politiikan strategia nojasi vahvasti tietynlaiseen kaksoisrooliin, jossa rooleiksi asetui kansallisia turvallisuusetuja ajavan neuvottelijan rooli sekä palveluita tarjoavan välittäjän rooli.³⁵

Tanskan ulkopoliittikkaa on historian saatossa ohjannut sen maantieteellinen sijoittuminen. Suomen lailla Tanska on sijoittunut idän ja lännen välille sijoittuen suurvaltojen väliin. Maantieteellinen sijoitus koitui Tanskan kohtaloksi toisessa maailmansodassa, kun Saksan tavoitteena oli saada laajempi kontrolli Atlantin valtamerellä Norjan kautta. Saksan sotilasmahdit eri vuosikymmeniltä muovasivat Tanskaa kohti puolueettomuuspolitiikkaa, jossa pyrkimyksenä oli tasapainotella suurvaltojen välillä.³⁶ Maailmansotien jälkeen

---

³³ Möttölä 1993, 75-76.

³⁴ Soikkanen 2008, 109, 114, 115, 123, 261,

³⁵ Möttölä 1993, 73.

³⁶ Amstrup 1977, 43, 45.

Tanskassa omaksuttiin vahvasti ”*pohjoismainen tasapaino*”, joka näkyi erityisen vahvasti maan turvallisuuspolitiikassa. Pohjoismaisella tasapainolla viitattiin siihen, että Pohjolan tasapaino säilyi vain, jos kummankaan suurvallan ei ollut mahdollista saavuttaa liian merkittävää asemaa Pohjoismaissa, vaan niiden mahdollisuudet vaikuttaa olivat yhtenevät. Tanskan Nato-jäsenyys tapahtui minimiehdoin, rauhanaikana maihin ei saanut sijoittaa muiden Nato-maiden joukkoja tai ydinaseita. Neuvostoliiton vaikutus näkyi Tanskassa asti, jossa vastuussa olleet poliitikot eivät missään vaiheessa pyrkineet edistämään esimerkiksi amerikkalaissotilaiden sijoittamista Tanskan maaperälle.³⁷ Tanskassa suhtauduttiin myöhemmin myös erityisen vastahakoisesti ohjusten sijoittamisesta sen maaperälle.

Tanskan ulkopoliitiikassa on aina ollut omanlainen suhtautuminen yhteistyöhön pohjoismaiden kanssa. Monella sektorilla yhteistyö muiden pohjoismaiden kanssa oli tiiviimpää kuin muiden valtioiden kanssa. Samanaikaisesti kuitenkin Tanskan ulko- ja turvallisuuspolitiikka sekä talouspolitiikka oli jo pitkään suuntautunut kohti Eurooppaa. Suhteet länsimaihin olivat vahvasti määrittämässä Tanskan jäsenyyksiä Nato:ssa ja EY:ssä. Pelkästään jo sisäpoliittisten kiistojen perusteella voi kuitenkin sanoa, että pohjoismaalaisuus ja yhteistyö pohjoismaiden kanssa oli tanskalaisille tärkeää. Sisäpoliittisessa debatissa viljeltiin termejä kuten ”ei-pohjoismaalainen”, kritisoidessa hallituksen ulkopoliittisia suuntauksia. Tanskan tasapainottelussa lännen ja idän välillä oli Suomeen verrattuna eri piirteitä, Tanskassa esimerkiksi Pohjoismaiden neuvosto koettiin alkuvuosina Nato-jäsenyyttä tasapainottavana elementtinä.³⁸ Tanskan mahdollisuudet länsi-integraatiolle olivat kuitenkin Suomea huomattavasti paremmat, vaikka ”pohjoismaisen tasapainon” saavuttaminen ohjasi sen toimintaa ajoittain.

Suomi on historiansa aikana kohdannut tilanteita, joissa sen roolia Pohjoismaana ei voi pitää itsestäänselvyytenä. Tilanteeseen ei ole yhtä erillistä syytä eikä se selity pelkästään kielipolitiikasta tai Suomen eri lähtökohdista perustuvaan ulkopoliitiikkaan. Esimerkiksi maantieteellisesti Suomi tuntui jäävän tanskalaispoliitikoille kaukaiseksi kohteeksi, jossa järjestettäviin pohjoismaisiin kokouksiin saapui paikalle Tanskan edustajia ja lehdistöä heikosti. Tanskalaiset tiesivät varsin vähän suomalaispoliitikoista suhteessa muihin Euroopan maihin ja useampi ministeri ei ollut koskaan käynytkään Suomessa vaikka matkoja oli järjestetty niin Berliiniin, Brysseliin kuin Tel Aviviin asti. Ulkoministeriön kehotuksesta

---

³⁷ Brundtland 1966, 40 & 53.

³⁸ Amstrup 1977, 87-88.

asiasta huomautettiin niin suurlähetystön kuin yksittäisten suomalaisedustajien toimesta vuonna 1978, pyrkimällä muistuttaa tanskalaisministereitä sekä muita poliitikoita Suomen olemassaolosta.³⁹

Tanskassa Anker Jørgensen, joka toimi pääministerinä viidessä eri hallituksessa yhteensä kahdeksan vuoden aikana, nosti kielivaikeudet esille henkilökohtaisten suhteiden laatimisessa suomalaisiin poliitikoihin. Jørgensen oli useaan kertaan nostanut asian esille muun muassa Väänänen kanssa.⁴⁰ Tanskalaisia häiritsi suomalaisten ruotsin kielen taitamattomuus ja haluttomuus sen käyttämiseen. Tässä yhteydessä Hallama nostaa esille erityisesti tanskalaisten taipumuksen itse suosia englannin kieltä, siksi että he eivät ”*itse ymmärrä suomen ruotsia eivätkä aina ruotsin ruotsiakaan, ”skandinaaviskasta” puhumattakaan*”.⁴¹

2.2 Skandinavismmin ihanteet – Kalmarin unionista Pohjoismaiden neuvostoon

Skandinaviaa on jo ammoisista ajoista alkaen yhdistänyt samat taustat germaaniheimoista, jotka asuttivat etelä-Skandinaviaa jo useita vuosisatoja ennen ajanlaskumme alkua. Pohjoisessa alkuperäisväestön saamelaisten asuinalue ulottui kolmen Pohjoismaan ja Kuolan niemimaan alueelle. Vaikka valtioiden rajat ovat vuosisatojen saatteessa eläneet yhteneväisyyksiä on löytynyt useita kielipohjasta oikeuskäsitteeseen saakka. Suomalaisten muutettua alueelleen tulivat hekin osaksi samaa kulttuuriperinnettä. Islannin väestön taustat juontavat juurensa Skandinaviaan. Pohjoismailla on varsin vankka demokraattinen perinne, joka juontaa juurensa vapaiden miesten ”käräjiin”. Pohjoismaiseen perinteeseen on kuulunut vahva kuntien veronkanto-oikeus, joka on muuhun Eurooppaan nähden säilynyt paremmin. Pohjoismaiden välillä on ollut pitkään yhtäläisyyksiä niin arvomaailmassa, uskonnossa, oikeuskäsityksissä, osalla jopa kielessä, mutta tiivistä poliittista yhteistyötä valtiot eivät ole historiassa useinkaan harjoittaneet. Merkittävin yritys kolmen valtakunnan välillä vuosina 1397–1523 eli Kalmarin Unioni ei lopulta jäänyt merkittävän pitkäaikaseksi hankkeeksi, jonka jälkeen Pohjoismaat jakautuivat läntiseen (Tanska, Norja, Islanti, Grönlanti, Färösaaret) ja itäiseen (Ruotsi ja Suomi) puoliskoon sekä kilpailemaan keskenään vaikutusvallasta.

³⁹ Väänänen Helsinkiin s.4 9.1.1979. UMA. Rusi Helsinkiin 21.4.1978. s.1-2, UMA.

⁴⁰ Väänänen Stenbäckille 19.3.1982. s.3. UMA.

⁴¹ Hallama Helsinkiin 22.5.1974. s.1-3. UMA; Hallama Mattilalle 2.2.1972. s. 3, UMA.

Unionin kaatumisen jälkeen 1600- ja 1700-luvuilla käytiin Pohjoismaiden kesken useita sotia.⁴²

Napoleonin sotien jälkeen 1800-luvun puolivälissä skandinavismien ja nordismin aate alkoi levitä etenkin yliopistopiireissä. Aatteen taustat juontavat juurensa Euroopassa vallinneisiin kansallisiin ja romanttisiin virtauksiin kuten pan-germanismiin. Aatteessa keskiössä oli yhdistynyt Pohjola, jolla olisi yhteinen kuningas, perustuslaki ja parlamentti. Suomi oli tarkoitus vapauttaa Venäjän vallan alta. Suunnitelmissa oli myös lainsäädäntöjen yhtenäistäminen, yhteinen tulliunioni sekä puolustusliitto. Samaan aikaan kun Ruotsissa ja Tanskassa suhtauduttiin ajatukseen yhteisestä Pohjolasta suopeasti, vallitsi Suomessa ja Norjassa kansallinen herääminen. Valtiollisella tasolla Skandinavismi kaatui vuonna 1864, kun Ruotsi ei Tanskan tueksi Preussin vastaiseen sotaan. Vaikkei yhteisen Pohjolan tasolle villeimmistä haaveista huolimatta päästy, otti pohjoismainen yhteistyö merkittäviä askeleita 1800-luvun loppupuoliskolla. Postiunioni perustettiin Tanskan, Norjan ja Ruotsin välillä 1869.⁴³ Tanskan ja Ruotsin välinen rahaunioni perustettiin vuonna 1873, johon Norja liittyi vuonna 1875. Rahaunioni lakkautettiin virallisesti 1920. Pohjoismainen lakien yhtenäistämistyö taasen alkoi vuonna 1886, jonka pohjalta monet pohjoismaiden yhtenäiset linjat lainsäädännössä juontavat vieläkin juurensa. Skandinavismien voi nähdä lopulta toimineen pohjoismaisen yhteistyön ja yhteydentunnon taustana. Akateemista yhteistyötä harjoitettiin aktiivisesti 1800-luvun loppupuolella ja alakohtaista yhteistyötä harjoitettiin erityisesti suurien teollisuus-, maatalous- ja taidenäyttelyjen muodossa. Pidempiaikaisista pohjoismaista yhteistyötä edisti myöhemmin vuonna 1919 aloittaneet Norden-yhdistykset.⁴⁴⁴⁵

Pohjoismainen yhteistyö jäi 1900-luvun alussa taka-alalle. Norjan liitto Ruotsin kanssa lakkasi vuonna 1905 ja Norja julistautui itsenäiseksi. Ensimmäisen maailmansodan aikana kolme Skandinavian maata ottivat yhtenäisen puolueettomuuden linjan. Ruotsin, Tanskan ja Norjan kuninkaat kokoontuivat vuosina 1914 ja 1917 määrittämään puolueettomuuden linjaa. Kokousten symbolinen arvo oli suuri ja ensimmäisen maailmansodan jälkeen kyseisten valtioiden ulkoministerit alkoivat kokoontua säännöllisesti keskenään. Vuonna 1934 Suomi osallistui Skandinavian ulkoministerien kokouksiin ja alkoi lähentyä selkeästi muihin Pohjoismaihin ja liittyä pohjoismaiseen puolueettomuusblokkiin. Maailmansotien välissä

---

⁴² Kivimäki 1992, 9-10.

⁴³ Johansson 1986, 190.

⁴⁴ Kivimäki 1992, 10-11.

⁴⁵ Mäkinen 2015, 41.

yrityttiin tuloksetta viritellä kasaan puolustusliittoa Pohjoismaiden välillä. Toisen maailmansodan jälkeen vanhat aatteet pohjoismaisesta yhteistyöstä alkoivat elää esimerkiksi tanskalaisyhteiskunnassa vahvasti, jossa kansalaisten näkemykset pohjoismaisesta yhteistyöstä olivat erittäin myönteisiä. Ruotsin vuonna 1948 ehdottama pohjoismainen puolustusliitto keräsi kannatusta kautta maiden, mutta neuvottelujen kuihduttua kasaan liittyivät Tanska, Norja ja Islanti Natoon. Pohjoismaiden välinen puolustusliitto kaatui jo toistamiseen parin vuosikymmenen aikana. Näin Suomi ja Ruotsi jäivät puolustusliiton ulkopuolelle toteuttamaan puolueettomuuspolitiikkaa omista lähtökohdistaan.

Turvallisuuspolitiikassa palattiinkin vanhaan läntisen ja itäisen Pohjolan jakoon, jota alettiin murtaa vasta 90-luvulle tultaessa ja Neuvostoliiton kaatuessa.⁴⁶ Suomi oli pyrkinyt aktiivisesti vaikuttamaan muihin pohjoismaihin, muistuttamalla pohjoismaisia päättäjiä siitä, että länsimaiden liian vahva vaikutus pohjoismaissa ilmenisi Suomelle Neuvostoliiton kasvavana painostuksena.⁴⁷

Väänänen kuvauksissa Tanska tuli nähdä maantieteellisesti ja kulttuurisesti Euroopan mannermaan niemenä, jonka vuoksi siteet manner-Eurooppaan olivat luonnollisesti läheisesti. Itsessään Juutinrauma muodosti erottavan tekijän Tanskan ja manner-Pohjolan välille. Ilman Preussin ja Kolmannen valtakunnan hyökkäyksiä Tanskaa kohtaan olisi maa ollut jo aiemmin ja vielä vahvemmin yhteyksissä manner-Eurooppaan. Nämä tekijät yhdessä Tanskan sijainti sotilasliittoutumien ja ideologisten maailmojen rajalla pitivät tanskalaisia vahvimmin osana Pohjoismaita.⁴⁸

Haaveilu yhtenäisestä Pohjolan valtiosta tai laajemmasta valtioliitosta oli loppujen lopuksi toiveajattelua, sillä esimerkiksi kansallisvaltioiden itsenäisyysprosessien aikana muut pohjoismaat nähtiin kumppaneina, mutta myös kilpailijoina. Jo aiemmin itsenäiset valtiot eli Ruotsi ja Tanska kokivat tilanteen samalta kannalta, eikä aitoa yritystä yhteisestä valtiosta tai valtioliitoista lopulta enää muodostunut. Laajemmat yhteistyöyritykset eivät myöskään erityisemmin onnistuneet. Toisen maailmansodan jälkeen esimerkiksi neljän valtion välisen Pohjolan tulliliiton ja yhteisten sisämarkkinoiden neuvottelut kaatuivat erimielisyyksiin vuonna 1959. Norjassa oltiin huolestuneita Ruotsin ja Tanskan yritysten saavan liitossa yllötteen, sillä ne olivat lähtökohtaisesti kilpailukykyisempiä kuin vasta kehittyvän Norjan

---

⁴⁶ Kivimäki 1992, 11. Laursen & Olesen 2000, 62.

⁴⁷ Brundland 1966, 38.

⁴⁸ Väänänen Väyrykselle 28.9.1981. s.1-2. UMA.

teollisuus⁴⁹. Tanskan teollisuuden kehittyneisyyden ja vientivoiman voi nähdä monessa mielessä määrittäneen lopulta Tanskan suhtautumista pohjoismaiseen yhteistyöhön, mikä ilmenee erityisesti seuraavassa alaluvussa. On huomioitava, kuinka eri lähtökohdista maat lähtivät toteuttamaan ulko-, turvallisuus- ja integraatiopolitiikkaansa. Islannin ulkopoliittikkaa ohjaa vahvasti kalastus, joka oli heidän suurin elinkeinonsa ja ulkomaankaupan määrittäjä. Ruotsi ja Suomi toteuttivat omaa puolueettomuuspolitiikkaansa eri lähtökohdista. Suomelle idänkauppa oli keskiössä muodostaen viidesosan sen kokonaiskaupasta, luvun alati kasvaessa.⁵⁰

Vaikka laajemmat liitot jäivät toteutumatta, saatiin pohjoismaisen yhteistyön kannalta laadittua yhteinen foorumi, jossa pystyttiin keskustelemaan pohjoismaiden tulevaisuuden suunnasta. Pohjoismaiden neuvosto (PN) perustettiin parlamentaarikkojen yhteistyöfoorumiksi vuonna 1952, Suomen jättäytyessä ensimmäisinä vuosina toiminnan ulkopuolelle. Suomi liittyi osaksi PN:ää vuonna 1955. Pohjoismaiden ministerineuvosto (PMN) perustettiin vuonna 1971, jolloin yhteistyössä alettiin keskittyä laajemmin käytännön asioiden käsittelyyn. Pohjoismaiden neuvoston rooli jäi osittain keskustelufoorumiksi, vaikka valtuuskunnan jäsenillä oli mahdollisuus laatia aloitteita ministerineuvoston käsiteltäväksi. Helsingin sopimus laadittiin vuonna 1962 ohjaamaan pohjoismaista yhteistyötä Pohjoismaiden neuvoston puitteissa.⁵¹

Johan Strang kuvaa, kuinka historiassa pohjoismainen yhteistyö tutkijoiden näkemyksissä pyörinyt kahden eri narratiivin välillä, toinen narratiivi kuvaa sen onnistumisena, toinen epäonnistumisena. Epäonnistumisena yhteistyön näkevä tulkinta muodostaa kantansa eri yrityksistä Pohjoismaiden välillä luoda laajempaa yhteistyötä verraten tuoreempia yrityksiä Kalmarin unioniin tai esimerkiksi Saksan ja Italian muodostumiseen pan-natiolististen liikkeiden seurauksena. Pohjoismaat eivät tähän kyenneet yhteisistä tekijöistä huolimatta, vaan maiden nationalistiset liikkeet sekä vihollisten jakaantuminen eri suuntiin ovat johtaneet epäonnistumisiin. Onnistumisena yhteistyön näkevät kuvaavat, kuinka Pohjoismaat ovat onnistuneet luomaan ”*turvallisuusyhteisön*”. Näkökulma tarkastelee onnistumisia perinteisten ulko- ja turvallisuuspolitiikan sijaan niin sanotuilla pehmeillä politiikan aloilla, kuten sosiaali- ja sosiaaliturvan, oikeusvaltion ja kulttuurin saralla. Siinä missä monet valtiolliset liittoumat keskittyvät sodan uhalta varautumiseen ja laskennalliseen rationaaliseen hyötyyn, nähdään

⁴⁹ Aunesluoma 2011, 177.

⁵⁰ Lehmann Sørensen 1978, 241-245.

⁵¹ Olesen & Strang 2016, 28-29. ; Pohjoismaiden neuvosto.

Karl Deutsch'n teoriaan pohjautuvassa näkökulmassa Pohjoismaiden keskittäneen ajatuksensa turvallisuus- ja ulkopoliitiikan ulkopuolelle, niin sanotuille pehmeän politiikan aloille, kuten sosiaali- ja sosiaaliturva-, oikeus- sekä kulttuuripoliitikkaan. Turvallisuushuolet laitettiin Pohjoismaissa sivuun keskittyessä yhteistyöhön.⁵² Suurimmat onnistumiset Pohjoismaiden välillä tapahtuivat kylmän sodan aikaan näillä pehmeän politiikan sektoreilla, joilla suhteet saatiin järjestettyä.

Puheet yhteispohjoismaalaisesta linjasta vaikuttavat historian saatossa ajoittain liioitelluilta. Yhteistyö ei ole monella saralla toiminut merkittävästi ja monessa asiassa maat ovat ulkopoliittisten lähtökohtiensa takia olleet erimielisiä. Kylmän sodan aikaan suuri vaikutus sille, mitä pohjoismainen yhteistyö on ja miten se voisi kehittyä asetti myös Neuvostoliitto. Olesenin ja Strangin mukaan suurimman rajoitteen laajempien pohjoismaisten yhteistyöviritelmien toteutumiselle asetti lopulta pohjoismaisten poliitikkojen halu sekä muun yhteistyön priorisointi. Syitä tähän oli esimerkiksi eri näkemykset turvallisuuspolitiikasta ja talouden kehittämisestä. Pohjoismaiset poliitikot olivat myös alati epäilemässä, kuinka vaikuttava alueellinen toimija 20-25 miljoonan asukkaan Pohjola lopulta pystyisi olemaan. Hallitustasolla Pohjoismaisia hankkeita ei koskaan tarkasteltu myöskään laajemmasta Pohjolan näkökulmasta, vaan omien kansallisten intressien ajaminen johti myös osittain epäonnistumisiin.⁵³

Toisaalta yhteistyössä onnistuttiin saavuttamaan paljon sellaista, mikä ei monissa maissa olisi kyseisenä aikakautena mahdollista. Pohjoismaiden neuvostolla yhteistyön tuloksina saavutettiin esimerkiksi vuonna 1954 sopimus Pohjoismaiden yhteisistä työmarkkinoista ja sopimus Pohjoismaiden välisestä passivapaudesta. Pohjoismaiden neuvoston puolesta puhuu myös sen pitkäikäisyys ja vakiintunut asema. Ehkei yhteistyön lopulta tarvitse aina olla niin näyttävää, vaan pragmaattinen ja käytännönläheinen yhteistyö voidaan myös määritellä onnistumiseksi.

2.3 Pohjolan markkinoiden riittämättömyys Tanskalle

Tanskassa katseet oli käännetty Pohjolan sijaan kuitenkin Eurooppaan päin ja ensimmäisen kerran EY:n jäseneksi pyrittiin vuonna 1961 jättämällä hakemus. Vain päivää aiemmin Iso-

---

⁵² Strang 2016, 3-7.

⁵³ Olesen & Strang 2016, 31-32.

Britannia oli hakenut jäsenyyttä. Vaikka hakemukset olivat erillisiä, ne linkittyivät osittain toisiinsa, sillä Tanskassa nähtiin, ettei EY-jäsenyyttä hyväksytä ilman Iso-Britannian jäsenyyttä. Ranskan presidentti Charles de Gaulle käytti veto-oikeuttaan blokaten Iso-Britannian jäsenyyden, joka tarkoitti Tanskan osalta sitä, että neuvottelut jäsenyydestä katkesivat. EFTA-maat asettuivat yhdessä tukemaan Iso-Britanniaa vannoten, ettei yhteisön jäseneksi liityttäisi ennen kuin Iso-Britannian jäsenyys yhteisöihin hyväksyttäisiin.⁵⁴

Vuoden 1965 Pohjoismaisen neuvoston kokouksessa Tanskan pääministeri Jens Otto Krag totesi puheessaan, kuinka EY-markkinoille pääsy ja EY-jäsenyys olivat Tanskan ensisijaiset tavoitteet. Ulkoministeri Per Hækkerup jatkoi muille pohjoismaille suunnattuun painokkaaseen uhkaukseen: ”EFTA:n säilymisen edellytyksenä on Tanskan maatalousviennin kehittyminen. Mikäli muut pohjoismaat eivät kykene näitä edellytyksiä täyttämään, Tanska voi olla pakotettuna tarkastelemaan markkinapolitiikkaansa uudelleen”.⁵⁵ Jyrkkä näkemys ei ollut ennen kuulumatonta Tanskassa, vaan jo vuonna 1957 liberaalipuolue Venstre oli ilmaissut, kuinka Tanskan tulisi suunnata kohti EY:tä ja länsi-Euroopan markkinoita, vaikka tämä tarkoittaisi irtautumista pohjoismaista. Puolueen näkemyksissä pohjoismaiselle yhteistyölle oli tilaa, mutta sen tulisi keskittyä enemmän pragmaattiseen ja käytännönläheiseen naapurussuhteiden ylläpitämiseen ja ongelmienratkaisemiseen kuin yhdessä toimimiseen.⁵⁶

Vuonna 1967 presidentti de Gaulle esti toistamiseen Iso-Britannian jäsenyyden, joka merkitsi EFTA-maiden ja täten myös Tanskan kannalta sitä, että EY-jäsenyys tulisi siirtymään myöhempään. Presidentti de Gaullen motiiveina oli pitää EY rakenteellisesti ja toiminnallisesti ranskalaisperinteen vaikutuksen alaisena, eikä Iso-Britannian mukaantulo sopinut hänen näkemyksissään tähän kuvaan. Tanskassa päätettiin odottaa EY-tilanteen muuttumista myönteisemmäksi Iso-Britannian kannalta. Väliaikaiseksi ratkaisuksi kehitettiin Tanskan aloitteesta Nordek-hanke, jolla pyrittiin luomaan yhteispohjoismainen talousalue. Nordekissa pyrkimyksenä oli sitouttaa pohjoismaat laajempaan taloudelliseen yhteistyöhön kuin aiemmin ja sen oli tarkoitus helpottaa jäsenten osallistumista ja yhteistyö kasvavilla Euroopan markkinoilla.⁵⁷

---

⁵⁴ Laursen & Olesen 2000, 63.

⁵⁵ Crosby H. Peter 1966, 511.

⁵⁶ Laursen & Olesen 2000, 63.

⁵⁷ Soikkanen 2008, 261-261 & Amstrup 1977, 75.

Suomelle, Ruotsille ja Islannille neuvotteluissa nousi yhdeksi ongelmaksi Tanskan ja Norjan suuri kiinnostus EY:tä kohtaan. Tanska ja Norja seurasivat tiiviisti EY:n suhtautumista Iso-Britannian jäsenyyteen. Nordek-neuvottelut eivät edenneet muutenkaan ongelmitta, sillä maatalous-, tulli- ja rahoituskysymyksissä ei meinattu saada yhteistä mielipidettä aikaan. Kun de Gaulle yllättäen erosi presidentinvirastaan, Tanskan ja Norjan mahdollisuudet liittyä EY:n jäseneksi alkoi näyttää ajankohtaiselta. EY mahdollisuuksien avautuessa Nordek meinasi jo kuivua kasaan, mutta pääministeri Mauno Koivisto oli sitoutunut pitämään hanketta elossa. Tällä Koivisto tunkeutui Kekkonen reviiirille pyrkiessään sovitteluun Nordekia ulkopolitiikkaan ja erityisesti idänsuhteisiin. Ulkoministeriössä Nordekiin suhtauduttiin myönteisesti, mutta se nähtiin Koiviston hankkeena, joka mahdollisesti kuivuisi kasaan realiteettien takia. Kekkonen kaipasi Nordekia hallituksen yleisistuntoon käsiteltäväksi, jotta hän pystyisi puuttumaan sen sisältöön. Hän oli aiemmin jo torunut Koivistoa puutteellisesta informoinnista Neuvostoliiton suuntaan. Päiväkirjaansa Kekkonen tiivisti asian: ”*Se on siis vain Suomen pääministerin kannanotto. Itse asiasta ei Suomessa ole tehty yhtään poliittista päätöstä.*”⁵⁸

Koivisto painotti vuonna 1969 maiden pääministerien kokouksessa Nordek-hankkeen pitkäkestoisuutta ja toivoi etukäteen selvitetävän, ettei Nordek jäisi vain Tanskan ja Norjan ylimenovaiheeksi ennen EY-jäsenyyttä. Koivisto suhtautui Nordekiin optimistisesti, ollen varma, ettei maat haluaisi alistua Brysselin byrokraattien vallan alaisuuteen. EY ilmoitti syksyllä 1969 Haagin huippukokouksessa aloittavansa uudelleen neuvottelut jäsenyyttä hakeneiden kanssa, joka johti Turussa järjestettäväksi tarkoitetun kokouksen siirtämiseen vastahakoisen Koiviston aloitteesta. Perusteluiksi kirjattiin ajan varaaminen osapuolille näkemystensä selvittämiseksi uudelleen muuttuneessa integraatiotilanteessa. Ulkoministeriön selvityksessä Nordek nähtiin Suomen etujen mukaisena ja koettiin, että Suomen tulisi pyrkiä aktivoitumaan eikä antaa neuvottelujen kuivua kasaan. Suomessa arvioitiin, että EY:n sisäiset ongelmat sekä Iso-Britannian neuvotteluissa esiin nousevat vaikeudet tulisivat hidastamaan Tanskan ja Norjan integroitumista Eurooppaan tarjoten Nordekille realistiset mahdollisuudet menestyä.⁵⁹

Nordekin tiimoilta kokoustettiin vielä Reykjavikissa vuonna 1970 ja Suomen kannalta tilanne näyttäytyi lupaavalta, sillä Tanskalla oli ilmennyt vaikeuksia EY-neuvotteluissa. Nordek

---

⁵⁸ Soikkanen 2008, 261-268.

⁵⁹ Soikkanen 2008, 268-273.

nähtiin hankkeena, joka kannatti pitää voimassa, parhaimmassa tapauksessa hanke osoittautuisi niin menestyneeksi, että Tanska ja Norja eivät näkisi EY-jäsenyyttä enää mielekkäänä. Sopimus päätettiin allekirjoittaa, kunnes Neuvostoliitto ilmaisi kantansa aiheesta. Neuvostoliitossa Nordekin ei nähty poikkeavan EY:stä ja sen koettiin lisäävän Naton vaikutusvaltaa Pohjoismaissa, ja täten vahingoittavan Suomen ja Neuvostoliiton suhteita. Kekkonen vakuuttelut eivät vedonneet Neuvostoliittoon, vaan Moskovasta lähetettiin kirjallinen perääntymiskehotus. Kekkonen pyrki saamaan Karjalaisen ja Koiviston suostumaan allekirjoittamaan sopimuksen, mutta tekevänsä selväksi muille Pohjoismaille, että EY-haaveet tulisi jättää sikseen, jotta hanke voisi elää. Kumpikaan ei ollut ajatuksesta kiinnostuneita, ja lopulta kaikki kolme päätyivät siihen, että kaikkien osapuolten kannalta olisi reiluinta, jos hankkeesta luovuttaisiin. Suomi ilmaisi muille Pohjoismaille, kuinka sopimusta ei allekirjoitettaisi, koska muiden maiden EY-valmistelut tekivät Nordekin syntymisen ja sopimuksen noudattamisen epävarmoiksi.⁶⁰ Voi todeta, että kiinnostus EY:tä kohtaan oli niin suurta tanskalais- ja norjalaispoliitikoilla, että ei olisi ollut realistista vaatia maita pidättäytymään EY:stä Suomen puolueettomuuspolitiikan tähden. Tanskan selkeänä prioriteettina oli jäsenyys EY:ssä, Nordekin oli tarkoitus olla vain välietappi.⁶¹ Tanska oli tietoinen, ettei Suomi ollut kykeneväinen minkäänlaiseen yhteistyöhön, jos se piti sisällään EY:n. Hankkeen edistämisen tiedettiin ajavan Suomen ulkopoliittisesti hankalaan tilaan, jossa sen oli yksinkertaisesti pakko luovuttaa.⁶²

Nordekin kaatuminen kävi kalliiksi Pohjoismaille, tarkkaa summaa ei tiedetä, mutta hankkeeseen käytettiin merkittävä määrä resursseja. Väitöskirjassaan Lasse Sonne tuo esille, kuinka Kekkonen olisi voinut käyttää omaa vaikutusvaltaansa Neuvostoliiton suuntaan vakuuttaakseen Nordekin olevan myös Neuvostoliiton intresseissä sen idänkauppaa muiden pohjoismaiden kanssa vauhdittavan vaikutuksen vuoksi. Sonnen mukaan Kekkoselta puuttui todennäköisesti poliittista tahtoa hankkeen edistämiseksi, sillä se ei ollut hänen oma hankkeensa vaan profiloitui Koiviston hankkeena. Neuvostoliiton suostuttelemisen hankkeeseen mukaan olisi heikentänyt Kekkonen asemaa Neuvostoliitossa, antanut hänen suurimmalle kilpailijalleen, Koivistolle, poliittisen voiton ja näin heikentänyt hänen kansliansa vaikutusvaltaa. Täysin hukkaan Nordek ei kuitenkaan mennyt, sillä monet sen

---

⁶⁰ Soikkanen 2008, 272-276.

⁶¹ Amstrup 1977, 78.

⁶² Olesen & Strang 2016, 32.

suunnitelmista hyväksyttiin Pohjoismaiden ministerineuvostossa. Pohjoismaiden sisäiset kauppasuhteet kehittivät Nordekin luomalta pohjalta eteenpäin.⁶³

Aunesluoman mukaan Nordek oli hankkeena edennyt liian nopeasti liian pitkälle. Yksikään maa ei ollut tinkinyt elintärkeistä taloudellisista eduistaan, mutta valmistelut olivat edenneet silti jo todella pitkälle. Pohjoismaissa kipuiltiin sen kanssa, miten hanke voitaisiin lopettaa niin, että poliittinen vahinko jäisi minimaaliseksi. Hanke itsessään oli taloudellisesti toteutettavissa, mutta poliittisesti suunnitelma oli epärealistinen, johtuen Suomen idänsuhteista. Hanke soti myös Pohjoismaiden integraatiopoliittisia linjoja vastaan, sillä kaikille oli tärkeintä järjestää suhteet EY:n kanssa. Näitä neuvotteluja Nordekin viemät resurssit ja aika hankaloittivat. Aunesluoman mukaan Suomi teki eräänlaisen palveluksen muille Pohjoismaille, ottaessaan syyt niskoilleen hankkeen kaatumisesta. Nyt Pohjoismaat pystyivät keskittyä rauhassa integraatiopolitiikkansa ensi sijaiseen tavoitteeseen eli suhteiden solmimiseen EY:n kanssa, kukin omista lähtökohdistaan. Nordek nautti suurta suosiota kansalaisyhteiskunnissa ja siitä, kuka oli todellinen syypää hankkeen kaatumiselle, väännettiin Pohjoismaiden kesken vielä pitkään.⁶⁴ Lähtötilanne pohjoismaisessa yhteistyössä ei siis ollut täysin ideaali, vielä ennen Tanskan EY-jäsenyyttäkään. On paikallaan pohtia, olisiko ilman Nordekia Tanskan EY-jäsenyyteen suhtauduttu niin vastahakoisesti Suomessa.

Vaikka Tanskassa kerrottiin Pohjoismaisen yhteistyön olevan tärkeää ja Pohjoismaat nähtiin vahvana viitekenttänä kansainvälisessä politiikassa, ei yhteistyötä tietyillä sektoreilla nähty riittävän arvokkaina. Pohjoismaita ei nähty vartenotettavina vaihtoehtoina keskusteltaessa kauppaja- ja turvallisuuspolitiikasta, vaan niiden rooli nähtiin näissä kokonaisuutta täydentävinä. Kuten Tanskan entinen pääministeri Erik Eriksen ilmaisi kauppapolitiikan osalta asian jo vuonna 1961, Tanskan tavoitteena oli täysimääräinen jäsenyys EY:ssä yhdessä tai ilman sen Efta-kumppaneita, sillä Eftaa tai sen koommin Pohjoismaista yhteistyötä ei voitu nähdä uskottavana vaihtoehtona EY:lle.⁶⁵

Epäonnistuneet yritykset Pohjoismaiden välillä ovat varmasti osittain vaikuttaneet tanskalaispoliitikkojen asenteisiin pohjoismaisesta yhteistyöstä. Myöhemmin pääministerinä toiminut Krag kuvasi 1940-luvun lopulla talousministerinä toimiessaan, kuinka:

---

⁶³ Sonne 2007, 208-210.

⁶⁴ Aunesluoma 2011 238-239.

⁶⁵ Crosby 1966, 510-511.

”Kauppaministeriön työhuoneessani Kööpenhaminassa minulla on kaappi, jossa säilytän tärkeitä asiakirjoja. Kaapissa on laatikko, jossa on merkintä Pohjoismaiden talousyhteistyön tutkimuksia ja selontekoja. Se on ääriään myöten täynnä. Se pullistelee papereista. Kaapissa ei ole laatikkoa, jonka nimenä olisi Pohjoismaisen yhteistyön tulokset, mutta jos sellainen olisi, se taitaisi valitettavasti olla – ellei aivan työpöytä – melkoisen paljon vajaampi.”⁶⁶

Kaikki Pohjoismaat kävivät samalla omia neuvottelujaan EY:n kanssa, osa jäsenyydestä ja loput vapaakauppasopimuksesta. Suomesta pyrittiin vaikuttamaan tanskalais- ja norjalaisyhteiskuntien mielipiteisiin jäsenyydestä vetoamalla pohjoismaiseen yhteistyöhön, vastavuoroisesti Eurooppa-myönteiset pyrkivät vakuuttamaan, kuinka Tanskan EY-jäsenyyden luo parhaan mahdollisen perustan pohjoismaisen yhteistyön kehittämiseksi. Toistettiin argumenttia, kuinka koko Pohjolan intresseissä oli kehittää suhteita EY:hen ja oli yhteisen edun kannalta tärkeää, että ainakin yksi Pohjoismaa olisi täysimääräinen jäsen. Vuonna 1971 Tanska sai omat jäsenneuvottelunsa EY:n kanssa valmiiksi nopeasti ja ilman ylimääräistä draamaa. Tanskan sosiaalidemokraattien kauppasuhteiden puhemies Poul Dalsager ilmaisi, kuinka Tanska ja Norja olivat avunannollaan onnistuneet rakentamaan Pohjoismaiden ja EY:n välille sillan.⁶⁷

2.4 Tanskan historian kirja kääntyy – EY-jäsenyydelle kansan tuki

Ulkoministeri Knud Børge Andersen puheissa Pohjoismaiden ja Euroopan talousyhteisön tulevaisuudesta, hän toi esille EY-jäsenyyden välttämättömyyden. Pohjoismaiden Eurooppa-integraation kannalta oli tarpeen, että yksi tai kaksi pohjoismaista valtiota, eli Tanska ja mahdollisesti Norja, ovat edustamassa pohjoismaisia näkökantoja EY:n päättävissä elimissä. Suomen asema tiedostettiin, mutta uskottiin kuitenkin Suomen saavan aikaiseksi jonkinlaisen kauppasopimuksen EY:n kanssa, jolla vientiedut turvattaisiin. Norjan jäsenyyttä kuvailtiin erittäin todennäköiseksi, mutta Ruotsin ”*neutraalisuuden myytillä*” ratsastava integraatiopolitiikka herätti Andersonissa ihmettelyä. Hän kuitenkin uskoi tulevaisuudessa Ruotsin tulevan myös EY:n täysimääräiseksi jäseneksi, välittämättä ruotsalaisedustajien huomautuksista. Näihin asioihin peilaten hallituksen tähtäimessä oli, ettei EY-jäsenyyttä sidottaisi muiden pohjoismaiden ratkaisuihin.⁶⁸ Neuvostoliitolla oli oma vaikutuksensa myös Ruotsin linjaan EY:n suhteen. Pohjoismaisen puolustusliiton neuvottelut olivat Neuvostoliiton

⁶⁶ Olesen & Strang 2016, 28. ; Pohjoismaiden neuvosto.

⁶⁷ Amstrup & Lehmann Sørensen, 1975, 22-23.

⁶⁸ Hallama Helsinkiin 4.5.1972. s. 3-4, UMA.

silmissä osittain vahingoittaneet Ruotsin puolueettomuutta. Ruotsissa oli omaksuttu selkeä puolueettomuuspolitiikka, joka ulottui laajasti käsittelemään kaikkia liittoumia.⁶⁹ Ruotsin linjan kritisointi Ruotsin suurlähetystössä järjestetyssä tilaisuudessa oli merkittävää, vaikka tilaisuus oli yksityinen ja luottamuksellinen. On erittäin todennäköistä, että kommentit ovat herättäneet Ruotsin ulkoministeriön tiedustelemaan tanskalaisilta täsmennystä kommentteihin. On myös huomionarvoista, kuinka suhtautuminen Suomeen näyttäytyy ymmärtäväisemmältä kuin miltä se ajoittain näyttäytyi lehdistöissä ja julkisissa puheenvuoroissa.

Vaikka Tanskan kansankäräjissä selkeä enemmistö oli EY-jäsenyyden kannalla⁷⁰, oli tanskalaisyhteiskunnassa tilanne tiukempi. Vuoden 1971 joulukuussa, jo Iso-Britannian jäsenyyden varmistuttua, mielipidemittaukset osoittivat, että noin 31 prosenttia tanskalaisista oli jäsenyyttä vastaan ja 37 prosenttia jäsenyyden puolesta. Tilanne oli merkittävä, sillä vielä 60-luvun lopulla jäsenyyttä oli kannattanut selkeästi yli puolet. Vuonna 1970 alkaneen keskustelun aikana jäsenyyttä vastustavien määrä gallupeissa kasvoi, samalla kun epävarmojen määrässä ei tapahtunut merkittävää laskua. Jäsenyyttä vastustavien toiveissa oli vielä, että joku pohjoismaa laatisi Nordekin kaltaisen konkreettisen aloitteen EY:n sijaan. Hallituksella olikin suuri tehtävä kääntää tanskalaisyhteiskunnan mielipide EY-myönteiseksi. Ulkomaankauppaministeri Ivar Nørgaard kumosi vasta-argumentteja omilla kommentteillaan, joissa hän nosti esille, että ”*Nordek-suunnitelma on kuollut ja sen varaan ei enää voida laskea.*” Hän totesi myös pohjoismaisen yhteistyön olevan edelleen mahdollista monella eri alalla, kuten työmarkkina- ja sosiaalipolitiikassa. EY-jäsenyyttä ruvettiin markkinoimaan eritoten kaupallisilla ja talouspoliittisilla argumenteilla. Nørgaard viittasi eritoten asiantuntijoihin, jotka arvioivat, että yhteisön ulkopuolelle jäämisellä olisi merkittäviä taloudellisia seurauksia, joka pakottaisi Tanskan hakemaan jäsenyyttä uudelleen huonommilla ehdoilla 5 vuoden sisällä. Aimonen kuvasi tilannetta: ”*Tanskan suhde Euroopan Talousyhteisöön on kuin valmisteltaisiin järkiavioliittoa – rahasta vaan ei rakkaudesta.*”⁷¹ Tanskan suurin taloudellinen motivaattori liittyi sen maatalouspolitiikkaan. Maataloustuotteet muodostivat maan suurimman vientituotteen ja EY:n suunnitelmat yhteisistä maatalouspoliittisista linjauksista vastasivat Tanskan suunnitelmia sen talousjärjestelmän kehittämisestä.⁷² Pohjoismaainen vaihtoehto oli nyt tanskalaispoliitikkojen puheissa

⁶⁹ Brundlandt 1966, 33.

⁷⁰ Amstrup & Lehmann Sørensen 1975, 22.

⁷¹ Aimonen Leskiselle 8.1.1972. s.3-6. UMA; Buch & Hansen 2002, 2-3.

⁷² Olesen & Strang 2016, 31.

sulkeutunut ja Euroopan kehityksestä ulkopuolelle jääminen olisi Tanskalle taloudellisesti kohtalokasta.

Andersenin korostamat yksi tai kaksi sillanrakentajaa EY:ssä edustamassa pohjoismaiden yhteistä etua ja rakentamassa siltaa Eurooppaan olivat kampanjoinnin alkuvaiheessa teemoja, joita jäsenyyttä puoltavat erityisesti korostivat. Hallama kiinnitti kuitenkin huomiota siihen, että lähemmäksi kansanäänestystä tultaessa, tanskalaispoliitikkojen puheissa tapahtui muutos. Ulkopoliitiikassa hallitus oli saavuttanut selkeän ja yhtäläisen näkemyksen yhteismarkkinapolitiikasta, josta kampanjoinnin edetessä jätettiin pois sellaisia asioita kuten lupaus muitten pohjoismaiden etujen valvomisesta neuvotteluvaiheessa, jota Hallaman mukaan ”yksikään pohjoismaa ei toki ollut Tanskalta edes pyytännyt.”⁷³

Pääministeripuolue Sosiaalidemokraatit oli Tanskassa luvannut kokouksessa tarkastella jäsenyyttä uudelleen, mikäli Norja ei jostain syystä hyväksyisi jäsenyyttä. Norjan EY-ratkaisu tulisi ennen Tanskan kansanäänestystä selville, sillä kansanäänestys järjestettiin Norjassa 25.9.1972, viikko ennen Tanskan kansanäänestystä. Poliittisesti päätös säilytettiin, mutta siitä lakattiin kuin huomaamatta puhumasta, johtuen osakseen myös lehdistön EY-myönteisyydestä. Norjan sivuuttaminen oli Hallaman näkemyksissä tietoinen strategia Kragilta ja hän nosti esille, kuinka ”loppurynnäkössä sitten kukaan ei enää ehtinyt ajatella Norjaa, siitä pitivät hallitus ja oikeisto huolen syytämällä mahtavia määriä propagandaa markkinoille yhä kiihtyvällä vauhdilla.”⁷⁴ Norjan kansanäänestyksen tulokseen sidottiin samalla myös pohjoismaisen ministerineuvoston sihteeristön sijainti. Tanskalaiset näkivät, että sihteeristö voi jäädä Osloon vain, jos Norja liittyy EY:n jäseneksi: ”... muussa tapauksessa on sihteeristö siirrettävä kööpenhaminaan.”⁷⁵ Norjassa kansan mielipide ei missään vaiheessa ollut erityisen EY-myönteinen, joten on ymmärrettävää, että Tanska ei tahtonut virallisesti sitouttaa omaa jäsenyyttään Norjan kansanäänestyksen tulokseen. Varsinkin kun jäsenyys alkoi näyttäytyä epävarmalta, ryhdyttiin Tanskassa pelaamaan varman päälle ja välttää keskustelemasta aiheesta.

Vaalikamppailu oli ollut kiivasta ja Hallama raportoi, kuinka hän ei ollut koskaan nähnyt vastaavanlaista kampanjointia. Pohjoismaiset johtohenkilöt kuten Kekkonen ja Ruotsin pääministeri Olof Palme liitettiin mukaan kampanjointiin jäsenyyttä vastustavien toimesta,

⁷³ Hallama Sorsalle 15.5.1972. s. 1-2, UMA.

⁷⁴ Hallama Karjalaiselle 12.10.1972. s. 3-4, UMA.

⁷⁵ Kööpenhaminasta Helsinkiin 4.9.1972. UMA.

joka lisäsi osittain jännitteitä maiden välillä. Molempien aikaisempia lausuntoja EY:stä hyödynnettiin lyömäaseina muun muassa lehtien etusivuilla ja kadunvarsimainoksilla. Palme päätyi pahoittelemaan ”*hänen sotkemisestaan tällä tavoin Tanskan vaalikampanjaan*”. Anteeksipyyntöä ruvettiin vastavuoroisesti käyttämään jäsenyyttä puoltavien toimesta markkinoinnissa. Kekkosen alkuvuodesta antama haastattelu oli tulkittu sysäävän vastuun Nordekin epäonnistumisesta Tanskan niskaan johtuen sen suuresta kiinnostuksesta EY:tä kohtaan. Tilanne oli äitynyt niin pahaksi, ettei Hallama ollut muutamaan viikkoon uskaltanut näyttäytyä tanskalaisille.⁷⁶

Pohjoismaisesta vaihtoehdosta EY:n tilalle haaveileville tanskalaisille pääministeri Krag toi esille Kekkosen lausunnon:

”Nordek on kerta kaikkiaan haudattu. En voi kuvitella kuinka se voitaisiin herättää uudelleen eloon. Uusia pohjoismaisen yhteistyön muotoja voidaan kylläkin etsiä tulevaisuudessa, mutta mitä siitä tulee, ei se tule olemaan nimeltään Nordek.”

Suomalaisten jyrkkää linjaa tuotin esille myös pääministeri Teuvo Auran lausunnon muodossa: *”Neuvottelut laajemmasta yhteistyöstä voidaan aloittaa uudelleen, jos Tanska ja Norja eivät tule Talousyhteisön jäseneksi”*.⁷⁷

Laajempi yhteistyö pohjoismaiden välillä oli tanskalaisten näkemysten mukaan poissuljettua, kuten tanskalainen poliittinen kommentaattori Haagerup toi esille: *”... ajatus poliittisesti, sotilaallisesti ja taloudellisesti yhtenäisestä Skandinaviasta on todellisuudessa perusteeton.”* Hänen mukaansa siinä missä Suomi oli riippuvainen itänaapuristaan Neuvostoliitosta, oli Tanska riippuvainen Euroopasta, ja eritoten Saksasta. Pohjoismainen taloudellinen yhteistyö oli edelleen mahdollista Tanskan ja Norjan mahdollisesta EY-jäsenyydestä riippumatta, vaikka Kekkonen toisin väitti.⁷⁸ Suomen johtohenkilöiden voi nähdä osittain avittaneen Tanskan EY-kampanjaa ottamalla ehdottoman kannan mahdolliseen EY-jäsenyyteen ja sen vaikutuksiin. Tanskassa EY:n suosio ei ollut kuitenkaan mielipidemittausten perusteella järjestyttävän suurta.

Tanskalaisille muiden pohjoismaalaisten päättäjien kiinnostus kommentoida Tanskan integraatiopolitiikan ratkaisuja ei näyttäytynyt hyvässä valossa. Vaikka pohjoismaisten etujen

---

⁷⁶ Hallama Karjalaiselle 7.10.1972. s. 2, UMA.

⁷⁷ Aimonen Helsinkiin 10.1.1972. s.1, UMA.

⁷⁸ Aimonen Sorsalle 12.7.1972. s. 3-4. UMA.

ajaminen ei ollut enää kampanjoinnin merkittävin kärki, nostettiin asia pöydälle tilanteen niin vaatiessa. Koko silta-argumentin uskottavuus nojasi vahvasti siihen, että EY:ssä ollaan edistämässä yleispohjoismaalaista etua, jota Kekkonen ja Palmén kriittiset kommentit, vaikkakin kontekstista irrotetut, osaltaan romuttivat. Raporteista nousee esille, kuinka suomalaisin näkökantoja käytettiin jatkuvasti välikappaleena Tanskan EY-väittelyssä. Tämä oli osaltaan johtanut siihen, että lehdistöä dominoivien ja jäsenyyttä kannattavien esitettiin nostaneen esille erikoisia vihjailuja Suomesta, kun Kekkonen takausta pohjoismaisen yhteistyön puolesta epäiltiin: ”Heidän on toki täytynyt myöhemmin oppia, että Suomen ulkopolitiikka voi olla täynnä merkillisyyksiä, ja samaten oivaltaa, miksi sen asian laita on siten”.⁷⁹

Norjan kansanäänestyksen jälkeen, jossa norjalaisista 53,5 prosenttiyksikköä äänesti jäsenyyttä vastaan⁸⁰, Tanskassa ryhdyttiin korostamaan erityisesti silta-argumentin tärkeyttä. Tanskaa kuvattiin eräänlaisena yksinäisenä pohjoismaiden keihäänkärkenä EY:ssä, jolle pohjoismaisten etujen puolustaminen oli kunnia ja velvollisuus.⁸¹ Poliittisesti tilanne päättyi siihen pisteeseen, että EY:n tullialueen raja määrittäisi Juutinrauman kautta, jättäen Ruotsin sekä Norjan tullialueen ulkopuolelle. Tanskalla kuvattiin olevan nyt velvollisuus auttaa Norjaa ja Ruotsia saamaan sopimus EY:n kanssa, joka miellyttää molempia valtioita.⁸²

2.10.1972 järjestetty kansanäänestys Tanskan EY-jäsenyydestä keräsi ennätysellisen määrän äänestäjiä paikalle, äänestysaktiivisuuden ollessa 90 prosenttiyksikön luokkaa. Tanskalaisista 57 prosenttiyksikköä äänesti jäsenyyden puolesta ja 33 prosenttiyksikköä äänesti vastaan. Viimeiset mielipidemittaukset olivat arvioineet 8-10 prosenttiyksikköä pienempää kannatusta jäsenyyden puolesta. Voi siis todeta, että viimeisten viikkojen aikana Eurooppa-myönteiset onnistuivat paremmin vakuuttamaan epävarmat äänestäjät.⁸³ Kansanäänestyksen jälkeen pääministeri Krag piti avajaispuheensa kansankäräjille nostaen esille, kuinka EY-jäsenyys ainoana pohjoismaana lisäsi heidän vastuutaan Pohjolan suhteen. Norjaa luvattiin jopa auttamaan ratkaisemaan kansanäänestyksen tuloksesta valtiolle seuraavia haasteita. Hän mainitsi, kuinka pohjoismaista yhteistyötä voidaan ja pitää jatkaa sekä kehittää uusien olosuhteiden valossa ja hän velvoitti hallitustaan tekemään niin. Konservatiivisen kansanpuolueen Poul Schluter myötäili Kragin näkemyksiä toteamalla kansanäänestyksen

⁷⁹ Kööpenhaminasta Helsinkiin 28.8.1972. UMA.

⁸⁰ Holst 1975, 114.

⁸¹ Amstrup & Lehmann Sørensen, 1975, 22-23.

⁸² Amstrup & Lehmann Sørensen, 1975, 22-23.

⁸³ Buch & Hansen 2002, 2-3.

vahvistaneen Tanskan historiallisen roolin pohjoismaiden ja Euroopan välisenä linkkinä. Krag julisti kuinka, Tanska oli aina ollut sekä pohjoismainen että eurooppalainen niin poliittisesti, taloudellisesti kuin kulttuurisestikin.⁸⁴

Kun kansanäänestyksen tulos oli varmistunut, jäsenyyttä puoltaneet kuvasivat Tanskan historian lehden kääntyneen sen liittyessä viimein kiinteästi osaksi Eurooppaa ja päästen täten esille Eurooppaa koskevia päätöksiä. Hallama näki, että ”*ikään kuin pahana omantuntona*” muistettiin lopussa aina korostaa, kuinka Tanska kuului vielä osaksi Pohjolaa. Tanskan jäsenyyden kuvattiin olevan pelastus Pohjolalle, sillä Tanska tulisi valvomaan Euroopassa muiden pohjoismaiden etuja. Ennen kaikkea esille nostettiin, kuinka Tanska tulisi pitämään huolta veljeskansastaan eli norjalaisista, etteivät he jäisi tullimuurin taakse. Hallaman kuvauksissa nämä näyttäytyivät pitkälti korupuheina, kun todelliset syyt jäsenyydelle olivat pitkälti Tanskan taloudelliset realiteetit.⁸⁵ Kansanäänestyksen jälkeisenä päivänä avauspuheessaan kansankäräjille Krag ilmoitti yllättävästi erostaan pääministerin tehtävästään. Uudeksi pääministeriksi valittiin sosiaalidemokraattien Anker Jørgensen, jonka uskottiin yhdistävän EY-kysymyksestä riitautuneet sosiaalidemokraatit.⁸⁶

Vastikään valittu pääministeri Jørgensen täsmensi heti alkuunsa, kuinka Tanskan harteille asetettu kuva Pohjolan sillanpääasemasta EY:ssä muodosti liian pöyheän vaikutuksen. Hänen mukaansa Tanskan pyrkimyksissä oli koordinoida muiden pohjoismaiden ja EY:n välisiä suhteita vain siinä määrin mitä maat itse toivoivat. Tanskan asettuessa pysyvästi Brysseliin, myös pohjoismaisten suhteiden koordinointi pystyisi tarkemmin alkamaan. Norjan tilanne oli yksi ongelmista, joissa Tanska näkemyksensä mukaan pystyisi avittamaan. EY:ssä ei oltu tyytyväisiä Norjan hylättyä jäsenyys kansanäänestyksessä ja Tanskan tulisi pyrkiä auttamaan Norjaa saamaan osakseen ymmärrystä ja myötätuntoa EY-mailta. Yksi merkittävimmistä ratkaistavista asioista Norjan ja EY:n suhteissa oli Norjan aluevesien hyödyntäminen kalastuksessa. Norjassa tilanteen ratkaisemiseksi odotettiin vielä YK:n merioikeuskonferensseissa käsiteltävän merioikeusyleissopimuksen lopullista muotoa. Norjan pääministeri Korvald mainitsi kuitenkin Norjan olevan valmis toimiin turvatakseen omat luonnonvaransa, jos EY-maiden kalastus maan rannikolla kasvaisi poikkeuksellisen suureksi. Kansanäänestysten jälkeen käynnistyivät huhut siitä, että Norjan teollisuutta pyrittiin houkuttelemaan siirtymistä Tanskan maaperälle. Sekä Jørgensen että Korvald tyrmäsivät

⁸⁴ Amstrup & Lehmann Sørensen 1975, 27-28.

⁸⁵ Hallama Karjalaiselle 7.10.1972, s.1-2, UMA.

⁸⁶ Hallama Karjalaiselle 12.10.1972. s. 6, UMA.

väitteet todeten niiden saaneen ylimitoitettuja suhteita, jotka jatkuessaan voisivat vaikuttaa jopa negatiivisesti pohjoismaiseen yhteistyöhön.⁸⁷

Tanskan länsi-integraatiopyrkimyksissä 1960–1970-luvuilla pohjoismainen yhteistyö jäi selkeästi tärkeysjärjestyksessä toiseksi, vaikka esimerkiksi Nordek-hanke oli syntynyt Tanskan aloitteesta. Nordek-hankkeen epäonnistumista pystyttiin käyttämään esimerkkinä siitä, kuinka Tanska oli kyllä yrittänyt kaikkensa ja kartoittanut pohjoismaista vaihtoehtoa EY:lle, mutta hanke oli kaatunut omaan mahdottomuuteensa maiden lähtökohtien ja intressien poiketessa niin laajasti. Kun ensisijainen tavoite EY:ssä oli saavutettu, ja sen asema yhteiskunnassa turvattu, Tanska keskittyi suhteiden paikkaamiseen pohjoismaisella tasolla.⁸⁸

Kuin kompensoidakseen Eurooppa-suuntautuneisuuttaan Tanska pyrki alussa aktiivisesti osoittamaan olevansa kiinnostunut kehittämään pohjoismaista yhteistyötä. Tanskan hallitus näki, että ainoana EY-jäsenenä, sillä oli mahdollisuuksia parantaa asemaansa Pohjolassa toimien eräänlaisena välittäjänä EY:n ja Pohjolan välillä. Muut Pohjoismaat eivät kuitenkaan jakaneet tätä näkemystä, jonka vuoksi Tanskan hallituksen intressit asian edistämiseen lopahtivat.⁸⁹

Sisäpoliittisessa debatissa tuotiin vaalien jälkeen esille, kuinka tärkeitä Tanskan pohjoismaisen ulottuvuuden korostaminen edelleen oli. Oppositiosta kritisoitiin Pohjoismaa- ja ulkomaankauppaministerinä toimineen Ivar Nørgaardin vähäisiä mainintoja Pohjoismaista. Radikaalipuolueen Helveg Petersen toikin esille, kuinka ”*Emme ehkä voi vakuuttaa Ruotsia, Norjaa ja Suomea siitä, että meillä on suuri kiinnostus pohjoismaiseen yhteistyöhön heidän vuoksensa, mutta riippumatta siitä meillä on suuri kiinnostus pohjoismaiseen yhteistyöhön omista syistämme.*”⁹⁰ Petersenin kommentti kuvaa hyvin Tanskan ja muiden Pohjoismaiden suhdetta 1970-luvulla. Tanska pyrki aktiivisesti vakuuttamaan olevansa edelleen kiinnostunut pohjoismaisesta yhteistyöstä, mutta muut Pohjoismaat suhtautuivat lausuntoihin varauksella. Pohjoismaisen yhteistyön tärkeyttä päätettiin kuitenkin korostaa, jos ei muiden niin itsensä vuoksi.

---

⁸⁷ Kööpenhaminasta Helsinkiin 6.11.1972, s.1, UMA.

⁸⁸ Laursen & Olesen 2000, 83-84.

⁸⁹ Amstrup 1977, 88-89.

⁹⁰ ”*Maybe we cannot convince Sweden, Norway, and Finland that we have a great interest in Nordic cooperation for their sake, but we have at any rate a great interest in Nordic cooperation for our own sake.*” Amstrup & Lehmann Sørensen, 1975, 29.

3 EY-jäsenyyden vaikutukset suhteisiin

3.1 EY kiilana pohjoismaisen yhteistyön välissä

Jäsenyyden alkutaival ei ollut Tanskalle helppo ja sen alkua vaikeutti vielä Tanskan EY:hyn johtaneen pääministeri Kragin ero. Kansanäänestyksessä tuki EY-jäsenyydelle oli saatu, mutta se tuli vielä vakiinnuttaa osaksi tanskalaisyhteiskuntaa. Jørgensenin ensimmäisen hallituksen ja Hartlingin hallituksen voi todeta olleen tilanteessa, jossa juuri kansalle myydyin yhteisön arvot ja tavoitteet piti vielä vakuuttaa kansalle sekä sen yhteiskunnallinen asema vakauttaa, vaikka kaikki vaikutukset eivät olleet vielä edes täysin nähtävissä. Heleniuksen mukaan tämä oli johtanut siihen, että Tanskan ulkopoliittikka oli suuntautunut erityisen vahvasti EY:hyn ja kääntänyt selkensä muille Pohjoismaille.⁹¹ Tanskassa pyrittiin kuitenkin erottamaan EY-politiikka pois muusta ulkopoliitikasta, ainakin näennäisesti. Eurooppa-politiikasta puhuttiin ”markkinapolitiikkana” ja EY:stä ”yhteismarkkinoina”. Kansankäräjien kauppapoliittinen komitea muutettiin yhteismarkkinakomiteaksi, josta tuli parlamentin tärkein toimielin, joka käsitteli hallituksen eurooppapolitiikkaa.⁹²

Ulkomaankaupassa jäsenyyden vaikutukset näkyivät heti, kun Tanskan vienti EY-maihin kasvoi vuoden 1973 alkupuoliskolla 21 prosenttia, kun EFTA-maihin se kasvoi vain 4 prosenttia. Ulkomaankaupan kehitys tarkoitti myös sitä, että tulevaisuudessa Saksan liittotasavalta tulisi nousemaan Ruotsin ohi Tanskan suurimpana kauppakumppanina. Tanskan maatalousvienti hyötyi merkittävästi EY:n maatalousjärjestelmistä, joista virtasi noin 4 miljardia kruunua lisää tanskalaismaataloustuottajille. Tätä kuitenkin uhkasi Iso-Britannian ja Saksan liittotasavallan suunnitelmat tarkastaa maatalousjärjestelmää ja sen etuja. Tanskalaiskuluttajille EY-edut eivät kuitenkaan näkyneet merkittävinä hyötyinä, vaan kuluttajahinnat olivat kokonaisuudessaan nousseet vuoden ensimmäisen puoliskon aikana 6,1% ja elintarvikkeiden hinta jopa 9,6%. Jørgensenin hallitus vakuutti tilanteen paranevan, jähka indeksiautomaation myötä yleisiä palkkoja nostetaan 5,4%. Taloudelliset vaikutukset

---

⁹¹ Helenius Väänäselle 25.10.1977. s. 3-4.

⁹² Wivel 2017, 436. *Muutos yleiseen termistöön tapahtui vasta vuonna 1994, kun Tanskassa siirryttiin termiin ”Eurooppa-politiikka” kattamaan Tanskan suhteita EU:hun ja yhteismarkkinakomitea nimettiin Eurooppa-komiteaksi.*

tuominen, jonka puolesta oli markkinoitu, jäi vielä odottamaan myöhempää aikaa. Tanska nähtiin menetetyksi Euroopalle.

EY:n suosio oli Tanskassa jatkuvassa laskussa ja keskustelua yhteisöstä eroamisesta ilmeni paikoitellen. Vaikka aiemmin oli kiistetty mahdollisuus Neuvostoliiton vaikutuksen kasvusta, jos jäsenyys ei toteutuisi, alettiin tätä nostaa jälkikäteen esille. Suomi nostettiin nyt esille varoittavana esimerkkinä. Tanskan komissaari EY:ssä Finn Olav Gundelach kuvaili Neuvostoliiton imevän verta Suomesta ja sama kohtaisi myös Tanskaa, mikäli EY:ssä ei jatketa.⁹⁷ Gundelachin kommentit poikkesivat Tanskan aiemmista kommenteista Suomesta, joissa Suomen ja Neuvostoliiton ”erityislaatuista” suhdetta oli kuvattu maltillisemmin sanakääntein. Suomen ulkopoliittikkaa oli pääsääntöisesti juuri kehuttu siitä, miten se oli omista turvallisuuspoliittisten lähtökohtiensa takia onnistunut tasapainoilemaan lännen ja idän välillä.

Tanskan sisäpolitiikassa EY:n asettamista pohjoismaiden edelle edelleen vältettiin, esimerkiksi Østergaardin kerrottiin luoneen kehitysehdotuksia Pohjoismaiden neuvoston edustajien vaaleista, jottei Tanskan äärivasemmisto pääsyt syyttämään hallitusta EY:n asettamisesta Pohjoismaiden neuvoston ja yhteistyön edelle.⁹⁸ Tanskan oppositiopuolueen eli Oikeusliiton puheenjohtaja ja kansankärjäedustaja Ib Christensen kerrottiin taasen artikkelissa todenneen Tanskan mahdollisuudet sovittaa EY-jäsenyys ja pohjoismainen yhteistyö jatkossa erittäin vaikeaksi. EY-integraation muodostamien velvoitteiden ulottaminen yhä useammalle politiikan sektorille tulisi hänen näkemyksissään tulevaisuudessa ajamaan pohjoismaisen yhteistyön kriisiin. EY:n kuvattiin vievän tanskalaispoliitikkojen kaiken huomion sen lukuisilla määräyksillä, ohjeilla ja yhdenmukaistamistavoitteilla. Vaikka artikkeli keräsi suurta huomiota Tanskassa on huomioitava, että se toimi alustavana kampanjointina tuleviin EY-vaaleihin, joissa Christensen tuli valituksi europarlamentaarikoksi ja Oikeusliitto ei ollut erityisen suuri toimija Tanskassa. Se oli kuudella paikallaan kansankäräjien toiseksi pienin puolue ja Christensen oli tunnetusti suuri EY:n vastustaja toimien muun muassa Kansanliike EY:ta vastaan nimisessä puoluerajat rikkovassa kansanliikkeessä.⁹⁹

---

⁹⁷ Kööpenhaminasta Helsinkiin 30.9.1974. UMA.

⁹⁸ Väänänen Väyrykselle 2.3.1978 (2). s.3. UMA.

⁹⁹ Kööpenhaminasta Helsinkiin 5.2.1979. UMA.

Tanskan EY-jäsenyyden rooli suhteessa muuhun ulkopoliittikkaan haki sijaansa, joka näkyi myös Tanskan YK-politiikassa, jossa se tasapainoili kahden eri viiteryhmän välillä. Vuoden 1974 yleiskokouksessa Tanska äänesti tyhjää Palestiinalle myönnettävää huomioitsijan roolia käsiteltäessä. Aiemmin vuosina 1967 ja 1973 Tanska oli äänestänyt vastaan kuten Norja, mutta nyt se oli siirtynyt samaan joukkoon kuin muut EY-maat sekä puolueettomat pohjoismaat.¹⁰⁰ Täysin EY:n kantoihin ei oltu kuitenkaan sitouduttu, jota Tanskan kanta esimerkiksi EY:n huomioitsijan saamisesta YK:n yleiskokoukseen ilmentää tätä hyvin. Tanskan näkemyksissä, jos EY saisi oikeuden tulisi sama myöntää myös muille alueellisille yhteisöille kuten esimerkiksi Pohjoismaiden Neuvostolle. Tanska ei ollut halukas sitoutumaan kaikkiin EY:n yhteisiin päätöksiin, vaan halusi pitää YK:n ja EY:n erillään ulkopoliittikassaan, sillä ”*ulkopoliittista sidonnaisuutta ei saa kuljettaa takaoven kautta YK:hon*”. YK-politiikassaan Tanska pyrki pysymään pohjoismaisessa viitekentässään EY-jäsenyydestään huolimatta, jossa ”*Pohjoismainen yhteistyö ei ole ollut YK:ssa vähiten merkittävä ja tässä suhteessa ei saa tapahtua muutosta*”.¹⁰¹ Pohjoismaisen yhteistyön säilyttäminen YK:ssa osoittautui Tanskalle haasteeksi eritoten sellaisissa tilanteissa, joissa EY-maiden kanta poikkesi merkittävästi Pohjoismaiden kannasta.¹⁰²

Tanskan YK-politiikka vahvistaa aiempien raporttien ”*rahasta, ei rakkaudesta*” näkemystä, eikä keskenään erilaisten EY-maiden kanssa oltu valmiita vielä määrittämään täysin suhtautumista YK-kysymyksissä. Hartling oli kansankäräjille pitämässään puheessa todennut, kuinka Tanskan tulee ulkopoliittikassaan ilmenevissä ongelmissa vielä määrittää sen linjoja. Esimerkiksi YK:ssa ilmenevissä kysymyksissä Tanskan tulee kysyä itseltään: ”*mikä osa euroopalla on tässä yhteydessä ja mikä tulee olla tanskan osana eurooppalaisena ja pohjoismaisena kansakuntana*”.¹⁰³ Tanskassa nähtiin, ettei historiallisten taustojen ja eri lähtökohdista koostuvien ulkopoliittisten näkemysten vuoksi EY-maiden ollut mahdollista sovittaa kantojaan yhteisiksi kaikissa YK-äänestyksissä. Pohjoismainen viitekehys tarjosi luontevamman kumppanin näissä. Sisäpolitiikassa käytiin kiivasta keskustelua, kumman viiteryhmän mukaan YK:ssa tulisi äänestää. Tilanne johti usein kompromissien laatimiseen, jolla suhteet pysyivät tasapainossa. Tämä ilmenee esimerkiksi 9.11.1976 kun YK:ssa äänestettiin Etelä-Afrikan ase-embargosta. Pohjoismaiden ulkoministerikokouksen päätöksen mukaisesti Tanska äänesti aseiden vientikiellon puolesta, mutta kirjasi äänestys selvitykseen,

¹⁰⁰ Kööpenhaminasta Helsinkiin 25.11.1974. UMA.

¹⁰¹ Kööpenhaminasta Helsinkiin 04.10.1974. UMA; Helenius Karjalaiselle 27.9.1974. s.3, UMA.

¹⁰² Armstrup 1977, 91.

¹⁰³ Kööpenhaminasta Helsinkiin 2.10.1974. s.1, UMA.

ettei se tuomitse päätöslauselmassa nimettyjä maita eli Etelä-Afrikan liittolaisia, kuten Iso-Britanniaa, Ranskaa ja Saksan liittotasavaltaa.¹⁰⁴ Tanskan YK-poliitiikan voi todeta aiemminkin poikenneen jo pohjoismaisesta linjasta esimerkiksi eräissä siirtomaakysymyksissä, joiden osalta Tanska seurasi varsin suurella määrällä Englannin ja Ranskan kantoja. Samoin Tanskan sisäinen ja varsinkin maan taloudellinen tilanne ovat vieneet sen ajoittain muun muassa taloudellista ja sosiaalista yhteistyötä sekä kehitystä koskevissa kysymyksissä erilleen muista pohjoismaista.¹⁰⁵ Siirtomaakysymyksissä Tanskalla painaa oma roolinsa esimerkiksi Grönlannin kanssa, jonka voi nähdä vaikuttaneen muista pohjoismaista poikkeavaan linjaan.

Tanskan YK-politiikka osoittaa vahvimmin, kuinka se ei ollut vielä valmis laajempaan ulkopoliittiseen yhteistyöhön EY:n sisällä, vaan se tuskaili ajoittain suurestikin eurooppalaisen ja pohjoismaisen viitekehyksen välisen tasapainottelun kanssa. EY-maat nostivat esille, kuinka Tanskan ratkaisut YK-äänestyksissä olivat olleet ristiriidassa ja ”*epäjohdonmukaisia*” EY-jäsenyyden kanssa. Andersen kuvaili, kuinka Tanska tulee jatkossakin toimimaan YK-politiikassaan tanskalaisittain. Tanska osallistui edelleen ajoittain pohjoismaalaisiin yhteisäänestyksiin hakematta sisäpolitiikassaan kompromisseja, mutta Andersenin mukaan Tanska tulisi tulevaisuudessa kuitenkin etenevässä määrin äänestämään yhdessä EY:n kanssa. Esimerkiksi vuoden 1977 yleiskokouksessa Tanska oli poikennut yleispohjoismaalaisesta linjasta jättämällä osallistumatta Ruotsin tuomitsevaan kannanottoon koskien Thaimaan oikeistolaisen hallituksen ihmisoikeusrikkomuksia.¹⁰⁶

On huomion arvoista, kuinka tarkasti Suomen suurlähetystöstä raportoitiin Tanskan YK-politiikkaan ja äänestyskäyttäytymiseen liittyen. Tämän voi nähdä johtuvan varmasti siitä, että Tanska oli omista linjoistaan huolimatta pääsääntöisesti noudattanut yhteispohjoismaalaista äänestyskäyttäytymistä ollen eritoten Norjan kanssa samoilla linjoilla. On kuitenkin todettava, että ”yhteispohjoismaalainen” linja rakoili ajoittain muutenkin, sillä monissa äänestyksissä Suomen ja Ruotsin harjoittama ”puolueettomuuspolitiikka” muodosti yhteisen linjan muodostamisen mahdottomaksi. YK-politiikkaan Tanskan-jäsenyys EY ei siis luonut varsinaisesti mitään uutta kiilaa pohjoismaiden välillä vaan jatkoi samaa arvaamatonta linjaansa.

---

¹⁰⁴ Kööpenhaminasta Helsinkiin 11.11.1976. s. 2, UMA. ; Kööpenhaminasta Helsinkiin 17.11.1976. s. 2, UMA.

¹⁰⁵ Kööpenhaminasta Helsinkiin 28.2.1978. s.1-2. UMA.

¹⁰⁶ Kööpenhaminasta Helsinkiin 7.3.1977. UMA.

Pohjoismaisen yhteistyön vakautta ja muuttumattomuutta korostettiin Tanskan toimesta selkeästi. Tanskan hallituksessa tuotiin alati esille, kuinka Tanskan neljän ulkopoliittikan neljän peruspilarin eli YK:n, Naton, Euroopan eli EY:n ja pohjoismaisen yhteistyön tilat eivät olleet muutoksessa tai sulkeneet toisiaan pois. Jäsenyyden alkupuolella Tanskan näkemyksissä suhteet Eurooppaan olivat kuitenkin prioriteettilistalla ensimmäisenä. Suomen suurlähetystössä uskottiin, että Jørgensenin vuonna 1975 alkaneella toisella hallitusrupeamalla pohjoismaisen yhteistyön tärkeysjärjestykseen Tanskassa olisi tulossa jonkin verran muutosta: ”*nykyisen hallituksen alkupuheenvuoroista päätellen pyrkii se suhtautumaan yhteistyöhön jonkin verran aktiivisemmin kuin edeltäjänsä.*”¹⁰⁷ Alkupuheenvuorot eivät varsinaisesti muuttaneet asiantilaa vaan linja pysyi pitkälti samana kuin aiemmin.

Tanskassa tilanne nähtiin edelleen hyvänä, joka tuotiin esille myös maan ulkopoliittisessa strategiassa: ”*Tanskan ulkopoliittikkaa yhteismarkkinoiden jäsenenä*”. Pohjoismaiden roolia Tanskan ulkopoliitikassa tuotiin esille YK-politiikassa, jossa yhteispohjoismaalaista linjaa pyrittiin noudattamaan. Ulkoministeri Andersen korosti, kuinka niissä kysymyksissä missä Tanskan linja poikkesi tästä linjasta, noudatti se kuitenkin EY:n jäsenmaiden ja mahdollisesti osan pohjoismaiden linjaa. Tanskan YK-politiikkaa suoritettiin kuitenkin edelleen omista lähtökohdista. Strategiassa pohjoismaiden rooli jää vähäiseksi, sillä Andersen totesi tarkkailleensa ulkopoliittikkaa ensisijaisesti yhteismarkkinoiden jäsenenä, jonka hän ei nähnyt sulkevan pohjoismaista yhteistyötä pois.¹⁰⁸ Andersenin mukaan keskustelu Tanskan suhteesta pohjoismaihin ja Eurooppaan on ”*kummallista ja jäykistynyttä*”. Olihan pohjoismaiden pääministerit yhteen ääneen vakuuttaneet hänelle kuinka pohjoismaiset suhteet ja yhteistyö olivat hyvällä tasolla. EY-jäsenyys ei sulkenut Tanskan osallistumista pohjoismaiseen yhteistyöhön pois ja pohjoismaisen yhteistyö ei tarjonnut realistista vaihtoehtoa, jolla voisi korvata EY-yhteistyötä. Muuta väittäviä väitteitä ei voinut hänen mukaansa ottaa vakavissaan, olihan kaikille pohjoismaille myös ”*europaalainen perspektiivi merkitykseltään ratkaiseva*”. Andersenin mukaan ”*tanskan maantieteellinen sijainti ja tanskan poliittinen ja kulttuurinen perinne tekee tanskan osallistumisen sekä pohjoismaiseen että ef-yhteistyöhön*

---

¹⁰⁷ Kööpenhaminasta Helsinkiin 25.2.1975. s.1. UMA.

¹⁰⁸ Helenius Sorsalle 19.1.1976. s. 1-5, UMA.

luonnolliseksi”.¹⁰⁹ Andersenin mukaan pohjoismaisen yhteistyön todelliset vahingoittajat, Tanskan sijaan, ovat ne, jotka alati yrittävät saada Pohjolaa ratkaisemaan sellaisia tehtäviä, joita viisi pohjoismaata ei voi eikä tule ratkaisemaan. Hänen näkemyksensä mukaan nämä vahingoittajat asettavat pohjoismaiselle yhteistyölle liioiteltuja toiveita ja aliarvioivat niitä konkreettisia edistysaskelia, joita pohjoismaisessa yhteistyössä otetaan eri aloilla. Tanskalle Pohjola oli eritoten rajallisen integraation alue, jonka on sovittauduttava ”eurooppalaisen” integraation ehtoihin.¹¹⁰ Pohjoismaisen yhteistyön tärkeyttä Tanskalle korosti edelleen myös pääministeri Jørgensen, joka kansankäräjille pitämässä puheessaan totesi yhteistyön olevan ”arvoltaan ratkaisevaa osallistuville maille ja on samalla luonnollinen ja tärkeä rengas tanskan yhteyksissä ulkomaailmaan”¹¹¹

Tanskan ulkopoliittinen johto korosti alituisen, kuinka Pohjoismaisilta pääministereiltä oli saatu vahvistus siitä, ettei Tanskan EY-jäsenyydellä ollut vaikutusta pohjoismaiseen yhteistyöhön. Kansankäräjien ulko- ja puolustuspoliittisen valiokunnan puheenjohtaja Lasse Budtz toi esille, kuinka muun muassa Norjan pääministeri Trygve Bratteli ja Ruotsin pääministeri Palme olivat useasti vakuuttaneet ulkoministeri Andersenille, että heidän huolensa yhteistyön heikkenemisestä olivat osoittautuneet turhiksi. Budtz toi myös esille, kuinka Ruotsi oli voimakkaasti painottanut, että ”*tulevaisuus ei ole pohjoismaisessa yhteistyössä vaan eurooppalaisessa*”.¹¹² Koska nykytilan toimivuudelle sekä tulevaisuuden suunnalle oli saatu Budtzin mukaan vahvistus, oli vain luontevaa pohtia jatkossa yhteistyön kehittämistä eurooppalaisen viitekehyksen puitteissa. Yhteistyön tasapainoa ei tulisi häiritä vain siksi, että yhteismarkkinoita vastustavat tahot pyrkivät esittämään pohjoismaista yhteistyötä realistisena vaihtoehtona EY:lle ja tuomaan esille ehdotuksia pohjoismaisesta unionista. Tulisi uskoa vakaasti siihen, että ”*parhaat palvelukset, jotka voidaan tehdä pohjoismaiselle yhteistyölle on, pitää se nykyisellään*.” Budtzin kerrottiin painottaneen, kuinka myös Suomen näkemyksissä nykytila oli pohjoismaiden etujen mukaista.¹¹³ Budtzin näkemyksiä voi pitää sinällään paikkaansa pitävinä, vaikkei niihin ollut suurlähetystön toimesta sen tarkemmin pureuduttu. On huomioitavaa, että myös Suomen intresseissä oli kehittää suhteita EY:n suuntaan, vaikkei ehkä sillä tasolla, miten Tanska tilanteen näki.

---

¹⁰⁹ EF:llä viitataan tanskankieliseen lyhenteeseen EC:stä Det Europæiske Fællesskab (EF). Kööpenhaminasta Helsinkiin 24.2.1975. UMA.

¹¹⁰ Kööpenhaminasta Helsinkiin 28.2.1978. s.1-2. UMA.

¹¹¹ Kööpenhaminasta Helsinkiin 21.2.1975. s.2, UMA.

¹¹² Helenius Sorsalle 19.1.1976. s. 1-5, UMA.

¹¹³ Kööpenhaminasta Helsinkiin 25.2.1975. s.1-3. UMA.

Ruotsilla ja Norjalla oli erityisen paljon voitettavaa laajemmassa EY-yhteistyössä, vaikkei kumpikaan ollut kokenut täyttä jäsenyyttä sen arvoiseksi.

Tanska koki, että sillä oli laajaa liikkumavaraa EY:ssä, kuten ilmenee ulkoministeri Andersenin lausunnoista:

*”mitä tulee niihin yhteisöihin, joissa olemme jäseniä, niin niissä on periaatteena yksimielisyys, joka merkitsee sitä ettei minkään maan mielipidettä voida kumota äänestyksellä. emme tunne missään muodossa että meitä olisi painostettu omaa vakaumustamme vastaan. tilanteessa, jossa yhteistä ef-mielipidettä ei ole, on mahdotonta ajatella että valtiot eivät voisi pitää omaa kantaansa.”*¹¹⁴

Liikkumavara ilmenee erityisesti siinä, että Tanskalla oli käytännössä vapaat kädet kehittää suhteita itä-blokin maihin. ”Pohjoismaisen tasapainon” ylläpitämiseksi Tanska pyrki myös alati edistämään sekä omia taloudellisia ja poliittisia yhteistyötä että EY:n yhteistyötä SEV:n kanssa. Tanskan olikin mahdollista solmia kahdenvälisiä kauppasopimuksia itään EY-sopimuksista huolimatta. Tanskassa nähtiin maan toimivan välittäjänä myös näiden osapuolien välillä.¹¹⁵ Laaja liikkumavara EY:ssä toimi Tanskalle yhtenä argumenttina sille, ettei EY-jäsenyys vaikuttanut pois sulkevana pohjoismaiseen yhteistyöhön.

Samaa narratiivia korostettiin erityisesti Norjan osalta, kun Tanskaan saatiin ensimmäinen pääministeritason vierailu toisen maailmansodan jälkeen Norjasta. Pääministerin pestinsä jättämässä ollut Bratteli saapui Tanskaan ”jäähäväisvierailun” merkeissä 1975. Pääministeri Jørgensenin ollessa sairaalahoidossa Tanskan hallituksen järjestämällä päivällisellä tuurasi ulkoministeri Andersen. Andersen ja Bratteli toistelivat vuorotellen, kuinka ”*maitten välinen yhteistyö on hallitustasolla niin bilateraalisesti kuin pohjoismaiden yhteistyönkin puitteissa niin läheistä ja vilkasta ettei virallisia vierailuja käytännössä tarvita*”. Suurlähetystöstä nostettiin esille, kuinka jopa hieman yllättäen tanskalaisten toimesta nostettiin esille pohjoismaisen yhteistyön merkitystä ja sen jatkuvaa kehittämistä. Jo vakituiseen käyttöön muotoutuneet lauseet nostettiin jälleen esille: ”*tanskan kiinnostus pohjoismaiseen yhteistyöhön on ja tulee pysymään yhtä elävänä kuin sen osallistuminen eec:hen on. kumpikaan ei ole toista poissulkevaa vaan täydentävää*”. Andersen toi myös esille, kuinka kumpikin maa oli osa Eurooppaa ja Tanskan näkemyksissä Eurooppa ei käsittänyt vain EY:n

¹¹⁴ Kööpenhaminasta Helsinkiin 7.4.1975. s. 2-3, UMA.

¹¹⁵ Kööpenhaminasta Helsinkiin 2.4.1975. s. 2-3. UMA. Kööpenhaminasta Helsinkiin 7.4.1975. s. 2-3, UMA.

yhdeksää jäsenmaata vaan sen käsitys Euroopasta oli laajempi pitäen sisällään muun muassa muut pohjoismaat.¹¹⁶

Tanskan sisällä EY-jäsenyys herätti kuitenkin vieläkin epäluuloa ja Iso-Britannian kansanäänestystä EY:ssä jatkamisesta seurattiin tarkasti. Tanska suhtautui kriittisesti EY:ssä alkaneeseen keskusteluun yhteistyön laajentamisesta instituutionaalisin muutoksin ja ulkopoliittisen yhteistyön laajentamisen suhteen. Tämä olisi merkannut suoraa muutosta Tanskan ulkopoliittikkaan, jossa sen ulkopoliittikka erityisesti YK:ssa olisi kohdannut muutoksen.¹¹⁷ Iso-Britannia äänesti jäsenyyden puolesta, jonka Jørgensen näki antaneen vahvan perustan jatkaa yhteistyötä EY:ssä että hallitusten keskeistä ulkopoliittista yhteistyötä sopimusten puitteissa. Vastavuoroisesti EY:n tarjoamille mahdollisuuksille ja eduille, Jørgensen uskoi, että pohjoismaisessa yhteistyössä poliittisella ja taloudellisella tasolla oli vielä paljon käyttämättömiä mahdollisuuksia.¹¹⁸ Iso-Britannian kansanäänestys toi hyvin esille, kuinka tanskalaisyhteiskunta ei ollut vielä täysin EY:n takana. Mielipidemittausten mukaan toukokuussa 1975 EY-jäsenyyttä puolsi 44% ja vastusti 42%, joka noudatti pidemmän aikaa jatkunutta 40-40-20 jakoa tanskalaisyhteiskunnassa. Mittauksista ilmeni, että Iso-Britannian jäsenyydellä oli suuri merkitys, sillä 45% kannatti Tanskan eroa jos Iso-Britannia eroaisi ja vain 35% kannatti EY:hen jäämistä tässä tapauksessa. Keskustelu Tanskassa järjestettävästä kansanäänestyksestä oli kuitenkin maltillista ja poliittinen usko Iso-Britannian jäsenyyden säilymisen vuoksi oli suurta, jonka vuoksi asian suhteen ei ryhdytty hätiköimään.¹¹⁹ On sinällään yllättävää, ettei Iso-Britannian kansanäänestyksen aiheuttamia tunnelmia Tanskassa raportoitu laajemmin. EY:tä vastustavat tahot olivat pyrkineet tanskalaisyhteiskunnassa nostamaan esille pohjoismaista yhteistyötä ja jopa unionia mahdollisena vaihtoehtona EY:lle. Tanskalaisyhteiskunnan näkemykset eivät kuitenkaan heijastuneet täysin kansankäräjien kokoonpanoon, vaan siellä EY-jäsenyyden kannattajat olivat olleet jatkuvassa enemmistössä ja pohjoismaista yhteistyötä vaihtoehtona esittävät olivat olleet jääneet yksittäisten puolueiden tai edustajien harteille.

Pohjoismaiset vaihtoehdot toimivat Tanskan EY-jäsenyyden diskurssiivisena oikeuttajana. Poliittisesti ja taloudellisesti vaihtoehtoa ei pidetty Tanskassa suurimpien puolueiden toimesta realistisena vaan pohjoismaisen yhteistyön rooli oli täydentävä EY-jäsenyydelle.

---

¹¹⁶ Kööpenhaminasta Helsinkiin 19.12.1975. s.1-2, UMA.

¹¹⁷ Kööpenhaminasta Helsinkiin 29.10.1975. s. 3-4, UMA.

¹¹⁸ Kööpenhaminasta Helsinkiin 7.10.1975. s.1, UMA.

¹¹⁹ Helenius Karjalaiselle 26.5.1975. s. 2-3, UMA.

Ideaalitilanteessa muut pohjoismaat olisivat liittyneet myös EY-jäseniksi, jolloin EY:ssä olisi voitu muodostaa oma blokki. Vain suurimmat ”nordistit” näkivätkin Pohjoismaiden kykenevän yhtä laajaan ja kattavaan yhteistyöhön kuin EY toimien yhtä vaikuttavasti Euroopassa. Tanskalaisyhteiskunnan suuren tuen pohjoismaiselle yhteistyölle voi nähdä pohjautuvan tanskalaisten näkemyksiin itsestä. EY nähtiin hankkeena, joka toimi uhkana tanskalaiselle elämäntyyliille ja identiteetille, siinä missä yhteistyö muiden Pohjoismaiden kanssa nähtiin tanskalaisuutta vahvistavana tekijänä.¹²⁰

Tanska oli alati painottanut, kuinka pohjoismaisen yhteistyön kannalta oli tärkeätä pitää sen taso nykyisellään. Suurlähetystö raportoi tähän olevan mahdollisesti muutosta tulevaisuudessa. kun pohjoismaisen yhteistyön ja ulkomaantalousministeri Ivar Nørgaardin Politikenille antama haastattelu julkaistiin. Haastattelusta tuotiin esille ajatus laajemmasta yhteistyöstä EY- ja EFTA-maiden, erityisesti Norjan ja Ruotsin kanssa. Ehdotuksen taustaksi epäiltiin EY:n kasvanut poliittinen mielenkiinto Välimeren alueen valtioihin, josta suurlähetystö arvioi Kreikan, Portugalin, Espanjan ja Turkin liittyvän EY:n jäseniksi lähitulevaisuudessa. Tanskan nähtiin pyrkivän nostamaan pohjoismaita esille EY:ssä tasapainoksi eteläiselle painotukselle. Tanskalla tiedettiin olevan intressejä laajentaa EY:n ja EFTA:n välistä yhteistyötä, sillä maalla oli jo osittain olemassa olevaa yhteistyötä pohjoismaiden kanssa EY-rakenteiden sisällä, kuten valuuttakäärme, johon myös Norja ja Ruotsi kuuluivat.¹²¹ Tanskan näkemyksissä yhteistyö tulisi jatkossa pyrkiä asettamaan EY:n ehdoilla. EFTA-maiden, kuten Norjan ja Ruotsin, ei ollut mahdollista kuitenkaan vaikuttaa EY:n päätöksiin niin kauan kuin nämä pysyivät yhteisön ulkopuolella. Tanska asetti EY-puheenjohtajuuskaudelleen tavoitteen siitä, että se pystyisi vakuuttamaan muut pohjoismaat EY:stä ja tuomaan ne kiinteämmin mukaan EY-yhteistyön piiriin. Berlingske Tidenden julkaisemassa pääkirjoituksessa oli kuvattu kuinka ”*Tanskan selvä etu on että norjan ja ruotsin suhteissa tapahtuu todella tällainen muutos. nørgaardin ehdotus on nähtävä tätä vasten*”.¹²² Väänäsen näkemyksissä tämän tavoitteen olevan epätodennäköistä saavuttaa. Hän kuitenkin nostaa esille, kuinka Tanskalla on ollut kasvavaa halua osoittaa, etteivät suhteet

---

¹²⁰ Laursen & Olesen 2000, 91-92.

¹²¹ Valuuttakäärme viittaa 7.3.1972 käynnistyneeseen Euroopan vaihtokurssien järjestelmään, joka perustui keskinäisten pariteettien eli keskuskurssien periaatteelle. Valuuttakäärmeeseen kuuluvien valtioiden valuutoille oli määrätty keskuskurssit suhteessa toisiinsa sekä näiden kurssien sallitut ala- ja ylärajat. Tanska liittyi järjestelmään heti alkuvaiheessa 1.5.1972, eroten vajaa kahta kuukautta myöhemmin Iso-Britannian vetäytyttyä valuuttakäärmeestä, mutta palaten takaisin 10.10.1972. Norja liittyi valuuttakäärmeeseen 23.5.1972 ja Ruotsi 19.3.1973. Jännäri 1983, 10.

¹²² Kööpenhaminasta Helsinkiin 29.7.1976. Kööpenhaminasta Helsinkiin 2.8.1976. s.1-2, UMA.

pohjoismaihin heikkene, kun EY laajentuu etelä-Eurooppaan ja sen painopisteen siirtyessä kauemmas pohjoisesta lähemmäksi Välimerä.¹²³ Yhteistyön kehittäminen EY:n pohjalta on raporttien perusteella merkinnyt, ettei yhteistyö Suomen kanssa tule näillä suunnitelmilla kehittymään.

Nørgaardin lausunnot kumottiin myöhemmin ulkoministeriön toimesta, jossa Politikenin kuvattiin tehneen omia voimakkaita tulkintojaan Nørgaardin lausunnoista ja uutinen voitiin laittaa ”*pääosiltaan lehtien omaan laskuun*”. Tarkennuksissa todettiin, kuinka Nørgaard oli sanonut ”*suhtautuvansa positiivisesti tanskan ja eec:n suhteiden vahvistamiseen tanskan aiempien ehta-kumppanien kanssa*”.¹²⁴ Nørgaardin lausunnot osoittautuivat siis harhapuheeksi ja Tanskan neljään eri pilariin nojaava ulkopolitiikka oli myös Andersenin mukaan edelleen kehittämässä itseään eurooppalaisen yhteistyön piirissä. Tanskan ei kuitenkaan kuvattu sulkeneen muiden yhteistöiden merkitystä pois: ”*Se ei kuitenkaan merkitse, että suhde Pohjolaan tai yleensä muihin maailman osiin, olisi tullut vähemmän tärkeäksi meille*”.¹²⁵ Raporteissa nostetaan kuitenkin retoriikan osalta esille se seikka, että Tanskaa odotti EY-puheenjohtajuuskausi vuonna 1978, jonka vuoksi pohjoismaalaisuutta tuli ainakin osittain häivyttää. Tanskan tuli vakuuttaa muut EY-maat entistä vahvemmin siitä, että se oli osa Eurooppaa ja pyrki edistämään ulkopolitiikkaansa eurooppalaisittain. Ulkoministeri Andersen toikin esille, kuinka ”... *meidän on syytä totuttautua etenevissä määrin ajattelemaan eurooppalaisesti... Olemme riippuvaisia eurooppalaisesta kehityksestä ja eurooppalaisista ratkaisuista*”.¹²⁶ EY:n laajemman yhteistyön kehittäminen Pohjoismaiden kanssa oli kuitenkin oikeastaan ensimmäinen hieman konkreettisempi tavoite, joka Tanskan toimesta esitettiin, vaikka sitäkin varottiin sanomasta ääneen. Aiemmat esitykset yhteistyön kehittämisestä olivat toistaneet ulkoministeriön ”yhteistyön kehittämiseen ei suhtauduta negatiivisesti” -viitekehystä.

Tanskan Pohjoismaiden neuvoston valtuuskunnan puheenjohtaja Knud Enggaard toi esille tanskalaisten ristiriitaiset näkemykset pohjoismaisen yhteistyön tulevaisuudesta. Enggaard tiedosti kansankäräjissä olevan kiinnostuksen puutetta Pohjoismaista neuvostoa sekä ylipäätään pohjoismaista yhteistyötä kohtaan, joka johtui hänen mukaansa siitä, että kaikki suuret kysymykset olivat jo ratkaistu. Kun jäljelle oli jäänyt vähemmän intohimoa ja

---

¹²³ Väänänen Väyrykselle 23.1.1978. s.4. UMA.

¹²⁴ Kööpenhaminasta Helsinkiin 29.7.1976. UMA.

¹²⁵ Kööpenhaminasta Helsinkiin, 16.6.1977. UMA

¹²⁶ Kööpenhaminasta Helsinkiin 31.12.1977. UMA.

kiinnostusta herättävä käytännön yhteistyö, joka kulki omia vakiintuneita raiteitaan, ei keneltäkään voitu enää odottaa suurempia ponnistuksia asian tiimoilta.¹²⁷ Enggaard kuvasi Tanskan olleen EY-jäsenyyden aikana tehneen Tanskan kannalta epämieluisia päätöksiäkin tasapainotellakseen pohjoismaisen yhteistyön ja EY:n välillä, kuten Pohjoismaiden investointipankin perustaminen osoittaa. EY:n kehityspankki olisi antanut Tanskalle paljon enemmän, mutta Tanska halusi näyttää olevansa osa Pohjoismaita.¹²⁸

Valuuttapoliittisesti Tanskassa osoitettiin varsin valjua mielenkiintoa pohjoismaiseen yhteistyöhön. Tanskassa koettiin niin politiikan kuin pankkisektorin saralla. Väänänen keskusteluissa Tanskan valtiopankin pääjohtaja Erik Hoffmeyerin kanssa nousi esille, kuinka Tanskan on huomioitava valuuttakysymyksissä maatalousvienti sekä EY-yhteistyö. Valuuttapoliittiset ratkaisut olivat tiukasti kiinni sisäpolitiikassa johtuen niiden kansallisesta herkkyydestä sekä nopeita ratkaisuja vaativista toimista. Puunjalostusteollisuuden viennin myötä Norja, Ruotsi ja Suomi muodostivat valuuttapoliittisesti tietyn kokonaisuuden ja yhteisen nimittäjän. Tanskan sekä Norjan kuuluessa valuuttakäärmeeseen yhdessä usean EY-maan kanssa oli heidän valuuttansa osittain sidoksissa vahvemmin länsi-Eurooppaan. Talusministeri Hakkerup toivoi, että Ruotsi palaisi valuuttakäärmeeseen, joka sulkisi Islannin ja Suomen, kumpikin omista syistään, pois tältä yhteistyön saralta.¹²⁹ EY-yhteistyön laajeneminen aloille, joissa sitä ei ennen harjoitettu, tulisi vaikeuttamaan edelleen pohjoismaista yhteistyötä, ainakin Suomen kannalta.

Suomen suurlähetystö tuntui tuovan erityisen paljon esille pohjoismaisen yhteistyön puolestapuhujia, vaikka kyseinen henkilö edustaisi pieniä oppositiopuolueita. Kyseessä näyttää olleen lähetystön työntekijöiden ja suurlähettiläiden tapa vakuuttaa ulkoministeriöön, että Tanskasta löytyy vielä EY-vastaisia jäseniä, jotka mieluummin harjoittaisivat yhteistyötä Suomen ja muiden pohjoismaiden kanssa. Realistiseksi Tanskan EY-eroa tai muuta ei raporteissa esitetty missään vaiheessa, mutta Suomen argumenttia EY:n toimimisesta kiilana pohjoismaisen yhteistyön välillä tukevia argumentteja pyrittiin selkeästi tuomaan esille.

Vaikka Tanska oli pyrkinyt integroitumaan läheisesti Eurooppaan, säilyi sen taloudellisessa yhteistyössä pohjoismaisen ulottuvuus esimerkiksi energiayhteistyössä ja investointipankissa. Surlähetystöstä tuodaan kuitenkin esille, kuinka ”*asetetaan Tanskassa maa kuitenkin*

---

¹²⁷ Väänänen Helsinkiin, 29.1.1980. s. 1-2. UMA.

¹²⁸ Väänänen Helsinkiin, 29.1.1980. s. 1-2. UMA.

¹²⁹ Väänänen Helsinkiin 2.3.1978. s.3. UMA.

ensisijaisesti, ilman epäilyksiä, kuulumaan eurooppalaisen taloudellisen yhteistyön piiriin.”

Tanskan aktiivinen kauppa Ruotsin ja Norjan kanssa nähtiin sen takaajana, että pohjoismainen vaikutus Tanskan taloudellisessa yhteisöorientoitumisessa säilyi jatkossakin EY-jäsenyydestä huolimatta.¹³⁰

Morten Kelstrup määritteli Tanskan Euroopan integraatioprosessin kehittyneen viidessä eri vaiheessa, josta ensimmäisen voi nähdä alkaneen jäsenyysneuvotteluista ja päättyneen vuoteen 1986. Vaiheen integraatiopolitiikkaa on kuvattu valikoivana ja maltillisena, josta on tunnistettavissa klassisia sopeutumispolitiikan osia.¹³¹ Kelstrupin kuvaus ilmenee raporteista varsin selkeästi. Ulko- ja ulkomaanmarkkinapolitiikassaan Tanska tasapainotteli pitkään Euroopan ja Pohjolan välillä pyrkimättä virallisella linjalla lisäämään turhia jännitteitä osapuolten välillä. Turvallisuuspolitiikassaan Tanska huomioi Neuvostoliiton läsnäolon ja pyrki olemaan lisäämättä jännitteitä myöskään siihen suuntaan. EY:n laajentumisen ja laajemman yhteistyön ulottuvuuksiin Tanska suhtautui sinänsä positiivisesti, mutta näki, että poliittisen yhteistyön tulisi jatkossakin perustua suvereenien valtioiden välisenä yhteistyönä ja päätösten tulisi perustua aina yksimielisyyteen. Esimerkiksi Saksan liittotasavallan ja Italian aloite laajemmasta EY-yhteistyöstä ei herättänyt suurta innostusta Tanskassa.¹³²

3.2 Suomen ja Tanskan kahdenvälisen suhteiden tila

Suomi oli ollut mukana Pohjoismaiden neuvostossa jo vuodesta 1955 lähtien, muttei ollut varsinaisesti onnistunut vakiinnuttamaan itseään tanskalaisten silmissä ”pohjoismaana”. Tarvetta oli myös asennemuutokselle ja oman toiminnan kehittämiseksi, esimerkiksi Hallaman mukaan Kööpenhaminan suomalainen seura oli ”*tänäkin päivänä talvisodan idealismin läpikäynti*” ja kuvasi sen ”*elävän kituvaa elämää*”. Hallama toi erityisesti esille, kuinka tanskalaisyhteiskunta tuntuu todella heikosti tietävän Suomesta ja suomalaisista. EY-kysymys, liitännäisesti Nordekiin, nosti tanskalaisyhteiskunnassa myös ärtymystä Suomea kohtaan.¹³³

Hallama käsitteli vuonna 1973 Suomen ja Tanskan suhteita todeten niitä olevan vaikea määrittellä: ”*Suhteita ei voi sanoa huonoiksi eikä epänormaaleiksi, mutta ehkä niitä voi kuvata*

¹³⁰ Kööpenhaminasta Helsinkiin 28.2.1978. s.1-2. UMA.

¹³¹ Wivel 2017, 436.

¹³² Koponen Helsinkiin 16.11.1981. s.1-2. UMA.

¹³³ Hallama Helsinkiin 22.5.1974. s.1-3. UMA; Hallama Mattilalle 2.2.1972. s. 3, UMA.

sanoilla herkkä, ärhentelevä, ärsyyntynyt ja äreä.” Suhteiden tilan määrittelyyn liittyi vuosi 1972, jonka Hallama koki olleen suhteiden kannalta hankala vuosi. Yliherkän tunnelman syiksi Hallama luetteli eritoten Tanskan EY-jäsenyyden ja sen valmistelun sekä tanskalaisreaktiot Norjan kansanäänestyksen tulokseen. Nordek-hankkeen epäonnistuminen nostettiin merkittävästi jälleen pinnalle ja jokaisessa puheessa ja lehtikirjoituksessa vastuu epäonnistumisesta sysättiin Suomen niskaan. Kekkonen Dagens Nyheterille antama haastattelu, jossa Tanskan roolia Nordek:in kaatumisessa käsiteltiin, oli omiaan lisäämään ärsyyntymistä, Hallaman mukaan paikoitellen jopa hysteeristä reaktiota, tanskalaisissa. Yliherkkä tilanne ilmeni erityisesti lehtikirjoituksissa, joissa käsiteltiin Suomea, joissa ”oli kirjoituksiin liitetty piikittelyä, ileyksiä, opetusta ja mikä pahinta suoranaisia karkeita asiavirheitä” Hallama yhdessä Oslossa olevan sotilasasiamiehen kanssa joutuivat jopa lähettämään oikaisupyynnön päätoimittajalle Politikenin artikkelista ”*Milloin talvisota päättyy*”, joka oli Hallaman kuvauksen mukaan ala-arvoinen ja vääristelevä, jossa artikkelin kirjoittajan ”*suhtautuminen Suomeen ja talvisotaan on a priori ollut jo negatiivinen*”. Ärtynyt ja Suomea nälvivä kirjoittelu muuttui vuoden loppua kohden myönteisemmäksi ja yliherkkyys poistui itsestään Tanskan EY-jäsenyyden myötä.¹³⁴

Suomen ja Tanskan väliset kahdenväliset suhteet olivat 1970- luvun alussa monella tasolla herkkät, ja Suomi esittäytyi tanskalaislehdissä pääsääntöisesti negatiivisessa mielessä. Yhteistyö toimi kuitenkin tietyillä aloilla, kuten taiteen ja kulttuurin parissa, josta Suomi sai osakseen positiivisia lehtiotsikoita. Timo Sarpanevan ja Tapio Wirkkalan myyntinäyttelyt Kööpenhaminan Illums Bolighusetissa olivat keränneet ihmisiä jonoiksi asti ja saivat paljon kehuja. Samaisessa tavaratalossa syksyllä 1972 oli järjestetty myös Suomi-viikko. Suomen taideteollisuusyhdistyksen ”ympäristönäyttely” ja Suomen Käsityön Ystävien järjestämä näyttely olivat myös olleet menestyksiä ja kansainvälisillä muoti-, kulta- ja hopeamessuilla Suomen Näytteillepanijat oli nostettu positiivisessa mielessä esille lehdistössä. Suomalaisilla taidemaalareilla oli näyttelyitä Kööpenhaminassa ja Sibeliuksen Akatemian järjestämä vaihtokonsertti oli osoittautunut onnistuneeksi.¹³⁵

Pohjoismaisten korkean tason poliittisten vierailujen määrä ei ollut erityisen suurta, vaikka ranskalaiskontaktit kuvasivat Tanskan olleen pitkään pidättäytynyt ja osittain sulkenut kontaktit muihin kuin pohjoismaiden suuntaan.¹³⁶ Esimerkiksi Norjan pääministeri teki toisen

¹³⁴ Hallama Mattilalle 2.2.1973. s.1-2, UMA.

¹³⁵ Hallama Mattilalle 2.2.1972. s. 3-4, UMA.

¹³⁶ Kööpenhaminasta Helsinkiin 26.7.1974. UMA.

maailmansodan jälkeen ensimmäisen vierailunsa Tanskassa vasta vuonna 1975. Ruotsin pääministeri saatiin 11 vuoden jälkeen vierailulle vasta vuonna 1977.¹³⁷ Korkean tason yhteistyötä tapahtui kuitenkin eri pohjoismaisissa organisaatioissa, joka osittain selittää virallisten vierailujen vähyyttä. Suomen suhteista Tanskaan kuvasi Hallaman mukaan hyvin se seikka, että Tanskan kansankäräjävaalien jälkeen Norjan ja Ruotsin pääministereiltä kuultiin televisiossa kommentit, kun taas Suomen virallisia kannanottoja ei esitetty ollenkaan. Tämä kytkeytyi Hallaman mukaan laajempaan ilmiöön Tanskassa, jossa Suomi nähtiin vielä takapajuisena valtiona, jota osittain vahvisti Tanskassa esitettyjen suomalaiselokuvien kuva suomalaisista juopottelevina, puukottelevina ja laiskottelevina kansalaisina. Lehtikirjoitukset olivat kuitenkin muuttuneet jo asiallisempaan suuntaan, mitä Nordekin hajoamisen jälkeen oli nähtävissä. Tämän hän näki olleen Suomeen järjestettyjen lehtimiesvierailujen tulosta. Lehdissä Suomi näkyi yksinomaan yksittäisten toimijoiden toimesta kulttuuri- ja taidepalstoilla. Tanskalaisten mielenkiinnon lisäämisen ratkaisuksi Hallama esitti kulttuurisen ”suuren tapauksen”, kuten teatteri- tai oopperavierailun järjestämistä. Tämän avulla Suomesta voitaisiin saada tanskalaisille käsitys länsimaisesta demokratiasta ”*eikä Suomea pidettäisi minään jälkeenjääneenä kehityksena, niin kuin vielä voi tapahtua vuonna 1974*”.¹³⁸

Suomen maakuvan kiillottamisen kannalta kulttuuridiplomatiaan panostaminen oli tarjolla olevista vaihtoehdoista todennäköisesti parhain sekä realistisin, sillä suurempiin ulkopoliittisiin hankkeisiin tai muihin panostaminen olisi Neuvostoliiton vaikutuksen vuoksi haastavaa, ja toisekseen aikaa vievää, Nordekin epäonnistuminen, ja siihen käytettyjen resurssien hukkaaminen, näyttäytyi ulospäin myös siltä, ettei pohjoismaisessa yhteistyössä olisi mahdollista toteuttaa suurempia hankkeita ainakaan tällä erää. Suhtautuminen PYV:iin oli Tanskassa asettunut sijoilleen, eikä viitteitä muutoksesta ollut, joten tämänkään hankkeen uudelleen esiin tuominen ei näyttäytynyt kannattavana. Jørgensen painotti Suomen vierailullaan vuonna 1981, kuinka hän ei tahdo enää keskustella PYV:iä koskevasta temasta.¹³⁹ Tämä viimeistään päätti jo aiemmin varovaisen positiivisesti hankkeeseen suhtautuneen Jørgensenin ja Tanskan kannan. Hanketta ei varsinaisesti lähdetäisi edistämään, ellei ydinvarausta vaihtoehtoa kyetä ulottamaan laajemmalle, kuten koko Itämeren alueelle.¹⁴⁰

---

¹³⁷ Kööpenhaminasta Helsinkiin 19.12.1975. s.1-2, UMA; Kööpenhaminasta Helsinkiin 24.03.1977. s.1-2. UMA.

¹³⁸ Hallama Karjalaiselle 22.5.1974. s. 2-3, UMA.

¹³⁹ Kööpenhaminasta Helsinkiin 16.7.1981. UMA.

¹⁴⁰ Kööpenhaminasta Helsinkiin 20.7.1981. UMA.

Kulttuuridiplomatiaan oli myös syytä panostaa, sillä pohjoismaisten televisioyhteistyön saralla Suomi ei ollut onnistunut. Pohjoismaiden keskeisessä tv-näytelmien vaihdossa Suomi oli saanut jo vuonna 1971 merkittävää kritiikkiä valittuaan Juhani Peltosen ”Jatkojen ajan” tv-sovituksen esitettäväksi tanskalaisessa tv:ssä. Esitys keräsi osakseen esimerkiksi otsikon: ”*Kauhea kuin suomalainen TV-näytelmä. TV-skandaali Tanskassa*”. Jatkojen aika kuvasi kaupungin kerman jatkoja kesähuvilalla, jossa humalan vaihtuessa aamulla krapulaan juhlijoissa ottaa valtansa maailmantuska. Pieleen menneestä aiemmasta valinnasta huolimatta Suomi valitsi vuonna 1974 esitettäväksi Eero Silvastin tv-näytelmän Liljankukan, joka oli kuvaus kahden miehen ja pullon pitkäaikaisesta ystävydestä. Tv-näytelmä keräsi pahennusta osakseen lehdistössä ja jopa Tanskan entinen ulkoministeri Andersen otti asiaan kantaa. Niin Andersenin kuin Suomen suurlähetystön toiveissa oli, että jatkossa Suomesta lähetettäisiin erikaltaisia tv-näytelmiä, jottei Suomi-kuva muodostuisi viinanhuuruiseksi.¹⁴¹

Kulttuuriyhteistyössä Tanska alkoi kuitenkin 1980-luvulle tultaessa siirtyä eurooppalaiseen suuntaan ja Väänänen raporteista voi tulkita huolestuneisuuden maiden kulttuurisuhteiden tilasta. Kulttuurisuhteita hoidettiin pääasiallisesti ohi diplomaattikanavien, mikä ilmeni suurlähetystössä siten, ettei esimerkiksi kaikista ajankohtaisista suomalaistaiteilijoiden näyttelyistä Kööpenhaminassa ollut tietoa. Lehdistön osalta Väänänen totesi, ettei tilanne Tanskassa ollut parantunut vaan tanskalaiset saivat vieläkin vähän tietoa Suomesta, sillä maan lehdistöllä tai tietotoimistoilla ei edelleenkään ollut vakinaisia kirjeenvaihtajia Suomessa. Suurlähetystön yritykset parantaa tilannetta eivät olleet onnistuneet. Tämä vaikeutti myös kulttuuriyhteistyön kehittämistä. Suomen ja Tanskan välinen kulttuuriyhteistyörahoitus oli muuttumassa rahoitukseltaan kaksipuoliseksi, kun Suomi oli lupautunut antamaan puolet rahoituksesta. Tämä nähtiin mahdollisuutena kehittää kulttuuriyhteistyötä niin, ettei Tanska ajautuisi täysin ajopuun lailla myös kulttuuriyhteistyössä Euroopan piiriin. Jotta maakuva pystyttäisiin edistämään, oli tärkeää, että suurlähetystö tavalla tai toisella sidottaisiin nyt rahaston toimintaan mukaan, vähintään tarkkailijan rooliin.¹⁴²

Huomiota tanskalaisyhteiskunnassa ei onnistuttu herättämään korkean tason vierailuvaihdoilla. Pääministeritason vierailuvaihto maiden välillä oli heikkoa ja Tanskassa vierailuista Suomeen uutisoitiin vähän. Jørgensen vieraili Suomessa 13.-15.4.1981, tämäkin osana kierrossarjaa Norjaan ja Ruotsiin. Tätä edeltävä tapahtui vuonna 1971 Hilmar

---

¹⁴¹ Kööpenhaminasta Helsinkiin 15.3.1974. s.1-2. UMA.

¹⁴² Väänänen Väyrykselle 28.9.1981. s. 3-7. UMA.

Baunsgaard'n toimesta. Suomesta Tanskaan suuntautuneista vierailuista ei Väänänen mukaan ollut merkintöjä asiakirjoissa.¹⁴³ Tätä voi pitää yllättävän, sillä Kekkonen valtiovierailusta vuonna 1977 kirjoitettiin suurlähetystössä seuraavasti: ”*Puhtaasti poliittista merkitystä ei vierailulla voida kuitenkaan ehkä sanoa olleen, ellei sellaiseksi sitten katsota sitä huomattavaa pr:ää, jonka Suomi vierailun ansiosta sai*”.¹⁴⁴ Valtiovierailu vahvisti tanskalaisnäkemyksissä vallinnutta pohjoismaisen yhteistyön tilaa. Ulkoministeri Andersen oli aktiivisesti pyrkinyt edistämään virallisten pohjoismaisten valtiovierailujen saapumista Tanskaan ja 1970-luvun jälkimmäisellä puoliskolla niitä saatiin reilussa määrin epävirallisten vierailujen lisäksi. Valtiovierailut pyörivät yleisesti ottaen pohjoismaisen yhteistyön ympärillä ja lehdistötilaisuuksissa painotettiin pohjoismaisen yhteistyön tärkeyttä sekä kahdenvälisen suhteiden kehittämistä, niin että ne hyödyttäisivät koko Pohjolaa, riippumatta hallitusten vaihtumisista tai puolueiden valtasuhteista.¹⁴⁵¹⁴⁶

Sytä sille, miksi Suomen ja Tanskan korkean tason vierailuvaihto voi olla se, että Suomella oli 1970-luvulla 10 eri hallitusta, joista 3 oli virkamieshallituksia. Hallitusten lyhytikäisyys on varmasti osittain vaikuttanut pääministerin matkasuunnitelmiin. Osittain on varmasti vaikuttanut myös se, että pääministerit tapasivat Pohjoismaiden ministerineuvoston puitteissa säännöllisin väliajoin, jonka vuoksi erityistä tarvetta virallisille vierailuille ei nähty niin tarpeelliseksi. Anker Jørgensenin pitkän valtakauden vaikutusta ei myöskään sovi kyseenalaistaa, olihan hänestä jo pakko olla muodostunut suomalaisille johtopolitiikoille varsin tuttu henkilö, joka edelleen vähensi tarvetta harjoittaa virallisen tason vierailuja.

Suomen ja Tanskan kannalta yhteiset ulkopoliittiset areenat olivat osittain myös rajattuja, sillä Suomessa tahdottiin pitää Pohjoismaiden Neuvosto foorumina, jossa ulkopoliittikkaa ei käsiteltäisi. Suomessa vedottiin erityisesti siihen, kuinka Helsingin sopimuksessa ei ollut määriteltyä ulko- ja turvallisuuspolitiikan ulottuvan Pohjoismaiden Neuvoston toimivaltaan. Pohjoismaiden kesken oli asiasta ollut pitkään konsensus, joka perustui pitkälti työkäytäntöihin ja siihen, että muut pohjoismaat ymmärsivät Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisen tilanteen eivätkä tieten tahtoneet asettaa maata ikävään asemaan. Ulko- ja turvallisuuspoliittisia kysymyksiä alkoi kuitenkin kasvavissa määrin nousta keskusteluun myös Pohjoismaiden Neuvoston istunnoissa. Pohjoismaiden Neuvostossa ja

---

¹⁴³ Väänänen Väyrykselle 7.5.1981. s. 1-2. UMA

¹⁴⁴ Kööpenhaminasta Helsinkiin 7.3.1977. UMA.

¹⁴⁵ Kööpenhaminasta Helsinkiin 27.4.1977. s. 1-2. UMA.

¹⁴⁶ Kööpenhaminasta Helsinkiin 24.03.1977. s.1-2. UMA.

Pohjoismaiden Ministerineuvoston istunnoissa oli kuitenkin aina tuotu esille ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyviä kysymyksiä esille, jopa Suomen toimesta, johon Neuvoston puhemiehen sihteeri Helge Seip viittasi kirjoituksessaan.

Tanskalainen Politiken kuvasi pääkirjoituksessaan 10.11.1974, kuinka Pohjoismaiden neuvosto oli ”politisoitunut”, käsittäen juuri ulkopoliitiikkaa. Neuvoston puhemiehen sihteeri Helge Seip oli nostanut vastineessaan esille, kuinka turvallisuuspoliittisia asioita ei ole tähän mennessä perinteisesti nostettu esille, muttei tälle löytynyt varsinaisia muodollisia esteitä. Suomen todettiin tehneen vuonna 1956 ulko- ja turvallisuuspoliittisia asioita koskevan varauman. Varauma liittyi osaltaan Suomen idänsuhteisiin. Seip toi esille kuitenkin sen faktan, että Pohjoismaiden Neuvostolla ei ollut esimerkiksi varsinaisista ulkopoliittista valiokuntaa, mutta tähän liittyviä asioita voitaisiin käsitellä tarpeen vaatiessa taloudellisessa valiokunnassa, jossa puoluejohtajat ja muut huomattavat poliitikot olivat mukana. Seipin kirjoituksessa viitattiin edelleen puhemiehistön tekemään päätökseen vuodelta 1964, jossa nostettiin esille, että ”*jokaisella neuvoston jäsenellä on täysi oikeus ottaa esille ulko- ja turvallisuuspoliittisia kysymyksiä mikäli hän katsoo, että on olemassa perusteluja pohjoismaiselle yhteistyölle kyseessä olevassa asiassa*”.¹⁴⁷

Pohjoismaisen neuvoston ”politisoituminen” nähtiin johtuvan suurista energia ja ympäristönsuojelukysymyksistä. Tanskalainen Politiken toi esille kuinka ”*kokous osoitti että pohjoismaat ovat pieni pelinappula vaarallisessa ulkopoliittisessa öljypelissä*”. Lehti uskoi tämän johtavan pohjoismaisen yhteistyön tiivistymiseen ja suunnanmuutokseen.

Pohjoismaisen yhteistyö nähtiin ajoittain hyvin ”*epäpoliittisena*”, mutta Aalborgin kokouksessa monikansallisia yhtiöitä koskeva äänestys osoitti, kuinka neuvostossa oli mahdollista käsitellä myös ulkopoliitiikkaa aiemmasta linjasta poiketen.¹⁴⁸ Tilanteen voi nähdä olleen hankala Suomelle, sillä maa pystyi ajoittain käsittelemään aihepiiriin osuvia asioita ja oli jopa itse laatinut tiettyjä aloitteita, kuten PYV, jotka ulottuivat aihepiiriin. Tässä mielessä Tanskan EY- ja Nato -jäsenyydet eivät suoranaisesti olleet esteitä pohjoismaiselle yhteistyölle myös ulko- ja turvallisuuspolitiikassa vaan ne olivat esteitä Suomen omalle määritelmälle pohjoismaisesta yhteistyöstä.

Suomen näkemyksissä Pohjoismaiden neuvostossa oli pitkään vallinnut tilanne, jossa turvallisuus- ja ulkopoliittisista asioita ei käsiteltäisi sen istunnoissa. Näkemyseroja

---

¹⁴⁷ Kööpenhaminasta Helsinkiin 25.11.1974. s. 1-2, UMA.

¹⁴⁸ Kööpenhaminasta Helsinkiin 11.11.1974. s.2, UMA.

vallinneesta tilasta ilmeni ja esimerkiksi Pohjoismaiden neuvoston Tanskan valtuuskunnan pääsihteerinä vuosina 1952-1975 toimineen Franz Wendtin mukaan aikanaan Suomen hallituksen esityksen ja pääministeri Kekkonen pitämän puheen, jonka pohjalta Suomi nykyisin tuntui tilanteen käsittävän, oli eroja. Siinä missä hallituksen esityksessä eduskuntaan määriteltiin, kuinka ”*Suomen edustajien ei olisi osallistuttava sellaisten kysymysten käsittelyyn, jotka ovat sotilaspoliittisia tai johtaisivat kannanmäärittelyyn suurvaltojen välisiin ristiriitoihin nähden*”, Kekkonen puheessa puhutaan koko neuvostosta pyrkien velvoittamaan muutkin maat kyseiseen linjaan. Suomi oli aiemmin vuonna 1961 nostanut esille Pohjolan ydinaseetoman vyöhykkeen, jonka muut pohjoismaat näkivät sivuavan kyseisiä teemoja ja jo täten vesittävän Suomen argumentin.¹⁴⁹ Kiistan keskiössä ei siis tanskalaisten mukaan ollut itse Pohjoismaiden neuvosto vaan Suomen puolueettomuuspolitiikan ulottaminen osaksi neuvoston toimintaa.

Tanskan kuvattiin pyrkineen sulkea Suomea ulkopuolelle, kun Jørgensen oli suunnitellut jättävänsä Suomen ulos Pohjoismaiden pääministerikokouksesta. Ruotsin vaatimuksesta Suomi kutsuttiin paikalle. Argumenteissa tuotiin esille, kuinka ”*Ei kai Suomi voi olla kiinnostunut lännestä tuotetusta maakaasusta kuten ei EMS:täkään*”. Pääministerin sijaisena toiminut Virolainen joutui huomauttamaan, kuinka Suomen ulkomaankaupasta kaksi kolmasosaa muodostuu Euroopan markkinoista, jonka vuoksi Suomi on luonnollisesti kiinnostunut seuraamaan, mitä EY:ssä tapahtuu. Väänänen näki, että tanskalaiset tulkitsivat alati Suomella olevan idänpoliittisia syitä, viitaten Neuvostoliittoon, jättäytyä Euroopan yhteistyöhankkeista, kuten European Monetary Systemistä (EMS) pois.¹⁵⁰

Tanska pyrki alati tuomaan EY:tä lähemmäs Pohjoismaiden neuvostoa esimerkiksi järjestämällä vierailun Euroopan parlamenttiin osana opintomatkaa EFTA:n sihteeristöön ja OECD:hen. Väänänen koki, että Suomessa tulisi aloittaa pohtiminen, missä määrin Suomi voi olla mukana näissä Pohjoismaiden neuvoston yhteistyömahdollisuuksien tunnustelumatkoissa. Hänen mukaansa Suomen olisi jo alkuvaiheessa tärkeää tuoda mukaan yhteistyöjärjestöjä idästä kuten SEV, jotta tasapaino pysyy Suomen kannata mieluisena. Mikäli tämän kanssa odotetaan liian pitkään, tulee Tanska Väänäsen mukaan taas syyttämään Suomea pohjoismaisen yhteistyön jarruttamisesta.¹⁵¹ Väänäsen kuvauksissa Tanska syytti

---

¹⁴⁹ Väänänen Väyrykselle 9.3.1981. s.1-6. UMA.

¹⁵⁰ Väänänen Väyrykselle 5.12.1978. s. 2-3. UMA.

¹⁵¹ Väänänen Väyrykselle 19.10.1978. s. 2-4. UMA.

Suomea pohjoismaisen yhteistyön jarruttamisesta, kun taas Suomessa Tanskan EY-jäsenyys nähtiin jarruttavana tekijänä.

Suuria pohjoismaisia yhteistyöhankkeita ei ollut ehdotettu muiden pohjoismaiden toimesta ja esimerkiksi Suomessa keskityttiin tuomaan samoja vanhoja turvallisuuspolitiikkaan liittyviä yhteispohjoismaalaisia hankkeita esille, joihin Tanska ja Norja suhtautuivat Nato-jäsenyyksiensä takia varauksella. Muuten pohjoismaisten yhteistyöhankkeiden suhteen oli hiljaista, sillä maissa seurattiin mihin suuntaan Tanska tulisi EY-jäsenyytensä myötä suuntaamaan. Nordekin kaatumisen yhteydessä Suomessa uskoteltiin, että EY-jäsenyys kaatuisi siihen, että kansalaiset eivät olisi halukkaita ottamaan käskyjä Brysselistä asti. Ottaen huomioon jäsenyyden alkuvaikeudet voi mahdollisen EY-eron vähenevästä suosiosta huolimatta sanoa näyttäneen kuitenkin varsin kaukaa haetulta ajatukselta. Pohjoismaisissa yhteistyöelimissä työskentely jatkui, muttei ottanut merkittäviä askeleita suuntaan tahi toiseen.

Keskustelu siitä, mitä Pohjoismaiden neuvostossa voidaan ja ei voida käsitellä sai Väänänen pohtimaan ongelmaa Suomen kannalta: miten Suomen pitäisi suhtautua siihen, että ulko- ja turvallisuuspoliittiset kysymykset nousevat alati esille neuvostossa. Hän näki nykyisen tilan anarkiana ja hankaloittavan yhteistyötä, sillä varsinaisia päätöksiä aiheiden suhteen ei neuvostossa kuitenkaan tehdä, vaan kyseisiä teemoja ratkottiin Nato-maiden omilla kanavoilla sekä Suomessa ja Ruotsissa omien lähtökohtien pohjalta. Neuvoston puheenjohtaja Knud Enggaardin tiedustellessa kokouksen jälkeen Väänäselä ratkaisua ongelman suhteen tarjosi Väänänen ratkaisuksi työryhmän perustamista. Enggaard oli pettynyt, sillä vaikka työryhmien käyttö oli neuvostossa vakiintunutta, tarjosi se tuloksia varsin hitaasti.¹⁵²

1970-luvun alussa Suomen ja Tanskan suhteiden eivät olleet parhaimmillaan. Vaikka Tanska oli lopulta Nordekin kaaduttua sen mitä todella halusi eli EY-jäsenyyden, kirvoittivat esimerkiksi Kekkonen ja Auran kommentit molemminpuolista katkeruutta.

Tanskalaispoliitikot tunnistivat Suomen ulkopoliittikan rajoitteet, eivätkä varsinaisesti kritisoineet Suomen toimintaa tältä lähtökohdalta. Kritiikkiä herätti varsinaisesti se, kuinka Suomi tuntui pyrkivän siirtämään vastuun esimerkiksi Nordekin kaatumisesta ja pohjoismaisen yhteistyön kehittämisen haasteista Tanskan sekä Norjan EY-myönteisyyden piikkiin. Poliittisella tasolla tilanne oli ajoittain herkkä ja oikeastaan ainoat positiiviset otsikot

---

¹⁵² Väänänen Väyrykselle 9.3.1981. s.1-6. UMA.

Suomesta saatiin lehtiin kulttuuridiplomatian avulla, jossa oli myös Suomella kehitettävää. Tanskalaisten kiinnostus Suomea kohtaan oli kuitenkin ajoittaisessa nousussa, mutta vielä varsin vähäistä. Suomen unohtaminen pohjoismaalaisesta kontekstista on eräänlainen ikuisuuskyseminen, sillä ajoittain vielä 2020-luvulla voi todeta, että tanskalaisten puheissa pohjoismaat kattavat vain Skandinavian maat, Suomen ja Islannin jäädessä tämän kehyksen ulkopuolelle.

Østergaard oli tiedustellut Väänäselä, miksi pohjoismaisessa lehdistössä arvosteltiin varsin tiukkaan sävyyn Tanskan suhtautumista pohjoismaiseen yhteistyöhön. Väänänen oli nostanut esille, kuinka Tanskasta välittyi ajoittain väliinpitämätön olo pohjoismaiseen yhteistyöhön. Kalottiyhteistyöhön osallistuminen oli esimerkiksi vähäistä ja Tanskassa oltiin paikoitellen varsin nurjamielisiä esimerkiksi Pohjoismaiden Investointipankin alueellisiin investointeihin liittyviin päätöksiin, kuten pankin myöntäessä investointirahoja sataman kunnostamiseksi Kööpenhaminan sijaan sen kilpailijalle Göteborgille. Väänänen myös nosti esille Tanskan ulkoministerin aiemmat kommentit, joissa hän oli myöntänyt Tanskan joutuvan jakamaan kiinnostuksensa ja resurssinsa EY:n ja pohjoismaisen yhteistyön välillä. Kun alleviivataksaan Tanskan paikoitellen nuivamielisen suhtautumisen pohjoismaiseen yhteistyöhön Østergaard nosti esille Tanskan Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajakauden saatesanoilla: ”*jos siitä nyt kerran puhutaan ja matkitaan EC:tä*”.¹⁵³ Østergaardin kommentti on vähintään erikoinen ottaen huomioon Väänäsen kanssa käydyn keskustelun yleisen sävyn, jossa Tanska ei kerännyt liiemmin kritiikkiä vaan sai Väänäselä eräänlaisen vahvistuksen siitä, että Suomi oli yleisellä tasolla Tanskaan tyytyväinen sen toiminnasta pohjoismaisessa yhteistyössä ja osoittamastaan kiinnostuksesta sitä kohtaan.

Suomen yleinen tyytyväisyys Tanskaa kohtaan, EY-jäsenyyden alkuvuotia lukuun ottamatta, sen osallistumisesta pohjoismaiseen yhteistyöhön sai vahvistuksen pääministeri Koivistolta. Pääministeri Jørgensenin kuvattiin olleen erityisen tyytyväinen kuulemaan, kuinka EY-jäsenyys ei ollut vaikeuttanut pohjoismaista yhteistyötä. Maiden välisissä suhteissa ei Väänäsen mukaan ollut nähtävissä suurempia ongelmia enää.¹⁵⁴ Vuonna 1978 Suomen suurlähetystö onnistui myös saamaan Tanskan ulkoministeriöltä samat tietolähteet EY:stä, kuin Ruotsi ja Norja. Tietolähteet jakoivat suomalaisille jatkossa EY:n julkistamatonta ja luottamuksellista aineistoa, jonka suhteen toivottiin Suomessa harjoitettavan erityistä

---

¹⁵³ Väänänen Väyrykselle 13.8.1979. s.3-4. UMA.

¹⁵⁴ Väänänen Väyrykselle 7.5.1981. s. 1-2. UMA.

varovaisuutta. Ruotsi ja Norja olivat EY-jäsenyyden alusta alkaen saaneet aineistoa Tanskalta, mutta Suomi oli syystä tai toisesta kieltäytynyt. Tanska ei ollut EY:ssä maininnut jakavansa aineistoa muille Pohjoismaille, eikä tästä ollut selkeää päätöstä EY:n puolelta.¹⁵⁵

Luottamuksellisten tietojen saaminen muutti myös raportointia suurlähetystöstä. Kun EY:n toiminnasta ja suunnitelmista oli mahdollista saada aiempaa tarkempaa tietoa, alettiin tätä kanavaa erityisesti hyödyntämään tähän tarkoitukseen. Raportointi ei keskittynyt enää siihen, miten Tanskan EY-jäsenyys vaikutti pohjoismaiseen yhteistyöhön, vaan Tanskasta ruvettiin raportoimaan yleisesti myös EY:stä ja Tanskaa alettiin viimein käsittelemään sellaisena kuin se oli, eli EY-jäsenmaana. Suurlähetystön työntekijät olivat alati noutamassa aineistoa Tanskan ulkoministeriöstä, ja välittivät aineistoa analysoitavaksi Brysseliin. Väänänen teki ulkoministeriölle selväksi, että EY-asioiden käsittely tulisi jatkossakin tapahtua Brysselissä, Kööpenhaminan näytellessä sivuosaa. Näin suurlähetystö pystyisi keskittymään tarkemmin myös käsittelemään Tanskaa, sen sijaan, että se joutuisi käsittelemään pelkkää EY:tä.¹⁵⁶

Raportoinnista nousee esille selkeästi se, että tanskalaiset olivat ensisijaisesta EY-jäsenyyden onnistumisesta ja Suomen ulkopoliittikan aseman tiedostamisesta huolimatta varsin pitkään katkeria Suomelle Nordekin kaatumisesta. Ärsyntymistä oli kasvattanut omalta osaltaan suomalaisten kommentit, joissa vastuu hankkeen kaatumisesta pyrittiin vierittämään pelkästään Tanskan ja Norjan syyksi. Suomalaisten, eritoten Kekkosen, antamat lausunnot osoittavat, että Suomessa koettiin ainoan mahdollisuuden päästä osaksi jonkinlaista läntistä talousyhteisöä sulkeutuneen EY:n vuoksi, vaikka kauppasopimuksia erilaisiin talousyhteisöihin olikin solmittu.

---

¹⁵⁵ Väänänen Väyrykselle 9.1.1919. s. 2. UMA. Väänänen Helsinkiin 2.11.1981. s. 1-2. UMA.

¹⁵⁶ Väänänen Helsinkiin 2.11.1981. s. 4-5. UMA

4 Pohjolan silta Eurooppaan

4.1 Silta-argumentti Eurooppa-myönteisyyden oikeuttajana

Kantavana argumenttina koko Tanskan EY-jäsenyydelle toimi sen yhteismarkkinamyönteisten lanseeraama ”Pohjolan silta Eurooppaan”. Silta-käsite tuotiin julkiseen keskusteluun mukaan vuosien 1971–1972, kun EY:tä tuli markkinoida niin sisäpoliittisesti kansalaisille kuin ulkopoliittisesti muille pohjoismaille. Silta-argumentin keskiössä oli pohjoismaisten arvojen tuominen osaksi EY:tä sekä pohjoismaisten etujen yleinen puolustaminen. Tanskassa pohjoismaalaisuus koettiin tärkeänä arvona, jonka vuoksi EY:tä tuli markkinoita tämä silmällä pitäen. Alun perin silta-argumentti piti sisällään Norjan, joka Tanskassa siirrettiin hiljaa sivuun, kun norjalaisyhteiskunnan EY-kannatus alkoi selventyä tanskalaispoliitikoille. Silta-argumentti keräsi osakseen kannatusta ja jäi mukaan tanskalaiseen keskusteluun, sillä tanskalaisyhteiskunnassa pohjoismaisen yhteistyön kehittäminen nähtiin merkittävänä poliittisena tavoitteena, tämän laadun ja tason vaihdellessa kuitenkin poliittisella tasolla varsin laajasti. Toisekseen Tanskassa suhtauduttiin osittain pessimistisesti EY-yhteistyöhön, jossa ei tahdottu sitouduttavan liiaksi ”Brysselin byrokratian” alaisuuteen. Tämä näkyi myöhemmin esimerkiksi Tanskan suhtautumisessa laajempaan yhteistyöhön EY:n sisällä sekä laajentumiseen.¹⁵⁷

Silta-argumentin käyttö sai sijansa, kun pohjoismaat rupesivat käymään kahdenkeskisiä neuvottelujaan EY:n kanssa kauppasopimuksista. Tanskassa nähtiin, että he olivat toimineet pelinavaajana kaikille pohjoismaille. Hilmar Baunsgaard’n hallituksen kauppaministeri Knud Thomsen korosti, kuinka pyrkimykset laajentaa pohjoismaista yhteistyötä eivät tarkoittaneet, että maat neuvottelisivat yhdessä ET:n kanssa, nostaen esille Pohjoismaiden poikkeavat lähtötilanteet neuvotteluihin sekä markkinatavoitteiden eroavaisuudet. Yksittäisistä neuvotteluista huolimatta, pohjoismaat voisivat harjoittaa läheistä yhteistyötä neuvottelujen aikana ja Thomsen uskoi jokaisen valtion olevan kykeneväinen saamaan itseään miellyttävän sopimuksen ja pääsemään osaksi Euroopan markkinoita.¹⁵⁸

Tanskan sisäpolitiikassa debattia silta-argumentin puolesta ja vastaan käytiin tiiviisti. Mahdollisuuksia ylläpitää ja kehittää pohjoismaista yhteistyötä epäiltiin, sillä toisen nähtiin osittain sulkevan toisen mahdollisuuksia pois. Hallituksen riveistä puolustauduttiin

¹⁵⁷ Armstrup & Lehmann Sørensen 1975, 21.

¹⁵⁸ Amstrup & Lehmann Sørensen, 1975, 22-23.

vakuuttamalla Tanskan EY-jäsenyyden luovan parhaan mahdollisen perustan pohjoismaisen yhteistyön kehittämiseksi. Kuvattiin, kuinka Pohjolan intresseissä oli kehittää suhteita EY:hyn ja oli kaikkien yhteisen edun kannalta tärkeää, että ainakin yksi Pohjoismaa olisi täysimääräinen jäsen. Pohjolan intressien edustaminen korostui erityisesti, Tanska tulisi toimimaan EY:ssä eräänlaisena Pohjolan puhemiehenä tai suurlähettiläänä. Jotta Pohjoismaiden etuja pystyttäisiin ajamaan mahdollisimman tehokkaasti, maiden tulisi pitää tiiviit yhteydet muihin Pohjoismaihin, selvittää heidän kantojaan ja tarpeitaan. Näin voidaan varmistaa, että Pohjoismaiden yhteistyö jatkaa kehitystään ja Pohjoismaat pääsevät paremmin osaksi EY:n tarjoamia mahdollisuuksia.¹⁵⁹

Silta-argumentista ja pohjoismaisten etujen yksittäisestä puolustajasta oli siirrytty jäsenyyden varmistuttua hiljalleen kohti välittäjän roolia. Siltana toimiminen oli ollut pitkälti tanskalaisten suosima argumentti, jota varsinaisesti muut pohjoismaat eivät olleet esille nostaneet eivätkä korostaneet. Tanskan suhteiden uudelleenmäärittely pohjoismaihin oli EY-jäsenyyden myötä vielä alkutekijöissään 1970-luvun ensimmäisellä puoliskolla, sillä Tanska ei ollut onnistunut vielä itseään määrittämään mitä sen EY-jäsenyys todellisuudessa tulisi tarkoittamaan maalle ja miten siihen tulitaisiin jatkossa suhtautumaan. Kansanäänestyksessä läpi mennyt jäsenyys menetti jatkuvasti suosiotaan ja politiikassa keskityttiin pitkälti tämän tilan vakiinnuttamiseen.

Väyrysen kritiikistä huolimatta Tanskassa jatkettiin Tanskan EY-jäsenyyden tuomien etujen korostamista pohjoismaille. Andersen toi esille, kuinka Tanskan toiminta siteenä (*bindeled*) oli kerännyt kaikilta osapuolilta kiitosta. Tanskalla kuvattiin olevan ainutlaatuinen mahdollisuus välittää kahdenvälisiä kontakteja EY-maiden ja Pohjolan välillä ja aikaan saada molemminpuolista vaikutusta maaryhmien välillä. Tanska oli saanut uuden näyttämön tuoda paremmin esille niitä perinteisiä yhteispohjoismaalaisia näkökohtia. Andersen korosti kuinka

*”Luonnollisestikaan ei useinkaan ole helppoa saada EEC:n piirissä yhtä vaivattomasti läpi meidän kannaltamme tärkeitä asioita kuin pohjoismaiden kesken” ja ”EEC-piiri on laajempi ja yhteisymmärrys kulttuuri- ja yhteiskuntapoliittisissa kysymyksissä on kaikesta huolimatta pienempi kuin pohjoismaiden kesken,,,”.*¹⁶⁰

¹⁵⁹ Amstrup & Lehmann Sørensen, 1975, 22-23.

¹⁶⁰ Kööpenhaminasta Helsinkiin 20.6.1977. s. 1-2. UMA.

Tanskalla oli laajasti erimielisyyksiä muiden EY-maiden kanssa yhteisöjen sisällä. Erityisen varovaisesti se suhtautui myös tämän vuoksi laajempaan poliittiseen yhteistyöhön, sillä se tahtoi säilyttää jokaisella maalla lopullisen päätäntävällän eri poliittisista linjauksistaan.¹⁶¹ Aineiston perusteella näyttää, että Tanska pyrki markkinoimaan muille Pohjoismaille EY:tä sellaisena kuin se itse sen tahtoi nähdä, markkinayhteisönä. Arvojen pohjalta yhteisöjä olisi ollut hankala esittää, sillä Tanska ei itsekään jakanut arvoja ja näkemyksiä kaikkien muiden maiden kanssa.

Pohjoismaiden tyytyväisyyttä tuotiin esille alituisen ja ulkoministeri Andersenin kuvasi myöhemmin, kuinka ”*pohjoismainen yhteistyö on parantunut eikä – kuten monet pelkäsivät – heikentynyt sen jälkeen kun tanska oli liittynyt ec:hen, tätä ovat myöskin kaikki muut pohjoismaat vakuuttaneet tanskalle.*”¹⁶² Esimerkiksi Norjan kuvailtiin olevan tyytyväinen Tanskan rooliin sillanrakentajana Eurooppaan ja sen nähtiin antaneen erityistä lisäarvoa ja apua Norjalle luomalla linkin Pohjolan ja Länsi-Euroopan välille. Norjan entinen pääministeri Trygve Brattelin oli tuonut esille lausunnoissaan, että pohjoismainen yhteistyö oli lisääntynyt ja parantunut Euroopan, eli nimenomaan Tanskan sillanrakentamisen, ansiosta.¹⁶³ Norjan ulkoministeri Knut Frydenlundin mukaan oli toivottavaa, että kun EY oli laajentumassa etelään, tulisi myös ”*Pohjolan kontaktit*” nähdä mahdollisuutena laajentaa yhteistyötä.¹⁶⁴

Myös Ruotsissa oltiin Tanskan ”sillanrakentamiseen” yleisesti ottaen tyytyväisiä. Ulkoministeri Andersen toi alati esille, kuinka Palme oli painottanut, ettei Tanskan EY-jäsenyydellä ollut mitään tekemistä pohjoismaisen yhteistyön kanssa. ”*Vaikka Tanska toimii sillanrakentajana ei se sitä pyri esittämään päivittäin.*” Hän myös korosti, kuinka pohjoismaissa on aitoa kiinnostusta Eurooppaa ja EY:tä kohtaan, joka nousee alati pohjoismaisten ministerien kanssa käydyissä keskusteluissa.¹⁶⁵ Ulkoministeri Andersenin mukaan pohjoismaisen yhteistyön ympärille oli muodostunut eräänlainen myytti fiaskoista eritoten Nordekin ja Skandinavian puolustusliiton hankkeiden kariuduttua. Tanskan näkemyksissä tämä ei kuitenkaan vastannut todellisuutta, vaan pohjoismaisen yhteistyön kuvattiin kehittyneen ”*erittäin suotuisasti vähän kerrallaan*”.¹⁶⁶

¹⁶¹ Lehmann Sørensen 1978, 286-278. Myös esim. Kööpenhaminasta Helsinkiin 29.10.1975. s. 3-4, UMA. Koponen Helsinkiin 16.11.1981. s.1-2. UMA.

¹⁶² Kööpenhaminasta Helsinkiin 31.12.1977. UMA.

¹⁶³ Kööpenhaminasta Helsinkiin 7.3.1977. UMA.

¹⁶⁴ Kööpenhaminasta Helsinkiin 27.4.1977. s.1-2. UMA.

¹⁶⁵ Kööpenhaminasta Helsinkiin 7.3.1977. UMA.

¹⁶⁶ Kööpenhaminasta Helsinkiin 3.6.1977. UMA.

Muun muassa valtiovierailujen yhteydessä esille tuodut kommentit toimivat Tanskalle vahvistuksena siitä, että sen rooli sillanrakentajana Eurooppaan oli onnistunutta. Tätä hyödynnettiin erityisen aktiivisesti tanskalaisten toimesta ja muistettiin jatkuvasti korostaa kuinka, Norja sekä osittain Ruotsi olivat erittäin tyytyväisiä Tanskan omaksumaan ”sillanrakentajan” -rooliin.¹⁶⁷ Myös Koiviston valtiovierailun sekä Islannin ulkoministerin vierailun lausuntoja hyödynnettiin vahvistuksina korostettaessa Tanskan narratiivia siitä, ettei EY toiminut pohjoismaista yhteistyötä poissulkevana vaihtoehtona, vaan ne pystyivät elämään rinnakkain. Nyt kun Tanska pyrki edistämään EY:n suhteiden parantamista Pohjolan suuntaan vastapainona EY:n Etelä-Euroopan intoilulle, toimivat jokainen lausunto erityisen vahvasti Tanskan narratiivin vahvistajana. Väänänen toi omissa raporteissaan kuitenkin esille, kuinka Pohjoismaissa on oltu varsin yksimielisiä sen suhteen, että Tanskan EY-jäsenyys on tuonut tiettyjä haittavaikutuksia pohjoismaisen yhteistyön kehittämiseksi.¹⁶⁸

Silta-argumentti eri muodoissaan nousee lähteistä esille säännöllisesti tanskalaispoliitikoiden toimesta. Argumentin kannalta mielenkiintoista on, kuinka tanskalaispoliitikot joutuvat puheissaan oikeuttamaan käsitettä tukeutumalla alituisen muiden maiden myöntämiin tunnustuksiin ja hyväksyntään roolia kohtaan. Silta-argumentin kannalta on mielenkiintoista, kuinka sitä ei tuoda esille yleensä muiden maiden aloitteesta, vaan argumentti tuntuu olevan osa tanskalaispoliitikkojen vakuuttelua itselleen, eräänlaista oikeutusta Eurooppasuuntautuneisuudelle. Muiden pohjoismaalaisten antamia tunnustuksia Tanskan toimista käytettiin alituisen hyödyksi sisäpoliittisessa viestinnässä, vaikka Väänänen havaintojen mukaan myös muut Pohjoismaat olivat varsin kyllästyneitä tämän toistamiseen. Väyrysen kommentit herättivät kiivasta vastusta ehkä juuri siksi, että se kumosi käsitettä Tanskasta pohjoismaisena filantrooppina ja kääntämällä argumentin vain sisäpoliittiseksi fraseologiaksi, jolla ei käytännön tasolla ollut mitään merkitystä. Tanska kuten muutkin valtiot toimivat kuitenkin ensisijaisesti oman valtionsa intressien mukaan ja silta-argumentti näyttäytyy olleen tietynlainen oikeuttava tekijä Tanskan toimille ulko- ja ulkomaankauppapolitiikassa, jotta ”pohjoismaalaisuus” voidaan säilyttää osana omaa kansalaisidentiteettiä.

---

¹⁶⁷ Kööpenhaminasta Helsinkiin 28.2.1978. s.1. UMA.

¹⁶⁸ Kööpenhaminasta Helsinkiin 2.3.1978. s. 1-2. UMA.

4.2 Sillan kritiikki

Suomesta ei puhetta Pohjolan sillan merkityksestä tunnuttu ostavan. Kekkonen haastattelu Dagens Nyheterille, jossa hän vieritti Nordekin kaatumisen Tanskan ja Norjan EY-intoilun syyksi, sai vastikkeen Fremtiden aikakauslehdessä, jonka kirjoitti ”*Tanskan ehkä arvovaltaisina kommentaattori Niels Jørgen Haagerup*”. Haagerup kuvasi, kuinka hanke oli alusta alkaen ollut vain odotusajan täytteeksi tarkoitettu hanke, ja päämääränä oli aina ollut EY. Tanska oli silti ollut hankkeessa mukana vilpittömin mielin, sillä de Gaullen presidenttikauden päättyminen ja EY:n kannan äkillinen muuttuminen Iso-Britannian suhteen ei ollut ennakoitavissa. Suomen ulkopoliittiselle asemalle löytyi ymmärrystä, mutta ”*tämä ei oikeuta suomalaisia, kärjessä ulkopoliittisesti käytännöllisesti katsoen yksinvaltainen presidentti Kekkonen, yrittämään muiden pohjoismaiden politiikan väärinselittelyä.*” Kekkonen lausuntojen kuvattiin pahimmassa tilanteessa aiheuttavan hankaluuksia pohjoismaiselle yhteistyölle, olihan se saanut jo aikaan ”*kärkeviä kommentteja*” tanskalais- ja norjalaisministereiltä.¹⁶⁹

Työvoimaministeri Paavo Väyrysen Dagbladet Information -lehdelle antama haastattelu toi esille suomalaisnäkemyksiä, jotka herättivät rajua kritiikkiä Tanskassa. Väyrysen mukaan ”silta” -käsite oli vain Tanskan sisäpoliittiseen debattiin kuuluvaa ”*poliittista fraseologiaa*”, jolla kaunisteltiin Tanskan EY-jäsenyyden vaikutuksia pohjoismaiseen yhteistyöhön. Väyrynen kuvaa EY:n sitovan Tanskan kädet erityisesti talouspoliittisessa mielessä ja estävän Tanskan täysimääräisen osallistumisen pohjoismaiseen yhteistyöhön tulevaisuudessa. Haastattelu keräsi voimakkaan vastareaktion tanskalaisen lehdistön toimesta, muun muassa Sosiaalidemokraattien päälehti Aktuelt tivasi Väyryseltä esimerkkejä ongelmista pohjoismaisessa yhteistyössä ja nostaa esiin todellisen syyn: ”*ongelmia ja haaksirikkoja pohjoismaiselle yhteistyölle, on ennen kaikkea hänen oman maansa pakkosidonnaisuus neuvostoliittoon.*” Muissa lehdissä muun muassa toivotetaan Väyrynen tervetulleeksi Tanskaan hankkimaan tietoa pohjoismaisesta yhteistyöstä. Vasemmalle kallellaan olevassa Informationissa jatkettiin heidän haastattelustaan syntyneitä debattia toteamalla olevan ”*terveellistä tavata vastuullinen poliitikko, joka uskaltaa sanoa mitä me itse kyllä tiesimme...*” viitaten Väyrysen kommenttiin ”*sillasta poliittisena fraseologiana*”.¹⁷⁰ Tanskassa käytettyä

¹⁶⁹ Aimonen Sorsalle 12.7.1972. s. 1-3, 8, UMA.

¹⁷⁰ Kööpenhaminasta Helsinkiin 24.5.1977. UMA.

silta-argumenttia oli epäilty ja kritisoitu äärivasemmiston toimesta jo ennen kansanäänestystä, jonka vaikutuksen voi nähdä myös Informationin artikkelissa.

Nimenomaan ulkoministeri Andersenin suosima teesi siitä, että EY-maiden keskinäinen yhteistyö ei ollut heikentänyt Tanskan osallistumista pohjoismaiseen yhteistyöhön, vaikka näin oli peloteltu, oli aktiivisessa käytössä julkisessa keskustelussa. Tätä narratiivia vahvistettiin muiden pohjoismaiden päättäjien lausunnoilla. Yhteistyö ei kuitenkaan sujunut aukoitta, Pohjolan ja Länsi-Euroopan välille oli muodostunut monenlaisia rajaesteitä, ja yhteistyön mahdollisuudet esimerkiksi Suomen osalta olivat ajoittain hyvin rajalliset. Näkemykset syistä tilanteelle poikkesivat kuitenkin Suomen suurlähetystöllä ja Andersenilla. Väänänen näkemyksissä ne eivät ainakaan johtuneet siitä, minkä: ”*K.B. Andersen katsoi näköjään aiheelliseksi lausua, etteivät suomalaiset valitettavasti ole mukana Euroopan neuvostossa...*” Väänänen raportissa Andersen luo kuvan siitä, että jos yhteistyö Pohjoismaiden ja EY:n välillä ei toimi, ei syy ainakaan ole avoimessa ja yhteistyöhaluisessa EY:ssä.¹⁷¹ Tanskalaispoliitikkojen puheista nousee ajoittain esille se tosiasia, että osaltaan Suomi estää myös pohjoismaisen yhteistyön kehittymistä muiden pohjoismaiden haluamaan suuntaan johtuen Suomen tiukasta siteestä Neuvostoliittoon. Neuvostoliiton asettamat raamit Suomelle näyttävät vastavuoroisesti muille pohjoismaille vähemmän houkuttelevina vaihtoehtoina, kuin mitä Länsi-Euroopan yhteistyömahdollisuudet antavat tarjolle.

Suomessa alkoi kuitenkin vakiintua näkemys siitä, että Tanskan EY-jäsenyys ei ainakaan edistänyt maiden kahdenvälisiä suhteita tai pohjoismaista yhteistyötä. Maiden suhteissa ei varsinaisesti nähty säröjä ja yhteistyötä kuvattiin tapahtuvan miltei kaikilla mahdollisilla aloilla pois lukien turvallisuuspolitiikka. Suurlähetystöllä kuitenkin tunnistettiin etenevissä määrin se tosiasia, että Tanska toivoi kehittävänsä jatkossa pohjoismaista yhteistyötä kytkemällä sitä vahvemmin osaksi Eurooppaa. Tanskan tiedettiin jatkossa sitovan vielä enemmän resurssejaan Eurooppaan Pohjolan kustannuksella, jonka vuoksi ”*on selvää, että Suomeltakin vaaditaan edes nykyisen suhdetason ylläpitämiseksi, yhteistyön kehittämistä puhumattakaan, yhä aktiivisempaa panosta Kööpenhaminassa*”. Lehdistösuhteissa oli kuitenkin tapahtunut merkittävästi kehuja ja tanskalaislehdistöistä pystyi lukemaan Suomen ulkopolitiikan olleen erittäin onnistunutta ja Suomen toiminnalla kuvattiin olleen laajempikin

---

¹⁷¹ Väänänen Väyrykselle 2.3.1978. s. 2, UMA.

vaikutus. Tanskalaisten kuvattiin suhtautuvan myönteisellä ymmärryksellä Suomeen, vaikka tietämys oli ajoittain varsin vajavaista, pois lukien virallisella tasolla.¹⁷²

Tanskalaispoliitikkojen ja virkamiesten alati toistamat vakuutukset siitä, että Tanska oli vastaanottavainen kaikille yhteistyöideoille, kunhan niitä heille esiteltäisiin, alkoi jo kyllästyttää Väänästä. Hänen mukaansa tanskalaiset antavat perusasenteensa mukaisesti aina saman vastauksen ” – *on eri asia luonnollisesti, mitä se on merkinnyt vallitsevissa olosuhteissa*”.¹⁷³ Väänänen näki, että Tanskan katseet oli jo selkeästi suuntautuneet Eurooppaan, kun pääministeri Jørgensen jätti mainitsematta Pohjoismaat käsiteltäessä Tanskan ulkopolitiikkaa Sosiaalidemokraattien ylimääräisessä puoluekokouksessa 8.-10.12.1978.¹⁷⁴

EY:n ja pohjoismaisen yhteistyön sovittamisessa oli kuitenkin edelleen haasteita ja Suomesta alettiin tuomaan esille ongelmia yhteistyön nykyisessä tasossa. Aiemmin Suomi oli Väänäsen mukaan ollut varsin pidättyväinen kritisoimaan Tanskan roolia ”Pohjolan sillanpääasemana Eurooppaan”. Suurlähettiläs Väänäsen mukaan Tanskan nähtiin kuitenkin ajautuneen tilanteeseen, jossa se joutui jakamaan resurssejaan etenevissä määrin Euroopan ja Pohjolan välillä.¹⁷⁵ Tilanteessa nähtiin kuitenkin myös olevan tarvetta suomalaisen aktiviteetin lisäämiselle pohjoismaisen yhteistyön ja kahdenvälisten suhteiden ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi. Suurlähetystön avustaja Alpo Rusi oli ilmaissut huolensa nykyisestä tilanteesta sosiaalidemokraattien kansanedustajalle sekä ulkoasiantoimikunnan puheenjohtaja Poul Nielsonille. Tanskassa tuntemus Suomesta ja suomalaisista poliitikoista oli heikkoa, verraten yleisesti eurooppalaisiin. Hän nosti myös esille, kuinka sosiaalidemokraattien Kööpenhaminan puoluekokouksessa ei ollut kutsuttu yhtään edustajaa Suomesta. Nielsonin kerrottiin ottaneet tiedot vastaan huolestuneena ja hän oli luvannut kiinnittää huomiota jatkossa enemmän huomiota, siihen että Suomi muistetaan huomioida. Rusi totesi, että yleisesti ottaen tanskalaiset olivat kiinnostuneita pohjoismaisen yhteistyön säilyttämisessä, mutta yleispohjoismaalainen tilanne on, että yhteistyöaktiivit ovat siirtymässä eläkeikään ja uusia toimijoita tulisi löytää. Yhteistyötä ei tulisi kuitenkaan jättää vain pohjoismaisten instituutioiden varaan vaan myös valtiotason yhteistyötä tulisi kehittää.¹⁷⁶

¹⁷² Kööpenhaminasta Helsinkiin 1.3.1978. s.1-3, UMA.

¹⁷³ Väänänen Väyrykselle 23.1.1978. s.2. UMA.

¹⁷⁴ Kööpenhaminasta Helsinkiin 12.12.1978. s.2. UMA.

¹⁷⁵ Väänänen Väyrykselle 2.3.1978 (1) s. 1-3. UMA.

¹⁷⁶ Rusi Helsinkiin 21.4.1978. s.1-2. UMA.

Väänäsen keskusteluissa Østergaardin kanssa nousi esille, kuinka Tanskassa muodostuu helposti kuva, ettei Pohjoismaiden neuvostossa varsinaisesti oteta kehitysaskelia vaan tulokset junnaavat paikoillaan, samalla kun asiakirjoja laaditaan runsain määrin. Pohjoismaalaiset poliitikot herpaantuvat neuvoston kokouksissa puhumaan helposti kotiyleisölle tai puolueväelle, eivätkä yritä edes kääntää muiden pohjoismaiden edustajien kantoja. Østergaard pohti, josko pohjoismaisessa yhteistyössä silotellaan liian paljon erimielisyyksiä, minkä vuoksi asiat junnaavat paikoillaan edeten selvityksestä toiseen. Hänen mukaansa toimintamalli eroaa EY:stä, jossa vastakkaisten näkemysten esille tuomista ei pelätä, johtaen paikoitellen dramaattisiinkin tilanteisiin. Nämä seikat luovat yleisölle harhaanjohtavan kuvan, että EY:ssä sattuu ja tapahtuu, kun taas Pohjoismaiden neuvostossa tahti on tuloksellisesti verkkaista.¹⁷⁷

Väänänen oli käynyt keskustelua pohjoismaisen yhteistyön tilasta toiseksi suurimman oppositiopuolueen Det Konservative Folkepartin puheenjohtajan Poul Schlüterin välillä, joista välittyi hänen näkemyksissään oikeistopuolueiden suhtautuminen näkemykset siitä, että EY-jäsenyys oli asettunut pohjoismaisen yhteistyön edelle. Väänäsen mukaan ”*pohjoismainen yhteistyö asetettiin siis Tanskan EC-jäsenyyden kehyksiin, eikä sitä ja toisaalta pohjoismaista yhteistyötä pidetty tasavertaisina.*” Schlüterin mukaan kuitenkin pohjoismaisen yhteistyön asettautumisessa EY-jäsenyyden suhteen ei Tanskalla ollut vaikeuksia, vaan se oli hyvin nivoutunut yhteen jäsenyyden mukanaan tuomiin velvoitteisiin.¹⁷⁸ Alkoi näyttää entistä selvemmältä, että vaikka pohjoismainen yhteistyö sinänsä nähtiin Tanskassa arvokkaana, tuli sitä peilata entistä vahvemmin EY-jäsenyyden kautta.

Raporteista välittyi kuva, kuinka Väänänen oli varsin kriittinen käsitellessään tanskalaisten puheita pohjoismaisen yhteistyön tärkeydestä. Hän oli ilmaissut asian myös varsin suorasti Helsingissä tanskalaisella klubilla pitämässään puheessaan, jossa hän kuvasi kuinka tanskalaiset oli ”*menetetty keski-euroopalle*” ja heidän katseensa olleen jo suuntauneen kohti länsi- ja keski-eurooppalaisia ideoita ja yhteistyökuvioita. Koska suurlähettilään puhetta edelsi jo Väyrysen antamat lausunnot yhteistyön toimimattomuudesta voi päätyä samaan lopputulemaan kuin Informationin Flemming Röder:

---

¹⁷⁷ Väänänen Helsinkiin 2.3.1978 (2). s.1-2. UMA.

¹⁷⁸ Kööpenhaminasta Helsinkiin 19.10.1978. UMA.

*”on hyvä syy uskoa, että suurlähettiläs väänänen kuten myös ulkoministeri väyrynen ilmaisevat – ei ainoastaan heidän omia näkemyksiään – vaan suomen hallituksen ja useimpien suomalaisten puolueiden näkemyksiä tanskasta ja yhteismarkkinoista”.*¹⁷⁹

Väyrysen kriittiset kommentit jäivät elämään, sillä haastattelun jälkeen Kalevi Sorsan II-hallitus korvasi Mieltusen III-hallituksen ja nosti Väyrysen ulkoministeriksi. Tanskassa tämän nähtiin vaikeuttavan Suomen suhteita Tanskaan. Esimerkiksi Sosiaalidemokraattien Kööpenhaminassa julkaistava *Aktuelt*-lehti otsikoi: *”suomalainen ministeri pinteessä asenteestaan tanskaan”*. Artikkelissa nousi esiin kysymys, pysyykö Suomen ulkopoliitikka pohjoismaisissa kysymyksissä samanlaisena ja tuleeko se olemaan pääministeri Sorsan siunaamaa vai johtaako nuori ulkoministeri Väyrynen maataan ulkopoliitikassa.

Jälkimmäisessä tapauksessa lehti nostaa esille kysymyksen, onko hänen lausuntonsa edelleen voimassa, jotka hän vastikään esitti. Kysymykset olivat lehden mukaan sellaisia, johon Suomen uusi hallitus oli Tanskalle vastauksen velkaa.¹⁸⁰ Myöhemmin ulkoministerinä toimiessaan Väyrynen pehmensi puheitaan todeten, että Suomi on tyytyväinen Pohjolassa vakiintuneeseen status quoon. Tämä pantiin myös Tanskan ulkoministeriössä merkille.¹⁸¹

Pääministeri Jørgensen vakuutti vuonna edelleen 1979 Berlingske Tidenissä, kuinka Tanska osallistuu täysimääräisesti pohjoismaiseen yhteistyöhön ja näkee sen tehostuneen ja kehittyneen viime vuosina, vaikkei siitä suuria lehtiotsikoita olekaan aina luettavissa. Jørgensenin avaus pohjoismaisen yhteistyön tärkeydestä avasi Väänäselle mahdollisuuden keskustella Tanskan pohjoismaisen yhteistyöministeri Lise Østergaardin kanssa aiheesta. Jørgensenin kaltaisten vakuuttelujen jälkeen Østergaard tiedusteli Väänäseltä vahvistusta Suomen myönteisemmästä kuvasta Tanskaa kohtaan yhteistyökumppanina. Väänänen allekirjoitti Østergaardin havainnot ja totesi Suomessa arvostettavan Tanskaa pohjoismaisena yhteistyökumppanina ja pitävänsä erityisen hyödyllisenä sitä kaupallista ja taloudellista informaatiota, jota Tanska pystyi EY-maana välittämään muille pohjoismaille.¹⁸² Jørgensenin III-hallituksen aikana yhteistyön tila näytti jo parantuneen ja Väyrysen kommentit olivat poikkeuksellisen jyrkkiä suhteessa Suomen virallisiin kannanottoihin, joita oli esitetty esimerkiksi pääministeritasolla Pohjoismaiden ministerineuvoston kokouksissa. Tilanne kirvoitti jälleen Tanskassa samankaltaista keskustelua kuin Nordekin kaatumisen syitä

¹⁷⁹ Kööpenhaminasta Helsinkiin 30.3.1978. s.1-3. UMA.

¹⁸⁰ Kööpenhaminasta Helsinkiin 18.5.1977. s.1-2. UMA.

¹⁸¹ Väänänen Helsinkiin 14.8.1979. UMA.

¹⁸² Väänänen Väyrykselle 13.8.1979. s.1-3. UMA

peratessa, jossa lehdistö kävi varsin suoraan hyökkäykseen suomalaispoliitikkojen puheita vastaan.

Väänänen nostaa esille, kuinka tanskalaiset pyrkivät aina paikoitellen nostamaan esille, että periaatteessa heidän tietolähteensä ja kanavansa Kööpenhaminassa ovat muiden pohjoismaiden ja myös Suomen suurlähettilään käytettävissä.

*”Jos he tällöin eksyvät puhumaan Tanskan roolista sillanrakentajana tai ilmoittavat olevansa vastaanottavaisia kaikille yhteistyöideoille, niin niin se on usein retoriikkaa tai yritystä ajaa muiden etuja omaksi hyödyksi – ilman valtuuksia.”*¹⁸³

Silta-argumentti ei herättänyt halutunlaisia tuloksia ulkopoliitikassa, mutta Tanskassa hyödynnettiin sitä vielä erityisesti sisäpolitiikassa. Pohjoismaiden tavoitteet EY-yhteistyössä olivat korkealla, eikä toivottuja tuloksia haluttu jättää yksinomaan Tanskan koordinaation varaan. Tämä saattoi Amstrupin ja Sørensenin mukaan maiden vastahakoisuutena Tanskan silta-argumenttia kohtaan.¹⁸⁴

Silta-argumentti pysyi tanskalaisessa sisäpoliittisessa keskustelussa pitkään, joka ilmenee vuonna 1980 kun Tanskan ulkoministeri Kjeld Olsen esitteli ulkopoliittista selontekoaan. Selonteossaan hän toi esille Tanskan perinteellisen roolin välittäjänä EY:n yhdeksikön ja Pohjoismaiden välillä, korostaen molempien osapuolien tunnustavan kyseisen roolin.¹⁸⁵ On huomioitava, että Suomelle silta Eurooppaan ei näkynyt konkreettisesti, johtuen sen omista rajallisista ulko- ja integraatiopoliittisista kehysraameista. Tämä jättää pohtimisen varaa sen suhteen, kokivatko muut pohjoismaat myös näin. Pelkkää poliittista retoriikkaa ja yleistä parlamentaarista diplomatiaa noudattavat puheenvuorot eivät varmastikaan kerro koko totuutta ja vastaavaan kysymykseen vastaavalle tutkimukselle Norjasta ja Ruotsista löytyisi tilausta.

---

¹⁸³ Väänänen Väyrykselle 23.1.1978. s. 4-5. UMA.

¹⁸⁴ Amstrup & Lehmann Sørensen 1975, 29-31.

¹⁸⁵ Kööpenhaminasta Helsinkiin 25.11.1980. s.1-2. UMA.

5 Johtopäätökset

Suomi ja Tanska rakensivat integraatiopolitiikkaansa varsin eri lähtökohdista 1970-luvulla. Vaikka Tanska pyrki ylläpitämään ”pohjoismaista tasapainoa”, ei Neuvostoliitto rajoittanut sen politiikkaa niin vahvasti kuin Suomen. EY oli Tanskan pitkäaikainen tavoite, joka toteutui kolmannella yrittämällä, kun Ranskan suhtautuminen Iso-Britannian jäsenyyteen muuttui presidentti de Gaullen astuessa sivuun. Tanska olisi hyväksytty jäseneksi jo 1960-luvun puolella, mutta se päätyi odottamaan siihen asti, että myös sen merkittävin kauppakumppani Iso-Britannia hyväksyttäisiin. Suomi otti 1970-luvulla idänpolitiikan rajoittavista tekijöistä huolimatta askelia kohti kansainvälisen politikan suuria näyttämöitä.

1970-luku alkoi pohjoismaisen yhteistyön kannalta heikoissa merkeissä, kun Suomi vetäytyi Nordekista. Kun Kekkonen oli tanskalaisten tulkinnan mukaan vielä jälkikäteen haastatteluissa pyrkinyt sysäämään vastuun Nordekin epäonnistumisesta Tanskan vastuulle, oli maiden suhteet koetuksella. Hallama ei ollut muutamaa viikkoon uskaltanut näyttäytyä tanskalaisille. Kekkonen lausuntoja hyödynnettiin EY-vastaisessa kampanjoinnissa, joka herätti tanskalaisissa entisestään ärtyneitä tunteita. Vuoden 1972, aina EY-kansanäänestykseen saakka Suomen ja Tanskan kahdenvälisiä suhteita kuvattiin sanoilla herkkä, ärhentelevä, ärsyyntynyt ja äreä. Tilanne parani kuitenkin vuosi vuodelta, eikä suhteissa nähty erityisemmin moitittavaa yleisellä tasolla. Ajoittaisia haasteita ilmeni poliitikkojen antaessa varomattomia kommentteja, mutta yleinen suhtautuminen maiden välillä oli jos ei täysin positiivinen, niin varovaisen positiivinen. Tanska nähtiin edelleen Suomessa kumppanina.

Aineistosta nousee esiin merkittävässä määrin terminä pohjoismaisen yhteistyö, vaikkei tätä aina varsinaisesti lähdetty tarkentamaan mitä yhteistyötä milloinkin tarkoitettiin. Tämä kuitenkin osoittaa, kuinka Suomen suurlähetystössä sekä ulkoministeriössä koettiin asian käsittely tärkeäksi ja raportoimisen arvoiseksi. Aihepiiri oli myös sellainen, jonka suurlähettiläät, muut lähetystön työntekijät sekä poliitikot nostivat esiin käydessään keskustelua ministerien tai muiden poliitikkojen kanssa. Suomen intresseissä oli, että Tanska säilyttäisi pohjoismaisen identiteettinsä, sillä sen mahdollisuudet ylettää yhteistyötä länsi-Eurooppaan olivat rajalliset. Tämän vuoksi jokainen mahdollinen kumppani, jonka Neuvostoliitto hyväksyisi oli tärkeää. Tanskan nähtiin liittyneen EY:hyn taloudellisista syistä, ei niinkään arvopohjalta. Arvomaailmaltaan Tanskan nähtiin kuuluvan vielä pohjoismaiseen viitekehukseen. YK:ssa Tanskan nähtiinkin toimivan pitkälti samalla tavalla kuin ennen

jäsenyyttä: ”tanskalaisittain”. Tanska tasapainoili YK-politiikassaan EY:n ja Pohjoismaiden välillä pyrkien hakemaan kompromisseja, joilla kaikki osapuolet olisivat tyytyväisiä. Yleisellä tasolla Tanskan ulkopoliittikka oli kuitenkin kääntänyt katseensa Eurooppaan.

Aineiston perusteella EY-jäsenyys vaikutti Suomen suurlähetystön mukaan jossain määrin Suomen ja Tanskan suhteisiin sekä pohjoismaiseen yhteistyöhön. Tanska pyrki alusta alkaen vakuuttelemaan Suomelle sekä muille pohjoismaille, kuinka yhteistyön tilassa ei ollut tapahtunut muutoksia, mutta näihin suhtauduttiin suurlähetystössä pessimistisesti.

Suomalaisnäkemyksissä muutos Tanskan ulkopoliittikan priorisointijärjestyksessä oli selvä, eikä tätä vakuuttelut muuttaneet. EY-jäsenyys satoi Tanskan resursseja ja aikaa, joka oli automaattisesti pois pohjoismaisesta yhteistyöstä. Suomi näki, että Tanska oli asettanut itsensä eurooppalaiseen viitekehukseen ja pyrki integroitumaan vielä vahvemmin osaksi Eurooppaa. Pohjoismainen yhteistyö nähtiin vain eräänlaisena välineenä saavuttaa laajempaa yhteistyötä Euroopassa, eikä varsinaisena päämääränä. Kritiikkiä Tanskaa kohtaan ilmeni jokaiselta suurlähettiläältä, voimakkaimmin Väinäselältä. Kritiikkinsä tanskalaisia kohtaan ilmaisi myös merkittävät suomalaiset poliitikot, kuten presidentti Kekkonen ja työvoimaministeri Väyrynen.

Väinänen erityisesti kritisoi tanskalaisia vakuutteluja siitä, että yhteistyön tila olisi muuttumaton EY-jäsenyyden myötä. Häntä vaikutti häiritsevän tanskalaisten silta-argumentti, jonka hän näki Väyrysen tavoin olevan vain sisäpoliittista retoriikkaa ilman mitään ulkopoliittista konkretiaa. Pohjoismaat suhtautuivat kokonaisuudessaan varsin varauksella silta-argumenttiin, vaikka virallisella tasolla kritiikkiä ei aina suoraan esitettykään, vaan välillä Tanskan toimintaa jopa keuhuttiin. Aineiston perusteella Tanskan vakuuttelut yhteistyön muuttumattomuudesta ja ulkopoliittisen tärkeysjärjestyksen säilymisestä ennallaan eivät erityisemmin vedonneet muihin Pohjoismaihin. Tämän vuoksi on syytä pohtia, onko kehupuheissa ollut kyse enemmän yleisistä diplomaattisista käytännöistä kuin varsinaisista mielipiteistä.

Näkemykset siitä, miksi pohjoismainen yhteistyö ei kehittynyt erosivat tanskalaisten ja suomalaisten osalta merkittävästi. Tanskalaisnäkemyksissä selkein este yhteistyön kehittymiselle oli Suomen puolueettomuuspolitiikka ja idänsuhteet, jotka estivät esimerkiksi Pohjoismaiden neuvoston yhteistyön ulottamista muiden Pohjoismaiden haluamaan suuntaan eli Eurooppaan. Nämä olivat estäneet Suomea osallistumasta erilaisiin yhteistyöhankkeisiin niin Pohjoismaiden kesken kuin esimerkiksi laajempaan yhteistyöhön EY:n kanssa. Tanskassa

koettiin, että Nordek kaatui nimenomaan edellä mainituista syistä. Kuten Sonne toi esille, Suomi olisi mahdollisesti voinut onnistua vakuuttamaan Neuvostoliiton Nordekin kannalle, tähän ei kuitenkaan Kekkoselta löytynyt poliittista tahtoa, sillä se olisi heikentänyt hänen sisäpoliittista asemaansa. Tässä mielessä tanskalaisnäkemykset siitä, että Suomen ulkopoliittinen asemoituminen rajoitti enemmän pohjoismaista yhteistyötä kuin Tanskan EY-jäsenyys voidaan nähdä osittain paikkaansa pitäviltä. Suomessa päädyttiin kuitenkin korostamaan ensisijaisesti Tanskan resurssien ja intressien suuntautuneen voimakkaammin Eurooppaan. Idänpolitiikan rajoittavaa vaikutusta pyrittiin suomalaisten osalta välttämään mainitsemasta.

Tanskalaiset ajoittain tunnustivat, kuinka EY saattoi asettua pohjoismaisen yhteistyön edelle. Syiksi tarjottiin erilaisia vaihtoehtoja, kuten se, että suurimmat kysymykset oli jo pohjoismaisessa yhteistyössä ratkaistu, eikä varsin tavanomainen yhteistyö herättänyt niin suurta kiinnostusta yleisössä ja poliitikoissa. Kuitenkin myös tunnustettiin se, että resurssien ja ajan suhteen EY oli ajanut priorisointijärjestyksessä ohi. Tämän ei kuitenkaan nähty suoraan johtuvan siitä, ettei pohjoismaisen yhteistyö olisi tärkeätä vaan siitä, että EY:n asema tanskalaisyhteiskunnassa tuli vakiinnutua. Alkuvaiheiden haasteet ilmenivät myöhempänä tyytymättömyytenä Suomessa, mutta 1980-luvun alkupuolella Suomessa tunnustettiin, ettei Tanskan EY-jäsenyys ollut varsinaisesti este pohjoismaisen yhteistyön kehitykselle.

Yhteistyötä maiden kesken ei pystytty ylläpitämään kaikilla politiikan sektoreilla Suomen ulkopoliittikan lähtökohtien takia, mutta esimerkiksi kulttuuri- ja taidesektorilla yhteistyö toimi saumattomasti. 1970-luvun alkupuolella Hallama näki, että kulttuuridiplomatia oli pitkälti ainut alue, jolla Suomea onnistuttiin tuomaan Tanskassa positiivisessa mielessä esille. Ulkosuhteita olisi voitu edistää korkean tason vierailuvaihoilla, mutta näitä harjoitettiin vain vähän. Presidentti Kekkonen vieraili Tanskassa vuonna 1977, josta uutisoitiin positiivisesti tanskalaislehdissä. Poliittisesti vierailu jäi kuitenkin sisällöltään vaisuksi.

Tarkastelujaksoni aikana Suomesta ei vierailut pääministeritason vierasta Tanskassa, joka olisi oikein ajoitettuna voinut edistää myös poliittisia suhteita ja asenteita yhteiskunnassa. Toisaalta on otettava huomioon, että Suomella oli 1970-luvun aikana 10 eri hallitusta, joista 3 oli virkamieshallitusta. Hallitusten lyhytikäisyydet ovat todennäköisesti osittain rajoittaneet vierailuvaihtojen määrää.

Vaikka kulttuuridiplomatia näytti Hallaman raportoinnissa onnistuneelta, oli siinä 1970-luvun lopussa ja 1980-luvun alussa Väänäsen mukaan vielä paljon kehitettävää. Pohjoismaat olivat

jäämässä siinäkin EY:n varjoon, Tanskan katsoessa Euroopan suuntaan. Kulttuurisuhteita hoidettiin pääsääntöisesti muita kanavia pitkin kuin suurlähetystön kautta, tämä vaikeutti osaltaan suurlähetystön mahdollisuuksia edistää Suomen maakuvaa ja koordinoita toimintaa.

Raporteissa EY-tarkkailu kehittyi selkeästi vuosien varrella, Tanskan avatessa tietolähteitään myös Suomelle, alkoi yhteisöjen seuranta muuttua ammattimaisemmaksi. Käsitys siitä, että Tanska toteutti nyt politiikkaansa Eurooppa edellä, oli suomalaisille jo valjennut, mutta jäsenyyden alkuvaiheessa raportointi keskittyi suurissa määrin seuraamaan, miten Tanskan Eurooppa-politiikka asettui suhteessa pohjoismaiseen yhteistyöhön, sen sijaan että EY-jäsenyyttä olisi tarkasteltu erityisemmin omana lukunaan. Jakeluun tuli myös vuodesta 1978 eteenpäin vahvemmin mukaan Brysselin suurlähetystö, jonne ruvettiin Kööpenhaminasta jakamaan Tanskalta saatua EY-materiaalia. Kehitykseen vaikutti varmasti myös se, että Suomessa raportointi ja ulkoministeriön ohjeistukset alkoivat selkiytyä.

Suomen suurlähetystössä ymmärrettiin Tanskan EY-jäsenyyden perimmäiset syyt, joiden nähtiin löytyvän taloudesta, ei arvoista. Tanskan talouden kannalta mikään pohjoismainen vaihtoehto ei olisi ollut realistinen, sillä tarjolla oli vain hyvin rajalliset markkinat. Tätä ei toisaalta suurlähetystöstä esitetty Tanskalle vaihtoehtona Nordekin jälkeen. Enemmän ärtymystä tuntui aiheuttavan Tanskan pyrkimykset vakuuttaa, kuinka kaikki oli ennallaan. Tanskan ymmärtämättömyys PYV:iä kohtaan keräsi myös osakseen laajalti suurlähetystön huomiota.

Vaikka Tanska nähtiin ajoittain kuin pohjoismaisesta linjasta poikenneelta sisarukselta, alkoi usko takaisin Pohjoismaiden piiriin paluusta kadota. Aineistoa analysoidessa voi sanoa, että Suomessa pelättiin Tanskan ajautuvan lopulta täysin EY:n piiriin, myös poliittisesti ja kulttuurisesti. Luottoa kuitenkin vielä löytyi, sillä Tanskassa EY-kriittisyys jatkui koko tarkastelujakson ajan, jota tuotiin aktiivisesti esille. Suurlähetystöstä raportoitiin paljon myös EY-jäsenyyttä vastustavien kansanedustajien näkemyksiä muun muassa lehtikirjoitusten pohjalta. Jäsenyyttä vastustavat kuuluivat pääsääntöisesti pieniin oppositiopuolueihin. Näistä raportoinnin voi tulkita siten, että suurlähetystössä nähtiin Tanskasta löytyvän vielä Suomen ja Pohjoismaiden ystäviä, jotka näkivät pohjoismaisella yhteistyöllä suuren arvon suhteessa EY-myönteisiin hallituksiin.

Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista seurata, kuinka raportointi on muuttunut 1980-luvulla. Pystyttiinkö Kööpenhaminassa, Väinäsen toiveiden mukaisesti, keskittymään Tanskan politiikan ja Tanskan EY-politiikan analysointiin sen sijaan, että analysointi

keskittyisi EY:n politiikan analysointiin? Mielenkiintoista olisi myös tietää, miten EY:n siirtyessä kohti EU:ta, Tanskassa suhtauduttiin ja toimittiin Suomen ja Ruotsin jäsenyyksien edistämiseksi. Toimiko Tanska mahdollisesti mielestään myös tässä tilanteessa Pohjoismaiden siltana Eurooppaan?

Lähteet

Alkuperäislähteet:

- Ulkoasiainministeriön arkisto, Helsinki
- Signum 5 Ulkoasiainministeriö ja Suomen diplomaattien edustus ulkomailla – C raportit: 3 Kööpenhamina
- Signum 5 Ulkoasiainministeriö ja Suomen diplomaattien edustus ulkomailla – G Lähetystöt (suurlähetystöt): 3 Kööpenhamina
- Signum 12 Suomen ulkopoliittika ja poliittiset suhteet muihin maihin – L Tanska

Aikalaiskirjallisuus:

- Amstrup, Niels. *Dansk udenrigspolitik*. Gyldendalske Boggandel, Nordisk Forlag a.s. Copenhagen, 1975.
- Lehmann, Sørensen. *Danmark og EF i 1970erne*. Borgen, København 1978.

Tutkimuskirjallisuus:

- Aunesluoma, Juhana. *Vapaakaupan tiellä – Suomen kaupp- ja integraatiopoliittika maailmansodista EU-aikaan*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 2011.
- Möttölä, Kari. Puolueettomuudesta sitoutumiseen – Turvallisuuspoliittisen perusratkaisun muutos kylmätä sodasta Euroopan murrokseen teoksessa *Johdatus Suomen ulkopoliittikkaan – Kylmästä sodasta uuteen maailmanjärjestykseen* toimittanut Tuomas Forsberg & Tapani Vaahtoranta, Gaudeamus, 1993.
- Kivimäki, Erkki. *Pohjoismainen yhteistyö – uuteen vaiheeseen*. Ulkoasiainministeriö, Helsinki, 1992.
- Soikkanen, Timo. Presidentin ministeriö. Ulkoasiainhallinto ja ulkopoliittikan hoito Kekkonen kaudella II. Uudistumisen, ristiriitojen ja menestyksen vuodet 1970–1981. Otava, Helsinki 2008.
- Sonne, Lasse. *Nordek : A Plan for Increased Nordic Economic Co-Operation and Integration 1968-1970*. Helsinki: Finnish Society of Sciences and Letters, 2007.

Muu kirjallisuus:

- Alasuutari, Pertti. *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino, Riika 2011.
- Jännäri Kaarlo, *Euroopan valuuttajärjestelmä*. Suomen Pankki, Helsinki 1983.

Mäkinen, Riitta. *Pohjola vai Baltia? Suomalaisten pan-identifioituminen 1920-1930 - luvuilla kansalaisyhteistyön valossa*. Turun yliopisto, 2015.

Olesen, Thorsten Barring & Johan Strang. European challenge to Nordic institutional cooperation - Past, present and future. Julkaistu teoksessa *Nordic Cooperation : A European Region in Transition* toimittanut Johan Strang. st ed. Oxford: Routledge, 2016.

Rescher, Nicholas. *Espionage, Statecraft, and the Theory of Reporting: A Philosophical Essay on Intelligence Management*. University of Pittsburgh Press, 2018.

Suomi, Juhani. Raportointi – diplomaatin ongelmallinen velvollisuus. Katsaus raportoinnin tehostamisyhteyksiin ennen Suomen liittymistä Euroopan unioniin teoksessa *Vuorovaikutuksia – Timo Soikkasen juhla kirja*, toimittanut Vesa Vares & Markku Jokisipilä, Turku: Turun historiallinen yhdistys, 2007.

Strang, Johan. *Nordic Cooperation : A European Region in Transition*. st ed. Oxford: Routledge, 2016.

Suomi, Juhani. *Urho Kekkonen. 1968-1972: taistelu puolueettomuudesta*. 1996 Helsinki: Otava.

Suomi, Juhani. *Urho Kekkonen. 1972-1976: liennytyksen akanvirrassa*. 1998 Helsinki: Otava.

Ulkomaanedustuksen käsikirja. Ulkoasiainministeriö, Helsinki.

Artikkelit kansainvälisissä kausijulkaisuissa:

Amstrup, Niels & Carsten L. Sørensen. *Denmark — Bridge between the Nordic Countries and the European Communities?* Cooperation and Conflict 1975 10:1-2, 21-32.

Buch, Roger & Kasper M. Hansen. “*The Danes and Europe: From EC 1972 to Euro 2000 - Elections, Referendums and Attitudes.*” Scandinavian political studies 25.1 (2002): 1–26.

Brundtland, A. O. *The Nordic Balance: Past and Present*. Cooperation and Conflict, 1(4), 1966.

Krosby, Peter H. *Denmark, EFTA and EEC*. International journal (Toronto) 21.4, 1966.

Laursen, Johnny N. & Thorsten Barring Olesen. “*A Nordic Alternative to Europe? The Interdependence of Denmark's Nordic and European policies, 1945-1998*”. 2000.

Holst, Johan Jørgen. *Norway's EEC Referendum: Lessons and Implications*. *The World Today*, vol. 31, no. 3, 1975, pp. 114–20. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/40394844>. Accessed 7 Sept. 2024.

Sähköiset lähteet:

Koivusalo, Esko & Matti Punttila. *EY vai EC?* *Kielikello* 4/1988. Linkki artikkeliin: <https://kielikello.fi/ey-vai-ec/>

Johansson, Sven-Rune. *Frimärken berättar om Postens historia*. *Postryttaren* 1986. Linkki julkaisuun: <https://www.postmuseum.se/samlingar/postryttaren-1950/postryttaren-1986/>

Pohjoismaiden neuvosto, *Pohjoismaiden neuvoston historia*. Linkki julkaisuun: <https://www.norden.org/fi/information/pohjoismaiden-neuvoston-historia>